

Ἑταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν

Σελίδες
Ἀπ' τὴ Φωκίδα

Χαλκοῦν Φωκέων 357 - 346 π.Χ.

Ἀμφισσα

2005

ΤΙΤΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	: ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ Έκδίδεται κάθε τρίμηνο Τεύχος 114, Άπρίλιος - Ίούνιος 2005
ΙΔΡΥΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ ΕΚΔΟΤΗΣ	: Έταιρεία Φωκικών Μελετών Ίπποκράτους 3, Άμφισσα, Τ.Κ. 331 00 Τηλέφωνο: 22650 29.678
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΛΗΣ	: Νικόλαος Δ. Καστανάς Όδός Ι. Γιδογιάννου 9 - Άμφισσα Τ.Κ. 331 00, Τηλ. 22650 28.991 - 22650 79.174
ΥΠΕΥΘ. ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ	: Κώστας Σανιδάς Ίωαννίνων 6, Μοσχάτο Τ.Κ. 18543, Τηλ. 210 9414.233
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ	: Γεώργιος Κουτσοκλένης, Πρόεδρος Ε.Φ.Μ. Δημήτριος Ίντέρνος Αντιπρόεδρος » Δημήτριος Σανιδάς Γραμματέας » Γεώργιος Καραϊνδρος, Ταμίας » Εύδοξία Παπαγεωργίου, Έφορος » Παναγιώτης Κακανάς, Μέλος Δ.Σ. » Χαραλάμπης Παναγιωτόπουλος, » »

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΕΣ:

α'. Ίστορικές μνημες	1/5325
β'. Έλλάς τό μεγαλειό σου... ..	2/5326
ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ ΓΕΩΡΓ.: Δήμος Σκαλτσάς	5/5329
ΚΑΜΠΟΥΡΗ ΔΗΜ.: Ή Μακεδονία από αιώνων είναι Έλληνική	21/5345
ΝΤΟΜΑΛΗ Σ.: Τό κουτσό	23/5347
ΣΑΝΙΔΑ ΔΗΜ.: Ό Γεροντόβραχος	25/5349
ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩΑΝ.: Τό Βυζαντινό Ναΐδριο του Άγ. Άθανασίου (του Τάσου Μ. Φιλιπποπούλου)	35/5359
ΚΟΥΤΣΟΥΛΕΛΟΥ ΔΗΜ.: Τό μεγαλειό τής ελληνικής ψυχής ανά τούς αιώνες	39/5363
ΣΑΝΤΑΡΜΗ ΙΩΑΝ.: Ή Άιτοφωλιά - Έχω ένα σπίτι	45/5369
Γ. ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ: Μεταμορφώσεις:	
α'. Τό παγώνι	53/5377
β'. Ό άετός	54/5378
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ	
α'. ΚΟΥΤΣΟΥΛΕΛΟΥ ΔΗΜ., Ό Ζωριάνος Δωρίδος	56/5380
β'. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ ΗΛ., Ό Ζωριάνος Δωρίδος	58/5382
ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ ΑΘΑΝ.: Ή σύνδεση των Ζωριανιτών Δωρίδος μέ τό Μοναστήρι τής Παναγίας Βαρνάκοβας	61/5385
ΝΕΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ	64/5388

ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΕΣ

α'. Ἱστορικές μνημεις

6.4.1941. Οἱ Γερμανοὶ ἐπετέθησαν κατά τῆς Ἑλλάδος. Ἡ 12η Γερμανική στρατιά ὑποστηριζομένη ἀπὸ ἰσχυρότατη ἀεροπορία προσέβαλε τὴ Γραμμὴ Μεταξᾶ. Ὅλα τὰ ὄχυρά ἔπαιξαν, μὲ ἀπόλυτο τρόπο, τὸν ρόλο πού τοὺς εἶχε ἀνατεθεῖ. Ἀνταποκρίθηκαν πλήρως στὴν ἀποστολὴ τους καὶ ἀπέσπασαν τὸν θαυμασμό τοῦ ἐχθροῦ.

8.4.1798. Γεννήθηκε ὁ ἐθνικός μας ποιητῆς Δ. Σολωμός.

9.4.1943. Οἱ Ἴταλοὶ ἔκαψαν ὄλοσχερῶς τὰ 365 σπίτια καὶ ἄλλα 20 μερικῶς ἀπ' τὰ 423 πού εἶχε τὸ χωριὸ Ἁγία Εὐθυμία. Τὴν ἐπομένη, 10 Ἀπριλίου, ἔκαψαν ὄλοσχερῶς τὰ 175 σπίτια καὶ ἄλλα 5 μερικῶς ἀπ' τὰ 207 τῆς Βουνιχώρας. Ἡ γειτονική Βουνιχώρα εἶχε καὶ 33 ἐκτελεσθέντες, ἐκ τῶν ὁποίων 5 ἦταν γυναῖκες καὶ 1 ἀνάπηρος πολέμου τῆς Ἀλβανίας, μὲ κομμένα καὶ τὰ δύο πόδια, πού εἶπε στοὺς Ἴταλοὺς ὅτι εἶναι ἀναδρὸι γι' αὐτὸ πού κάνουν καί, πρὶν τὴν ἐκτέλεση, φώναξε: - Ζήτω ἡ Ἑλλάς ! Τότε, ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἴταλῶν, τοῦ ἀπέκοψε τὴ γλῶσσα γιὰ τὴ ζητωκραυγὴ πού ἔκανε. Τὰ παραπάνω τὰ μαρτυρεῖ αὐτόπτης μάρτυρας, πού ἐπέζησε καὶ ἀπὸ τὴν ἐκτελεστικὴ καὶ ἀπὸ τὴ χαριστικὴ βολή.

10.4.1821. Τὴν ἡμέρα αὐτὴ πού οἱ ἀλλόθρησκοι κρεμοῦσαν στὸ Φανάρι τῆς Κ/Πολης τὸν Ἐθνάρχη - Πατριάρχη μας Γρηγόριο τοῦ Ε', οἱ Ἑλληνες μὲ ἀρχηγό τὸν Γερο-Πανουργιᾶ ἔπαιρναν τὸ Κάστρο τῶς Ὠριᾶς, αὐτὸ τὸ Σαλώνων.

23.4.1821. Ἐγίνε ἡ πρώτη μάχη ἐκ παρατάξεως τῶν ὀλίγων, ἀνοργάνωτων, κακῶς ὀπλισμένων, ἀλλὰ ἀποφασισμένων Ἑλλήνων καὶ τοῦ πολὺ καλά ὀργανωμένου στρατοῦ τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη καὶ Κιοσσέ Μεχμέτ στὴν Ἀλαμᾶνα καὶ στὴ Χαλκομάτα, κατά τὴν ὁποία ἡ Ἑλλάδα ἔχασε δύο κορυφαίους ἀρχηγούς, δύο ἀληθινούς ἥρωες πού ἡ ἱστορία μας δέν μπορεῖ μὲ κανέναν ἄλλον νὰ τοὺς παρομοιάσει. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἐθνεγέρτη, τὸν Ἀληθινό καὶ Μεγάλο Ἐπίσκοπο τῶν Σαλώνων Ἡσαΐα καὶ τὴ θρυλικὴ μορφή τοῦ Ἀθανασίου Διάκου.

4.5.1825. Τμήμα τοῦ Κιουταχῆ, 3.000 ἀνδρῶν, ἀφοῦ διέλυσε τὴν ἄμυνα τῶν Ἑλλήνων στὰ Πέντε Ὅρια, ἔφτασε στὰ Σάλωνα, καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν ἐνημερωθεῖ οἱ κάτοικοι, μπῆκαν στὴν πόλη καὶ ἄρχισαν σφαγές, λεηλασίες καὶ αἰχμαλωσίες. 300 νέοι καὶ νέες πῆραν τὸ δρόμο γιὰ τὰ σκλαβοπάζαρα.

29.5.1453. Ἡμέρα ἀποφράς. «Πῆραν τὴν Πόλη, πῆραν τὴν...».

11.6.1798. Μὲ πλήρη μυστικότητα ἐκτελεῖται στίς φυλακές τοῦ Βελιγραδίου, μαζί μὲ ἄλλους ἑπτὰ (7) συνεργάτες του, ὁ μεγάλος ὁραματιστὴς καὶ ἐπαναστάτης Ρήγας Φεραῖος.

13.6.323 π.Χ. Ἀπέθανε ὁ μεγαλύτερος Στρατηλάτης ὄλων τῶν ἐποχῶν Μ. Ἀλέξανδρος. Αὐτὸς πού ὄνειρευτήκε τὴ συνένωση τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν καὶ τὸν ἐκπολιτισμὸ τῶν Χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς.

16.6.1913. Ἐναρξίς τοῦ Β' Βαλκανικοῦ Πολέμου. Ἡ δολιότητα τῶν Βουλγάρων ἔδωσε τὴν δυνατότητα στὸν ὑπέροχο Ἑλληνικό Στρατό τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ δείξη τὸ μεγαλεῖο τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς. Ἀποστέλεσμα τοῦ πολέμου αὐτοῦ ἦταν ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Κεντρικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

β'. Ἑλλάς τό μεγαλεῖο σου... ἀλλά οἱ ἀχρεῖοι ἄλλα κελεύουν

Περίεργα καὶ πολύμορφα ἐκφυλιστικά φαινόμενα προσπαθοῦν νὰ παρεισφρήσουν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κοινωνίαν, κάποιοι ἀχρεῖοι οἱ ὅποιοι ἀριστεύουν εἰς τὴν δεξιότητα τῆς ἀκολασίας μὲ τὴν βοήθειαν μάλιστα ὠρισμένων Μ.Μ.Ε., προκειμένου νὰ μεταβάλουν τὰς ἐπικρατοῦσας παραδόσεις μας.

Ἐπιμελῶς παραμερίζουν τὰ πνευματικά κληροδοτήματά μας, ὅπως πρωτίστως μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν οἰκογένεια, τὴν θρησκεία... Συστηματικῶς καὶ ἐπιμόνως προβάλλουν ὡς πρότυπα διεθνῆ Κοινωνικά νοσήματα μὲ βαθύτερον προφανῶς προορισμόν, ἀφ' ἐνός τὴν διαστρέβλωσιν, συσκότισιν, τὴν σύγχυσιν, ἵνα μειώσουν τὴν ἀξίαν καὶ συμβολὴν τοῦ ἀθανάτου Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἰς τὸ Παγκόσμιον στερέωμα καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀποχαύνωσιν, τὴν πνευματικὴν ὑπνωσιν καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν ἐσχάτην ἠθικὴν καταβαράθρωσιν.

Πῶς ἀλλοιῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθοῦν αἱ λυσσώδεις, καταγιστικαὶ καὶ χωρὶς καταισχύνη ἐπιθέσεις ἐναντίον τῆς ψυχοπνευματικῆς ὑγείας μας;

Μεθοδικῶς παραμερίζουν τάς προσιδιαζούσας ιδιότητας τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ὅπως αὐταὶ ταιριάζουν εἰς τὸν Ἑλληνα, ὅπως εἶναι ἡ εὐπρέπεια, ἡ κοσμιότης, ἡ ἠθικότης, ἡ ἀβρότης, ἡ εὐσέβεια..., ἡ ὀρθὴ γνώση, αἱ ὁποῖαι στερεώνουν τὴν συνείδησιν καὶ καθιστοῦν τὸν Ἑλληνα ἄριστον πολίτην.

Ὁ Ὅμηρος μᾶς συμβουλεύει· «αἰέν ἄριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων», δηλαδὴ πάντοτε νά ἀριστεύης καὶ νά ὑπερτερῆς τῶν ἄλλων. Μᾶς παρακινεῖ πρὸς συνεχῆ βελτίωσιν καὶ ὑπεροχὴν.

Ὁ Πίνδαρος μᾶς ἐνθαρρύνει· «Γένο... οἶος ἐσσί μαθῶν», δηλαδὴ νά γνωρίσωμε τὸν ἑαυτὸν μας ἵνα γίνωμε πραγματικὰ αὐτοὶ ποῦ πρέπει νά εἴμαστε.

Ὁ Ἐπίκτητος, μέ τὴν ρῆσιν του «Ἀνέχου καὶ Ἀπέχου», δηλαδὴ κάμε ὑπομονή καὶ ἔχε ἐγκράτεια, αἱ ὁποῖαι κατευνάζουν τάς ἐμφύτους ἐπιθυμίας, ἐνῶ οἱ ἀχρεῖοι διεγείρουν τάς παραφύσιν ἐπιθυμίας.

Τὴν ἀνεκτίμητον πνευματικὴν κληρονομίαν θά τὴν γνωρίσωμε μόνο μέ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ὀρθῆς παιδείας.

Ἔτσι θά νοιώσωμε τό ἀνάβλυσμα τῆς ἀρωματισμένης ψυχῆς ἀπὸ τὰ μύρα τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν.

Ἐνῶ ἡ ψυχὴ τὴν ἀχρείων εἶναι πλημμυρισμένη ἀπὸ τὸν ρύπον, ὁ ὁποῖος διαχέεται μέσῳ κάποιον Μ.Μ.Ε. καὶ εἰς τὰ σπίτια μας παρουσιάζοντας εἰκόνας ὁμοίας μέ ἐκείνας εἰς οἶκον ἀνοχῆς ἐν λειτουργίᾳ.

Ἄς θυμηθοῦμε καὶ μερικοὺς Φιλέλληνας καὶ Ἑλληνομαθεῖς τί μᾶς ἔλεγαν.

Ὁ Λουδοβίκος, βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας· «Ὡ Ἑλλάς Πατρίς τῶν Περικλεεστέτων ἡρώων, ἀγλαΐσμα τῶν μουσῶν, μητέρα τῶν ἀμιμητῶν τεχνῶν, τοῦ κόσμου ὁ Θαυμασμός».

Ὁ Γάλλος σοφὸς Ἑγγερ· «Οἱ πολιτισμένοι λαοὶ εἶναι ἀπόγονοι ἠθικοὶ τῶν ὑπερηφάνων καὶ μεγαλοφυῶν Ἑλλήνων, ὅ,τι θαυμαστότερον ὑπάρχει εἰς τὰ χρονικά τοῦ κόσμου εἶναι μετὰ τῆς Ἑλλάδος συνδεδεμένον».

Ὁ Σοφιστὴς Ἰμέριος· «Μέγιστον καὶ Κάλλιστον τῶν ὑφ' ἡλίον, τό τῶν Ἑλλήνων γένον πεπίστευται».

Ὁ Ράϊναχ· «Ὁποῖος εἶναι φίλος τῆς Σοφίας, εἶναι καὶ φίλος τῆς Ἑλλάδος».

Ὁ Εὐριπίδης· «Πᾶς μὴ Ἑλληνα, βάρβαρος ἐστί», ἐννοεῖ ὅτι οἱ σοφοὶ πρόγονοί μας εἶχον συνείδησιν καὶ ἐπίγνωσιν τῆς ὑπεροχῆς

των ἔναντι τῶν ἄλλων λαῶν, ἔνοιωθον ὑπερήφανοι διότι χάριν αὐτῶν ἀνεπτύχθη καὶ ἐξηθρωπίσθη ἡ ἀνθρωπότης.

Ὅταν οἱ πρόγονοί μας διέθετον παρθενῶνες, οἱ ἄλλοι διέμενον εἰς σπήλαια καὶ ἀντὶ ἐνάρθρου λόγου, ἐτραύλιζαν. Δηλαδή ἐξῆλθον ἀπὸ τὸ σκότος εἰς τὸ φῶς. Ἐξ ἄλλου καὶ ὁ Χριστὸς ἐνεπιστεύθη τὴν διδασκαλίαν του εἰς τὸ πνεῦμα τῶν προγόνων μας μέ τὸ «Ἐγγλυθεν ἡ ὄρα ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», ὅταν ἔμαθε ὅτι Ἕλληνες θέλουν νά τόν ἰδοῦν.

Πρέπει νά ἀποτρέψωμε τὰς προσπαθείας διαστροφῆς τῶν ἀχρείων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκουν τὴν ἀμβλυσιν τῶν πνευματικῶν αἰσθητηρίων μας, προκειμένου νά μᾶς μεταμορφώσουν εἰς χύδην ὄχλον. Δηλαδή νά μᾶς γαλουχήσουν μέ τὴν ἀχρείαν ἀγωγὴν των.

Γεώργιος Στ. Κοκκόρης

ΕΧΩ ΕΝΑ ΣΠΙΤΙ

Ἐνα σπίτι ἔχω χτισμένο
πλάγι στό στρατί
κι ὅλη μέρα εἶν' ἀνοιγμένο
στόν περπατητή.

Μιά βρυσούλα τὰ νερά της
στήν αὐλή κυλᾶ,
ξεδιψᾷ ἐκεῖ ὁ διαβάτης,
νίβεται καλά.

Ἐχει στήν αὐλή του ἀκόμα
δέντρο νά ἰσκιωθεῖ,
ἔχει καί φαγί καί στρῶμα
πάνω νά ὑπνωθεῖ.

Ἐνα σπίτι ἔχω χτισμένο,
τοῦ Θεοῦ χαρά,
κι ἂν μικρό ἴναι καμωμένο,
ὅλους τούς χωρᾶ.

Γιάννης Α. Σαντάρομης

ΔΗΜΟΣ ΣΚΑΛΤΣΑΣ

Τοῦ Γεωργίου Ν. Κουτσοκλένη

Ὁ Δῆμος Σκαλτσᾶς, ὁ Σκαλτσοδῆμος, ἢ Καλτζᾶς γεννήθηκε κατὰ τὴν ἐπικρατέστερη ἄποψη, στὴν καπετανομᾶνα Ἄρτοτινα, τὸ 1760 ἢ 1765 καὶ πέθανε τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1826.

Ἰπῆρξε ἓνας φημισμένος κλέφτης καὶ ἀρματωλὸς πρὶν ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση καὶ ἔφθασε κατ' αὐτὴν νὰ γίνεи Χιλίαρχος καὶ Στρατηγός.

Εἶχε πλούσια δράση κατὰ τὴν Ἐπανάσταση μὲ ἔδρα δράσεως τὸ ἀγαπημένου του Λιδωρίκι, τὴ Δωρίδα καὶ γενικώτερα τὴν Ἄνατ. Στερ. Ἑλλάδα.

Ἀπὸ μικρὸς ἔδειξε ὅτι δὲν τοῦ ἄρεσε νὰ μείνει κάποιον βοσκόπουλον πάνω ἐκεῖ στὰ Βαρδούσια, ἀλλὰ ἀτίθασος, σκληροτράχηλος ὅπως ἦταν κατατάχτηκε στὸν νταϊφά τῶν Κοντογιανναίων, οἱ ὁποῖοι δροῦσαν πάνω στὶς Καταβόθρες (Οὔτη) ἐκεῖ γύρω στό Πατραντζίκι, σημερινὴ Ἰπάτη.

Σὲ λίγο χρόνο ἔφτιασε δικὸ του τμήμα καὶ ἔγινε «κολιτζῆς», δηλαδὴ προσκεκολλημένος στὸν νταϊφά τῶν Κοντογιανναίων. Κοντὰ σ' αὐτοὺς ἔμαθε πολλὰ σχετικά μὲ τὴν στρατιωτικὴ κατάρτιση καὶ τὸν κλεφτοπόλεμον.

Ἀργότερα τὸν βλέπουμε πρωτοπαλλῆκαρον - δηλαδὴ Ἰπαρχηγό - τοῦ Κλέφτη Τσάμ Καλόγηρου, ὁ ὁποῖος εἶχε μιά δύναμη 70 κλεφτῶν, ἄριστα ἐκπαιδευμένων καὶ ἐξοπλισμένων καὶ δροῦσε στὴν περιοχὴ ἀπὸ Βαρδούσια μέχρι Ζυγοῦ.

Ἐνα σημαντικὸ στέλεχος αὐτοῦ τοῦ σώματος ἦταν ὁ Γούλας. Σ' αὐτὸ τὸ τμήμα κατατάχτηκε καὶ ὁ θρυλικὸς Ἄθαν. Διάκος καὶ ιδιαίτερα στὴν ὁμάδα τοῦ Σκαλτσᾶ.

Ὁ Τσάμ Καλόγηρος χάθηκε στὶς ἐπιχειρήσεις τῶν Γάλλων στὴν Ἡπειρο καὶ ἀκούστηκε ὅτι κατατάχτηκε στὸν Γαλλικὸ Στρατό.

Τὴ θέση τοῦ Ἀρχηγοῦ πῆρε τότε ὁ Σκαλτσοδῆμος καὶ ὄρισε ὡς πρωτοπαλλῆκατὰ του τὸν Γούλα καὶ τὸν Διάκο. Ἡ ἐκλογή αὐτὴ ἐγένε ἀπ' τοὺς συντρόφους του διότι καὶ μεγαλύτερος ἦταν καὶ ὁ πιὸ ἔμπειρος, ἀλλὰ καὶ ἀνώτερος στὰ διοικητικὰ προσόντα ἦταν.

Πρώτη του φροντίδα, μετά τήν ανάληψη τῆς ἀρχηγίας τοῦ νταϊφᾶ, ἦταν ἡ μετατροπή τοῦ σώματος ἀπό κλέφτικο σέ ἀρματολικό. Ὅμως οἱ δυσκολίες ἦταν μεγάλες, ἀφοῦ οἱ προύχοντες προτιμοῦσαν νά ἔχουν φύλακά τους ἕνα μπουλούκι κλεφτῶν, παρά ἕνα νόμιμο ὀργανωμένο στρατιωτικό τμήμα, γιατί θά τοὺς στοιχίζε λιγώτερα. Μέ τήν ἀποψη αὐτή ἦταν καί οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν τόν Ἀρχηγό ἐντελῶς δικό τους, κάτι πού ὁ Σκαλτσοδημος δέν τό δεχόταν, καίτοι τά καταδιωκτικά ἀποσπάσματα τοῦ «Ἀλῆ καί τοῦ Βελῆ» χτένιζαν τήν περιοχή.

Γιά νά ἀντιμετωπίσουν αὐτή τή δύσκολη κατάσταση κατέφυγαν οἱ κλέφτες στήν ἀπαγωγή τῆς κόρης τοῦ δυνατοῦ τῆς Κωστάριτσας Κ ρ υ σ τ ἄ λ λ ω ς, τοῦ Ἀναγνώστη Μπαμπαλῆ, ὁ ὁποῖος εἶχε δεσμούς μέ τοὺς Τούρκους καί μέ τόν ἴδιο τόν Ἀλῆ Πασᾶ καί ἀξίωσαν νά θεωρηθοῦν ἀπό τόν Ἀλῆ, μέ διαταγή, ἀ ρ μ α τ ο λ ο ῖ καί νά τοὺς δοθεῖ τό ἀρματολικί τοῦ Λιδωρικίου¹.

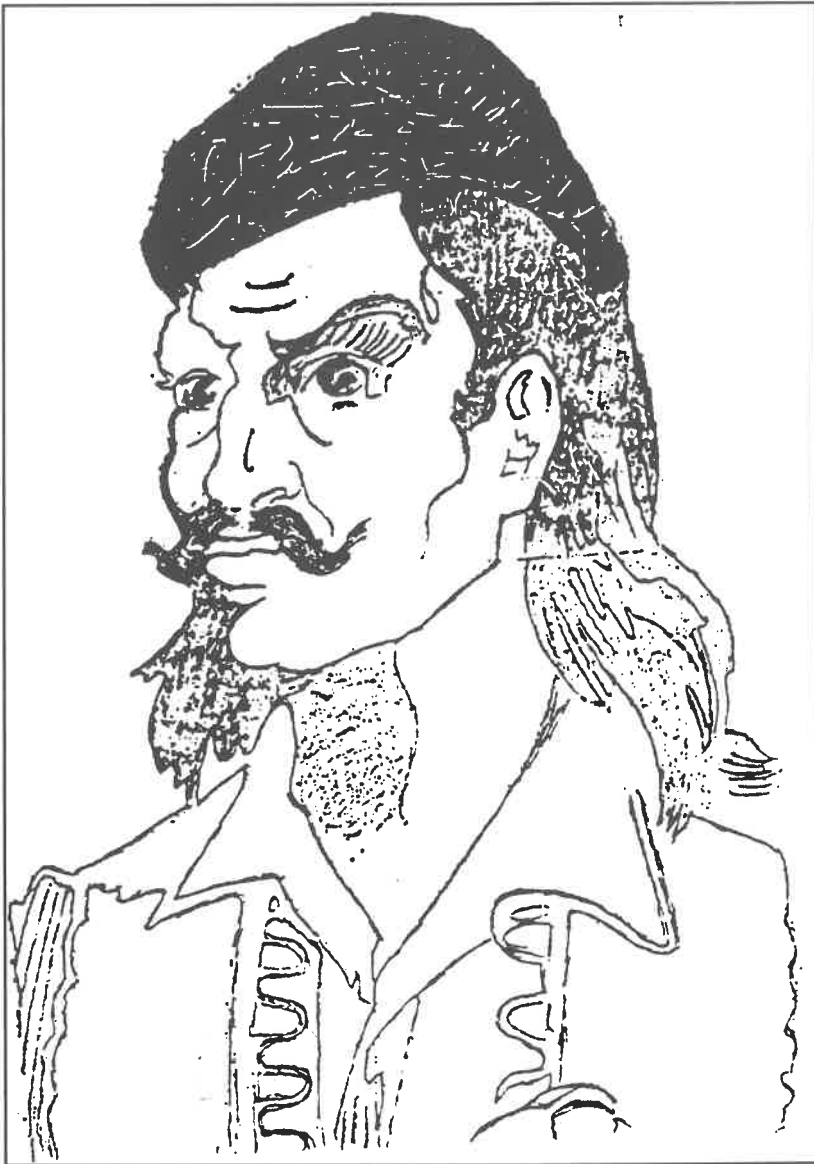
Πραγματικά, οἱ κλέφτες πέτυχαν τόν σκοπό τους. Πῆραν τό ἀρματολικί καί συμφώνησαν μέ τοὺς Ἀγάδες νά μὴν ἐμφανίζονται τζοχαντζαραῖοι, δηλαδή τούρκικα ἀποσπάσματα στήν περιοχή τους. Ὁ Σκαλτσοδημος ἀνέλαβε τή φρουρά τοῦ χώρου πρὸς τήν Ναύπακτο καί ὁ Διάκος μέ τόν Γούλα τά μέρη τοῦ Λιδωρικίου.

Ὁ Σκαλτσοδημος ἔχει χαρακτηριστεῖ ἀπ' ὅλους σχεδόν πού ἀπασχολήθηκαν μαζί του ὡς ἕνας ἀσχημομούρης, σκληρόκαρδος, φιλήδονος, ἀλλά «κλέπτάρχος ἀκαταδίωκτος», ὁ ὁποῖος ἐθριάμβευσε στόν ἀγῶνα, γιατί ἦταν «ἀ δ ἄ μ α σ τ ο ς ἀ ρ χ η γ γ ὅ ς».

Ὁ χαρακτήρας τοῦ Δ. Σκαλτσᾶ ἦταν ἐντελῶς ἀντίθετος ἀπ' αὐτόν τοῦ Ἄθαν. Διάκου καί γι' αὐτό οἱ σχέσεις τῶν δύο ἀνδρῶν δέν ἦταν καί τόσο καλές. Λένε πῶς οἱ δύο αὐτοὶ ἄνδρες ἀντάμωσαν στό πανηγύρι τῆς Ἀρτοτίνας. Ὁ Σκαλτσᾶς φέρθηκε ψυχρά στόν Διάκο, ὁ ὁποῖος τοῦ ζήτησε ἐξηγήσεις καί τότε ὁ Σκαλτσᾶς τοῦ εἶπε: «Τί θά θές; Δυό ἄτια σ' ἕνα ταβλά δέν κάνουν. Ἦ ἐγώ θά φύγω ἢ ἐσύ!». Καί ὁ Διάκος σεβάστηκε τήν ὀρθοφροσύνη τοῦ Καπετάνιου καί ἔφυγε αὐτός, παίρνοντας μαζί του μόνο λίγους, ἀποκλειστικά δικούς του.

Ἐφτάσε τό 1818, ἡ χρονιά πού ἔγιναν οἱ περισσότερες μῆσεις στή Φιλική Ἑταιρεία τῶν Καπεταναίων. Ὁ Καπετάν Σκαλτσοδημος φαίνεται ὅτι μυήθηκε ἀπ' τόν Γ. Αἰνιάν πού καταγόταν ἀπ' τήν Ὑπάτη, ὁ ὁποῖος εἶχε μνηθεῖ στήν Κωνσταντινούπολη καί εἶχε ἀναλάβει αὐτό τό ἔργο, δηλαδή τή μύηση στοὺς σκοπούς τῆς Φ.Ε.

Ὁ Δῆμος Σκαλτσᾶς ἢ Σκαλτσοδῆμος.

Γεννήθηκε στήν Ἀροτινά στά 1760 ἢ 1765. Πρωτοπαλλήκαρά του οἱ ἐπίσης Ἀροτινοί Ἀθανάσιος Διάκος, Γούλας κι ἄλλοι ἐπιφανεῖς Δωριεῖς ἀγωνιστές. Ἦταν ὁ πιά ἀντιπροσωπευτικός πολέμαρχος τοῦ Λιδωρικίου. Ἀπροσκύνητος, ἔπαιξε πρωτεύοντα ρόλο στά ἀρματολίγια τῶν Βαρδουσιῶν κι ἔπειτα στήν Ἐπανάσταση ἀπό τό 1821 ὡς τό θάνατό του τό 1826.

ὄλων τῶν καπεταναίων τῆς Ἀνατ. Στερ. Ἑλλάδος.

Τό 1820, ἐνῶ ὁ Χουρσίτ Πασᾶς προσπαθοῦσε νά ἐξοντώσει τόν Ἀλῆ Πασᾶ στά Γιάννενα, ὁ Πεχλιβάν Μπαμπά Πασᾶς ἀνέλαβε νά διαλύσει τούς ἀρματολούς τῆς Στερ. Ἑλλάδος, γιατί αὐτοί ἦταν Ἀληπασαδικοί. Αὐτός εἶχε τό παρατσούκλι τοῦ Χασάπ Πασᾶ γιά τήν κακότητα τοῦ χαρακτῆρα του. Ὅταν τελικά ἔφτασε στό στενό τοῦ Βελουχιοῦ (σημ. Καλλίου) καί ζήτησε ἀπ' τόν Σκαλτσοδῆμο νά παρουσιασθεῖ καί νά δώσει τά «πιστά», ὁ Σκαλτσοδῆμος δέν παρουσιάστηκε. Ἔστειλε τόν Παν. Λιδωρίκη καί τόν Τριαντάφυλλο Ἀποκορίτη, οἱ ὁποῖοι διαβεβαίωσαν τόν Χασάπ Πασᾶ ὅτι ὁ Καπετάνιος βρισκόταν πάνω στά βουνά κυνηγώντας ληστές καί ὅτι ἦταν μέ τό μέρος τοῦ Σουλτάνου. Καί τήν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιούμενος ὁ Χασάπ... ἔκανε πῶς τούς πίστεψε καί ἔτσι ὁ καπετάνιος γλύτωσε τή σφαγή.

Εἶναι γεγονός ὅτι ὁ Σκαλτσοδῆμος οὐδέποτε ἐπισκέφθηκε καί ποτέ καμμιά ἐπαφή δέν εἶχε μέ τόν Ἀλῆ Πασᾶ καί οὔτε ποτέ τόν προσκύνησε.

Ὅταν στήν Ἀνατ. Στερ. Ἑλλάδα ὁ Γερο-Πανουργιάς σήκωσε τήν σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως στά Σάλωνα (βλ. κεφ. ΠΡΟΦ. ΗΛΙΑ) ἐνημέρωσε ἀμέσως τόν Σκαλτσοδῆμο. Αὐτός μνημένος, περιμένε τήν εὐλογημένη ὥρα, πανέτοιμος ψυχικά καί ὕλικά. Καί μόλις πῆρε τήν εἶδηση κάλεσε τόν Ἀναγνώστην Λιδωρίκη, τόν Παπα-Γιώργη Πολίτη καί τούς ἄλλους προύχοντας καί μέσα στό ἐξωκλήσι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, στό κτήμα τοῦ Λιδωρίκη, ἐκεῖ ὅπου ὅλοι αὐτοί εἶχαν δώσει τόν ὄρκο τους στή Φ.Ε., τούς ἐνημέρωσε. Ἦταν 28-3-1821 κι ὁ Παπαγιώργης εὐλόγησε τά ὄπλα καί τή σημαία μέ τόν σταυρό, τοῦ καπ. Σκαλτσᾶ καί ὁ ἀγώνας ἄρχισε. Ὁ Καπετάνιος χώρισε τόν νταϊφά του σέ δύο μέρη. Στό ἕνα μπῆκε ἐπικεφαλῆς αὐτός καί στό ἄλλο ἔβαλε τόν ὑφοπλαρχηγό του Θεόδωρο Χαλβαντζῆ.

Ὁ Σαφάκας ἐπετέθηκε ἀμέσως κατά τοῦ Λιδωρικίου. Οἱ Τοῦρκοι ὄχι μόνο δέν παραδόθηκαν ἀλλά ὀχυρώθηκαν σέ σπίτια καί ἄρχισε ἡ μάχη. Ὅταν ὅμως ὁ Διοικητής τῶν Τούρκων Γιουσούφ Ἐφέντης εἶδε τό μάταιον, ὕψωσε λευκή σημαία καί πῆγε νά ἀνταμώσει τόν Καπετάνιο, στή θέση Τραγουδάκη, ὅπου αὐτός εἶχε τό στρατηγεῖο του. Καί νά εἶχε κάποια ἐλπίδα σωτηρίας, μόλις ἀντίκρουσε τή μορφή τοῦ Καπετάνιου, πού ἔδειχνε ὅτι δέν ἀστειευόταν, παραδόθηκε ἄνευ ὄρων. Τότε ὁ Σκαλτσᾶς μπῆκε στό Λιδωρίκι, πα-

ρέλαβε τά ὄπλα τῶν παραδοθέντων Τούρκων καί ἔκανε ἕνα εἶδος παρέλασης μέ τούμπανα καί σάλπιγγες.

Ὅμως στό Μαλανδρίνο δέν εἶχαμε τήν ἴδια ἐξέλιξη. Οἱ Τοῦρκοι ἀντιστάθηκαν πολύ περισσότερο ἀπ' τοὺς Λιδωρικιώτες ὁμόθησκους. Δύο ἡμέρες κράτησε ὁ ἀγώνας καί ὅταν καί αὐτοί εἶδαν ὅτι ματαιοπονοῦν παραδόθηκαν ἄνευ ὄρων.

Οἱ συλληφθέντες Τοῦρκοι, αἰχμάλωτοι πλέον καί ὄχι ἀφεντάδες, εἶχαν τήν ἴδια τύχη μ' αὐτούς τῶν Σαλώνων.

Μετά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Δωρίδας ὁ καπ. Σκαλτσᾶς ἔδειξε τά ἰδιαίτερα στρατιωτικά του προσόντα.

Διάλεξε γιά στρατόπεδό του τό «Μακρυκάμπι», μιά τοποθεσία μεταξύ Μουσουνίτσης, Μαυρολιθαρίου, Ἄρτοτίνας, Ὑπάτης καί Λιδωρικίου, ὁρεινή μέ ἄρκετά νερά. Εἶναι ἕνα διάσελο πάνω στόν Κόρακα, ἕνας μικρός στενόμακρος κάμπος περιτριγυρισμένος ἀπό ἐλατόδασος, κατάλληλος γιά πολλούς λόγους. Ἀπό δῶ μποροῦσε νά προφυλάσσει τήν περιφέρειά του ἀπ' τίς ἐπιδρομές πού τυχόν θά ἔκαναν οἱ Τοῦρκοι ἀπ' τήν Ὑπάτη, ἀλλά καί ἀπό ἀλλοῦ ἢ ἀπ' τοὺς Τούρκους πού ἀπ' τῆ Θεσσαλία θά ἤθελαν νά περάσουν στή Ναύπακτο, ἀποφεύγοντας τά στενά τῆς Χαλκομάτας καί τῆς Γραβιάς.

Ἀπό δῶ ἦταν εὐκολος ὁ ἀνεφοδιασμός του σέ τρόφιμα ἀπ' τόν κάμπο τῆς Λαμίας.

Ἐδῶ ἀκόμα δημιουργοῦσε τό ἀπαραίτητο πολεμικό σθένος λόγῳ τῆς ἀσφαλείας, στίς ψυχές τῶν νεοσυλλέκτων καί εἶχε τή δυνατότητα γιά ἄριστη ἐκπαίδευσή των εἰς τά ὄπλα. Ἀπ' ἐδῶ μποροῦσε νά στείλει τμήματά του ὅπου δημιουργεῖτο ἀνάγκη.

Ἐδῶ λοιπόν ἔφερε καί τά ἔμπεδά του καί ἄρχισε μιά σκληρή καί ἐπίπονη ἐκπαίδευση τῶν στρατιωτῶν του στά ὄπλα, ἀλλά καί στή δημιουργία πατριωτικῆς καί θρησκευτικῆς συνειδήσεως. Καί ὅταν ὁ Ν. Κασομούλης βρέθηκε στό Μακρυκάμπι εἶδε ἕνα στρατό 600-800 ἀνδρῶν. «...ἡ τάξις ἦτο ἀρίστη, οἱ ἄνδρες ἀτρόμητοι, ἀτάραχοι καί ὁμονοοῦντες», ὅ,τι καλύτερο μπορεῖ καί πρέπει νά ἔχει ἕνα στράτευμα.

Ὅταν οἱ ἀπλαρχηγοί Πανουργιάς, Διάκος καί Δυοβουνιώτης, ἀποφάσισαν νά σταματήσουν τήν προέλαση τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη στή Χαλκομάτα, ἔδωσαν ἐντολή στοὺς Σαφάκα, Γκούρα, Σκαλτσᾶ καί Κοντογιάννη, νά κτυπήσουν τό Πατρατζίκι (Ὑπάτη) γιά ἀντιπερσασμό.

Οἱ τρεῖς πρῶτοι ἔφθασαν στήν ὄχυρή θέση Ἄετός, πάνω ἀπ' τήν Ὑπάτη μέ 1.200 πολεμιστάς. Ὅμως ὁ Κοντογιάννης δέν ἐμφανίστηκε, γιατί ἦταν διστακτικός. Ἡ φρουρά τῆς Ὑπάτης, 2.000 ἄνδρες εἶχαν διοικητή τους τόν Τελεχᾶ ἢ Νελιχᾶ Φέζον, συγγενή τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, τοῦ ὁποίου οἱ σωματικές του διαστάσεις ἦταν ὑπερφυσικές. Αὐτός ὁ τερατώδης διοικητής, μόλις ἔμαθε γιά τήν ἐπανάσταση ὄρμησε ἀπ' τό Πατρατζίκι μέ 1.200 Τουρκαλβανούς πρός τά Βλαχοχώρια (ὄρεινή Παρνασσίδα), ἀλλά βρέθηκε μπροστά του ὁ γενναῖος Σκαλτσοδήμος πού μέ 60 μόνο ἄνδρες του τοῦ ἔκοψε τό δρόμο καί τόν ἀνάγκασε νά γυρίσει πίσω καί ἔτσι σώθηκαν κάπου 1.000 ψυχές ἑλληνικές.

Ὅταν ἄρχισε ὁ ἀγώνας μεταξύ τῶν Ἑλλήνων καί τῶν Τούρκων στό ὄχυρό Πατρατζίκι, οἱ Τούρκοι, ἓνα βράδυ ἐπετέθησαν καί κύκλωσαν τόν Γκούρα καί τόν Σκαλτσᾶ πού βρισκόντουσαν στήν πρώτη γραμμή.

Οἱ σύντροφοι τοῦ Σκαλτσοδήμου δείλιασαν, σάν πρωτάρηδες, καί ἐγκατέλειψαν τόν ἀρχηγό τους. Τότε αὐτός μέ τούς 10 πού τοῦ ἔμειναν πιστοί ἔγινε ἓνα μέ τό σῶμα τοῦ Γκούρα. Ὁ ἀγώνας ἦταν δύσκολος καί πεισματικός. Οἱ Τούρκοι ἔχοντας στά νῶτα τους τόν Σαφάκα πού δέν τόν εἶχαν κλείσει δέν τολμοῦσαν κάτι ἰδιαίτερο. Ἔτσι οἱ πολιορκημένοι Ἑλληνες ἀποφάσισαν ἔξοδο, ἡ ὁποία ἔγινε τή νύχτα καί εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νά φονεύσουν καί νά τραυματίσουν κάπου 200 Τούρκους. Οἱ ἀπώλειες τῶν Ἑλλήνων ἦταν μόνο Δέκα (10).

Αὐτή ἡ μάχη, στήν ὁποία ἄν συμμετεῖχε καί ὁ Κοντογιάννης θά εἶχε ἄλλα ἀποτελέσματα καί θά εἶχε φέρεи τόν ἐπιδιωκόμενο ἀντιπερισπασμό, ἦταν ἡ πρώτη μάχη ἐκ τοῦ συστάδην μεταξύ τῶν ἄπραγων Ἑλλήνων καί τοῦ ὀργανωμένου Τουρκοῦ Στρατοῦ.

Μετά τή μάχη αὐτή ὁ μέν Γκούρας προσκολλήθηκε στή δύναμη τοῦ Πανουργιᾶ, ὁ Σαφάκας πῆρε τό δρόμο πρός τά Κράββαρα καί ὁ Σκαλτσᾶς πῆγε στό Μακρυκάμπι καί ἀσχολήθηκε μέ τήν ἀνασυγκρότηση τῆς δυνάμεώς του, χωρίς νά παύσει νά παρενοχλεῖ τούς Τούρκους, τοῦ Πατρατζικιοῦ.

Ὅταν ὁ Δουβουνιώτης ἐνημέρωσε τούς Ἑλληνες ὅτι ὁ Μπευράν Πασᾶς κατεβαίνει μέ μεγάλη δύναμη καί πολλές προμήθειες καί ὅτι ὁ δρόμος του ἦταν ἀπ' τά στενά τῆς Φοντάνας ἢ τῶν Βασιλικῶν, οἱ Καπεταναῖοι μας ἔτρεξαν καί ἔφραξαν τά στενά. Σ' αὐτή τήν προσπάθεια τῶν Ἑλλήνων καί στή μεγάλη νίκη των κατόπιν, ὁ Σκαλτσᾶς συμμετεῖχε μέ τήν ἀποστολή 300 Δωριέων, οἱ ὁποῖοι μάλιστα ἔδειξαν

θαυμάσια διαγωγή, μέ ἀρχηγό τους τόν ἀνηψιό του, τόν Καλύβα.

Ἀμέσως μετά τήν ἔναρξη τῆς Ἐπαναστάσεως οἱ Ἕλληνες διαπίστωσαν ὅτι τούς ἔλειπε κάποια ὀργάνωση, ἕνας τρόπος διοικήσεως. Τό κενό αὐτό τῆς διοικήσεως ἦλθε νά καλύψει, στήν Ἄνατ. Στερ. Ἑλλάδα ὁ «Ἄρειος Πάγος», ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖτο ἀπό 14 μέλη καί ἦταν ἡ Κεντρική Ἐξουσία.

Στή Συνέλευση αὐτή παρέστη ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Λιδωρικίου ὁ Δῆμος Σκαλτσᾶς.

Ὅταν ἡ Κυβέρνηση μέ διάταγμά της διέλυσε τά ἀρματολίκια, τήν 22α Φεβρουαρίου 1822, ὀνόμασε τούς ὄπλαρχηγούς Χιλιάρχους καί Στρατηγούς. Ἀπό δῶ καί πέρα λοιπόν ὁ Δῆμος Σκαλτσᾶς εἶναι Χιλιάρχος.

Αὐτή τήν ἐποχή οἱ Τοῦρκοι θέλοντας νά καταπνίξουν τήν Ἐπανάσταση στήν Πελοπόννησο, διέταξε τόν Δράμαλη νά περάσει ἀπό τήν Ἄνατ. Στερ. Ἑλλάδα καί διά τοῦ Ἴσθμοῦ νά φθάσει σ' αὐτή. Τήν προσπάθειά του αὐτή θά βοηθοῦσε ἀνάλογη τοῦ Κιουταχῆ πού θά ξεκινοῦσε ἀπ' τήν Ἥπειρο.

Οἱ Ἕλληνες ὄπλαρχηγοί συγκεντρώθηκαν, στίς 26-3-1822 στόν Μπράλο καί μέ Πρόεδρό τους τόν Δ. Ὑψηλάντη, ἀποφάσισαν νά κάνουν ἀντιπερισπασμό κτυπῶντας τό Ζητούνι καί τό Παραντζίκι, ἀλλά καί διακόπτοντας τήν ἐπικοινωνία μεταξύ τῶν Τούρκων.

Γιά τήν κατάληψη τοῦ Παραντζικίου ἐπελέγησαν ὁ Δῆμος Σκαλτσᾶς καί ὁ Μῆτσος Κοντογιάννης μέ 2.500 πολεμιστάς. Ὅμως ὁ Κοντογιάννης καί πάλι δέν φαινόταν καί γι' αὐτό διατάχτηκε νά πάει ὁ Πανουργιάς, ἀπ' τούς Κομποτάδες πού βρισκόταν τότε.

Ἀπό τό ἐπάνω μέρος ἐπετέθηκε ὁ Σκαλτσᾶς, πού εἶχε ἐνισχυθεῖ μέ τμήμα τοῦ Ἄνδρ. Σαφάκα καί ἀπό κάτω ὁ Πανουργιάς, ὁ ὁποῖος ἐνισχύθηκε, ἐπί τέλους, ἀπ' τόν Κοντογιάννη, πού ἔφθασε τήν τελευταία ὥρα.

Ἡ μάχη κράτησε ἕξ (6) ὀλόκληρες ἡμέρες. Οἱ χθεσινοί ραγιάδες εἶχαν ὑποχρεώσει τά χθεσινά ἀφεντικά τους νά ὀχυρωθοῦν σέ δυνατά σπίτια. Ὁ ἀγῶνας σκληρός, ἀλλά τήν ἐβδόμη ἡμέρα οἱ Ἕλληνες ἀναγκάστηκαν νά ἀποσυρθοῦν, γιατί ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι ἦταν ὀχυρωμένοι πολύ καλά, τά πολεμοφόδια τῶν Ἑλλήνων τελείωσαν. Ἐπειτα ἀπό λίγο, ἀφοῦ ἀνασυγκροτήθηκαν καί ἀνεφοδιάστηκαν, ἀλλά καί ἐνισχύθηκαν μέ ἕνα Τάγμα τοῦ Νικηταρά, τῆς μεγάλης αὐτῆς φυσιογνωμίας τοῦ ἀγῶνα, ἐπετέθηκαν γιά δευτέρα φορά κατὰ τῆς Ὑπάτης, χωρίς ὅμως νά κατορθώσουν κάτι τό ἰδιαίτερο, για-

τί ἡ πόλις εἶναι ὀχυρή, πολύ δυνατή καί γι' αὐτό δέν ἔπενε μέχρι πού τελείωσε ὁ ἀγῶνας.

Τό 1823 οἱ Τοῦρκοι, μέ μεγάλες δυνάμεις ἄρχισαν νά εἰσβάλουν στή Ρούμελη. Στό Καρπενήσι ἀντιμετώπισε μερικούς ἀπ' αὐτούς ὁ μέγας ἥρωας, τό διαμάντι τῶν ὀπλαρχηγῶν, ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης, ὁ ὁποῖος καί σκοτώθηκε.

Στήν Ἄνατ. Στερ. Ἑλλάδα ὁ θηριωδέστατος Μερκόφσαλης - θά τόν δοῦμε ξανά στή μάχη τῆς Ἄμπλιανης -, κατέκαψε τό Μοναστήρι τῆς Ἱερουσαλήμ, τήν Ἀράχωβα, τό Καστρί (Δελφούς) καί τή Δεσφίνα, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν αὐτῶν ἔφευγαν, γιά νά γλυτώσουν, στά βουνά, καί μερικοί περνοῦσαν στήν Πελοπόννησο.

Γιά ὅλα αὐτά τά δεινά ἐκδίκηση πῆραν στό Καστρί ὁ Πανουργιάς καί ὁ Σκαλτσᾶς.

Ἐκεῖ στήν Κασταλία, ὁ Πανουργιάς εἶχε στήσει ἐνέδρα, ἔχοντας στίς διαταγές του 500 Χρισσαῖτες (Κρισσαῖους), οἱ ὁποῖοι ὅμως γιά πρώτη φορά ἀντιμετώπιζαν Τουρκικό στρατό ἄριστα, γιά τήν ἐποχή του, ὀργανωμένο. Οἱ Κρισσαῖοι ὅμως δέχτηκαν νά πολεμήσουν ἐκεῖ γιατί πῆραν πρῖν τήν εὐλογία τοῦ παπαῦ τους.

Οἱ Τοῦρκοι ἔφθασαν καί ὁ ἀγῶνας ἄρχισε. Τρεῖς ὥρες καί παραπάνω, οἱ ἄπειροι Ἑλληνες κρατοῦσαν τίς θέσεις τους, ὅποτε ἐκείνη τήν ὥρα ἔφθασε ὁ Καπετάν Σκαλτσοδήμος μέ 350 Δωριεῖς καί ρίχτηκε στή μάχη, μέ τήν κραυγή: «Ὁ σταυρός Νικά». Τό ἀποτέλεσμα ἦταν νά τραποῦν σέ φυγή οἱ Τοῦρκοι, κατευθυνόμενοι πρὸς τή Βοιωτία καί θά πάθαιναν μεγάλη καταστροφή, ἂν τό Ἴππικό τους δέν ἐπενέβαινε μέ τρόπο καθοριστικό.

Ὅταν ὁ Μαυροκορδάτος, Πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ, κάλεσε στό Μεσολόγγι ὅλους τοὺς ἐξέχοντας πολιτικούς παράγοντες τῆς Ρούμελης, κάλεσε καί τόν Δῆμο Σκαλτσᾶ, ὁ ὁποῖος τελικά ὠρκίστηκε ὡς πολεμικός σύμβουλος τῆς Στερεᾶς, μαζί μέ πέντε ἄλλους καί ἀρχηγό τους τόν ἴδιο τόν Μαυροκορδάτο.

Αὐτή τήν ἐποχή δημιουργήθηκε καί τό θέμα τοῦ Καραϊσκάκη, ὁ ὁποῖος κατηγορήθηκε ὡς προδότης. Τήν ἐκδίκηση τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς μέ τήν 1125/30-3-1824 διαταγή τῆς Προσωρινῆς Δ/σεως τῆς Ἑλλάδος, ἀνέθεσε στοὺς Στρατηγούς Γ. Τζιόγκα, Ἀλεξάκη Βλαχόπουλο καί Δῆμο Σκαλτσᾶ καί στοὺς χιλιάρχους Γρηγ. Λιακατᾶ καί Ἄναγν. Κοντογιάννη. Φαίνεται ὅτι ἡ πρότασις τοῦ Σκαλτσᾶ, πού ἤθελε νά μὴν καταδικαστεῖ ὁ Καραϊσκάκης, ἀλλά νά τόν μεταχειριστοῦν μέ ἥπιο τρόπο, εἶχε ἀποτέλεσμα καί ἡ ἀπόφασις ἡ τελική, ἐπειδὴ τόν βρῆκαν «...ἐπίβουλον τῆς πατρίδος καί προδότην...»

ἦταν καί γιά τό χατήρι τῆς ἀγάπης, νά φύγει ὁ Καραϊσκάκης, ἂν καί ἄρρωστος καί ἂν μετανοήσει νά εἶναι πάλι δεκτός.

Ὅταν τήν 9-4-1824 πέθανε στό Μεσολόγγι ὁ μέγας φιλέλληνας Λόρδος Βύρων καί τήν ἐπομένη τόν κήδεψαν, μεταξύ αὐτῶν τῶν ἐπισήμων πού τόν συνόδευσαν ἦταν καί ὁ Δῆμος Σκαλτσᾶς.

Ὅταν ὁ Καραϊσκάκης «γύρισε μετανοιωμένος» καί ἀνταμώθηκε μέ τούς ἄλλους ὀπλαρχηγούς τῆς Ρούμελης στά Σάλωνα, δέν χρειάστηκε πολύ γιά νά τούς κάνει δικούς του. Ἀκόμα κι αὐτοί πού θεωροῦντο πιστοί τοῦ Μαυροκορδάτου μεσολάβησαν σ' αὐτόν καί τῆ Διοίκηση γιά τήν ἀποκατάσταση τοῦ αὐριανοῦ Ἀρχιστρατήγου τῆς Στερ. Ἑλλάδας.

Ὁ Δῆμος Σκαλτσᾶς μαζί μέ τόν Μ. Κοντογιάννη καί Ἀ. Καραϊσκού στείλανε συστατικά γράμματα πρὸς τήν... Σεβαστήν Διοίκησιν καί τούς Ἀνδρέηδες Ζαΐμη καί Λόντο.

Στά Γ.Α.Κ. βρῖσκονται αὐτές οἱ ἐπιστολές ἀπ' τίς ὁποῖες παραθέτω μία:

«Πρὸς τήν Σεβαστήν Διοίκησιν.

Δέν λανθάνει, ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἀφ' ἧς ὥρας διέγειραν τά ἄρματα ἐναντίον τῶν βαρβάρων καί τῆς τυραννίας, δέν ἔλειπεν εἰς ὅλην τήν ἔκτασιν τῆς Ἑλλάδος, νά ἀκολουθοῦν ἀναμεταξύ των ταραχάς καί ἀσυμφωνίας, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν αἰτία νά σφάλωμεν ὅλοι, ἄλλος ὀλίγον καί ἄλλος πολύ καί τέλος πάντων νά εἴμεθα εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε ἡ πατρίς νά κινδυνεύη ἀπό τόν ἄσπονδον κοινόν ἐχθρόν μας.

Αὐτό ἔκαμε νά παραπέση καί ὁ Καπετάν Γεώργιος Καραϊσκάκης εἰς μερικά ἐγκλήματα. Διά τά ὁποῖα καί ἐκατηγορήθη. Γνωρίζοντας ὅμως τό σφάλμα ἔκλινε τόν αὐχένα καί ἔρχεται πρὸς τήν φιλόστοργον ἡμῶν μητέρα Διοίκησιν, διά νά ζητήσῃ τό ἀπέραντον ἔλεός της καί νά ἀπολογηθῆ εἰς τά ὅσα κατ' αὐτοῦ κατηγοροῦσι. Καί ἡ Σεβαστήν Διοίκησις ἄς ἐγκρίνῃ μέ τήν ἀγχίνοιαν τοῦ νοός της ὅσα παρά τοῦ ἰδίου ἀκούσῃ καί ἀφοῦ πληροφορηθῆ περί πάντων εἴμεθα εὐέλπιδες ὅτι προνοήσῃ τό σοφώτερον καί

Μένωμεν μέ ὅλον τό σέβας

Οἱ εὐπειθεῖς

Μ. Κοντογιάννης

Δ. Σκαλτσᾶς

Ἀ. Καραϊσκού

Τῆ 15 Ἰουνίου 1824, Μακρυκάμπι».

Σέ γράμμα τοῦ Σκαλτσᾶ πρὸς τὸν Σαφάκα, γραμμένο στίς 25/8/1824, στά Σάλωνα, μεταξύ τῶν ἄλλων τοῦ γράφει: «...Μόνταμ ἦλθε καί ὁ Καραϊσκάκης νά κουβεντιάσουμε σήμερον καί μέ αὐτόν διά τήν γνωστήν ὑπόθεσιν, νά βάλωμεν ἓνα δρόμον καί αὔριον ἀνταμωνόμεθα ὅλοι αὐτοί (εἰς τό Σολούμι) καί τά διορθώνουμε ὅλα».

Δηλαδή καί στή δίκη καί τώρα ὁ Σκαλτσοδημος φάνηκε πολύ συνετός ὡς πρὸς τό ὅλο θέμα τοῦ Καραϊσκάκη καί συνετέλεσε νά παραδοθεῖ στό Ἔθνος ὁ μεγάλος Στρατηγός.

Βρισκόμαστε στήν Ἄνοιξη τοῦ 1825 καί ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι ἐπιχειροῦν νά πνίξουν τήν Ἐπανάσταση στή Ρούμελη, οἱ Ἕλληνες ἔχουν διαλυθεῖ ἀπό μόνοι τους μέ τόν Β' ἐμφύλιο πόλεμο.

Φωνάζουν μέ ἐπιστολές τους ὁ Σκαλτσοδημος καί ὁ Γ. Αἰνιάν, προσπαθώντας νά ξυπνήσουν τήν Κυβέρνηση στό Μωρηά, ἀλλά τοῦ κάκου. Μέ ἄλλη ἐπιστολή του ὁ Δ. Σκαλτσᾶς ἐνημερώνει τόν φίλο του Σαφάκα, πού ζητᾶ βοήθεια καί συντονισμό δράσεως, ἀλλά καί κείνος ἔχει τά προβλήματα του στά Κράββαρα καί δέν ἀνταποκρίνεται.

Οἱ Τοῦρκοι ξεκινώντας ἀπ' τό Μεσολόγγι 2.000 - κατ' ἄλλους 3.000 - πεζούς καί 150 Ἴππεις καί ἀφοῦ ἐνισχύθηκαν μέ 500 ἀκόμα ἀπ' τή Ναύπακτο ἔφθασαν στό Μαλανδρίνο. Ἐκαψαν, αἰχμαλώτισαν, κατέστρεψαν ὅλη τήν περιοχή μέχρι κάτω τά Τριζόνια (βλέπε «Ἡ γενική κατάστασις κατά τό 1825»).

Ἀπέναντι σ' αὐτόν τόν ὄλεθρο μάταια προσπαθοῦσε ὁ Δ. Σκαλτσᾶς νά ἀναχαιτίσει.

Στίς ἀρχές Μαΐου 1825 νέα ἐκστρατεία τῶν Τούρκων μέ 3.000 πεζοῦρα καί καναλαρία προχώρησε παραλιακά μέχρι τή Βιτρινίτσα, ὅπου ὁ Σκαλτσᾶς δέν κατάφερε νά τοῦς σταματήσῃ καί ἄς πολέμησε ἐκεῖ γενναῖα. Οἱ Τοῦρκοι στρατοπέδευσαν στή Βιτρινίτσα καί ἄρχισαν νά ἐτοιμάζονται γιά νέα κατορθώματα.

Ἀκολούθησε ἡ μάχη τῶν Πεντεορίων καί ἡ παραλίγο ὀλική καταστροφή τῶν Ἑλλήνων (βλ. «Ἡ μάχη τῶν Πεντεορίων»). Σ' αὐτή τή μάχη ὁ Σκαλτσᾶς εἶχε πρωτεύοντα ρόλο, ἀλλά οἱ ἐλάχιστες δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων (εἶπαμε ὅτι ὅλοι ἀσχολοῦντο μέ τόν ἐμφύλιο), χωρίς ἐλπίδα ἐνισχύσεώς των, ἡ μεγάλη δύναμη τῶν Τούρκων, ἀλλά καί ἡ ταχύτητα καί ἡ μυστικότητα αὐτῶν δέν ἐπέτρεψαν νά ἐφαρμοσθεῖ τό Σχέδιο τῶν Ἑλλήνων (Πανουργιᾶ - Σκαλτσᾶ) μέ τά ἀποτελέσματα πού ἀναφέραμε.

Ὀλέθρια ἦταν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι κατέλαβαν ὀλόκληρη τὴ Δωρίδα καὶ Παρνασσίδα καὶ ἐκτός τῶν ἄλλων στέρησαν ἀπ' τοὺς Ἑλληνας τὸ χῶρο, τὰ πολεμοφόδια καὶ τὰ τρόφιμα.

Ὁ Σκαλτσᾶς μέ τόν Αἰνιάν καί τόν Γ. Βαλτινό ἐνημέρωσαν τὴν Κυβέρνηση καὶ κείνη μέ τό 6684/18-5-1825 ἔγγραφο τῆς ἐνημερώνει τὴν Ἐπιτροπὴ Ἄνατ. Ἑλλάδος καὶ τὴ διατάσσει νά στείλει τροφές καὶ πολεμοφόδια. Συγχρόνως στέλνει καὶ γράμμα:

*«Πρὸς τοὺς γενναιοτάτους Στρατηγούς Δ. Σκαλτσᾶν,
Γεώργ. Βαλτινόν καὶ λοιπούς ὄπλαρχηγούς.
Ἐλήφθη τό ἀπό 12 Μαΐου σημειωθέν γράμμα σας .....*

*.....
Συγχρόνως δέ διατάσσεται καὶ ἡ ἐν Λουτράκι Ἐπιτροπὴ νά δυν-
νηθῆ νά στείλῃ κανένα καίκι μέ τροφάς καὶ πολεμοφόδια εἰς Βιτρι-
νίτσα ἢ Τριζόνια διὰ νά ἡμπορέσετε νά τὰ λάβετε εἰ δυνατόν.*

*Περιττόν εἶναι νά σᾶς ὑπενθυμίση τό Ὑπουργεῖον ὅτι ἡ Πατρίς
καὶ ἡ Διοίκησις περιμένει καὶ ἐλπίζει τὴν ποθητὴν ἐλευθερίαν τῆς
ἀπό τὴν φρόνησιν καὶ πολεμικά στρατηγήματα τῆς Γενναιότητάς
σας καὶ ὅτι οἱ ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνες σας καὶ οἱ τετραετεῖς οὗτοι
ἄθλοι σᾶς βεβαιώνουσι γιὰ τὰς τωρινάς κατὰ βαρβάρων νίκας καὶ
ὅτι πρέπει νά οἰκονομηθῆτε οἷς ἴδετε τρόποις ἕως ὅτου σᾶς προ-
φθασθοῦν τὰ ἀναγκαῖα μέσα.*

*Ταῦτα ἰδιάζον σας τό Ὑπουργεῖον σᾶς εὐχεται νίκας καὶ τρώ-
παια κατ' ἐχθρῶν.*

Εἴητε ὑγιαίνοντες.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 18 Ἰουνίου 1825

Ὁ Ὑπουργός Πολέμου»

Καί μόνο τό ἔγγραφο αὐτό τοῦ Ὑπουργείου Πολέμου φανερώ-
νει καθαρά τόν τρόπο μέ τόν ὅποιο οἱ Ἑλληνας προσπαθοῦσαν νά
ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερία τους.

Ἀλλά ὅπου λείπουν τὰ κομμάτια, ὅλο πίκρες καὶ φαρμάκια. Μέ
τό ἀπό 13-8-1825 γράμμα του πρὸς τό Ὑπουργεῖο Πολέμου γνωρί-
ζει ὅτι ἄρχισαν οἱ πρῶτες διασπάσεις στό στράτευμά του καὶ ζητᾶ
νά τιμωρηθῆ παραδειγματικά ὁ λιποτάκτης χιλίαρχος Τριαντάφυλ-
λος Ἀποκουρίτης.

Ἡ τραγική κατάστασις στήν ὁποία βρισκόταν, ιδιαίτερα ἡ Δωρίδα, δέν περιγράφεται.

Βλέπουμε σέ διάφορες ἀναφορές διαφόρων ὑπευθύνων «...ὅτι 4.000 ψυχές ἀπ' τίς ὁποῖες μόνο 200 ἔχουν ψωμί, ἐνώ οἱ ἄλλοι ζοῦν μέ γκόρτσες, καλαμποκότσαλα καί τζίπουρα...».

Καί ἄλλοῦ ὁ Σκαλτσᾶς μᾶς γνωρίζει ὅτι οἱ ἀποκλειστρος Λάζου, τοῦ Καργίου καί τῆς Σπηλιώτισσας ἢ τῆς Βοστινίτζας καί Βαρδουσίων εἶναι γεμάτες ἀπό πολίτες πού ἔτρεξαν νά σωθοῦν, ἀλλά ἄλλοι ἔχουν τροφές γιά 2½ μῆνες, ἄλλοι γιά ἕναν καί οἱ περισσότεροι πεθαίνουν ἀπ' τήν πείνα τρώγοντας μόνο φύλλα ἀπ' τά δένδρα. Ἐπί πλέον δέν ἔχουν καθόλου πολεμοφόδια.

Ὅταν ἡ Κυβέρνησις ἀνακήρυξε ὡς Γενικόν Ἀρχηγόν τῆς Ἀνατ. Στερεᾶς τόν Ἰωάν. Γκούρα, τόν Δῆμο Σκαλτσᾶ ὄρισε ὡς ἀρχηγόν τοῦ στρατοπέδου Σαλῶνων.

Ὅταν δέ ἀποφασίστηκε νά κλειστοῦν στό Μεσολόγγι ὁ Κίτσος Τζαβέλας μέ 600 Ἑλληνες, οἱ 65 ἦταν τοῦ Σκαλτσᾶ, μέ ἀρχηγό τους τόν Κων. Καλύβα.

Στίς 10 Ἀπριλίου 1826 ἔπεσε ἡ Ἱερή Πόλις τοῦ Μεσολογγίου. Ὅσοι σώθηκαν ἀπ' τήν ἡρωική ἔξοδο κατέφυγαν σέ διάφορα μέρη. Ὁ Κ. Καλύβας, ὁ ἀνηψιός καί Ἀξιωματικός τοῦ Δημ. Σκαλτσᾶ ἔφθασε στό Λιδωρίκι. Μεγάλος ἀριθμός ἔφθασε στούς Πενταγιούς, ὅπου βρῆκαν μεγάλη φιλοξενία. Ὁ Σκαλτσοδῆμος εἶχε προετοιμαστεῖ γιά τήν ὑποδοχή καί ἀμέσως ἔστειλε στούς σωθέντες, ἀπ' τή Γρανίτζα ὅπου βρισκόταν, 4 ἀρνιά ψημένα, τυρί καί ψωμί. Οἱ λαβόντες τά τρόφιμα εὐχαρίστησαν ἐγγράφως τόν Καπετάνιο Σκαλτσᾶ.

Στίς ἀρχές Μαΐου 1826 ὁ Κιουταχῆς προσέβαλε τό στρατόπεδο τοῦ Σκαλτσᾶ στή Βαρνάκοβα. Μέσα στό Μοναστήρι κλείστηκαν ὁ Κ. Καλύβας καί ὁ Ἰ. Φραγκίστας. Οἱ 4.000 Τοῦρκοι πολιορκοῦσαν τό Μοναστήρι καί τό βομβάρδιζαν μέ τό πυροβολικό τους. Τήν προσπάθεια τῶν Ἑλλήνων ἐνίσχυσαν ἀπ' ἔξω οἱ Γ. Τζιόγκας καί Γιάννης Ράγκος ἀπ' τήν Παπαδιά Κραββάρων καί ὁ Δῆμος Σκαλτσᾶς ἀπ' τή Γρανίτσα.

Ἐγινε ἡ ἔξοδος, ἔπεσε τό Μοναστήρι καί ὁ Κιουταχῆς τράβηξε γιά τά Σάλωνα, τά ὁποῖα καί κατέλαβε (Βλ. μάχη Βαρνάκοβας).

Ὁ Κιουταχῆς ἔστειλε καί δεύτερο γράμμα στούς ὀπλαρχηγούς καί στόν Σκαλτσᾶ ζητῶντας ἀπ' αὐτούς νά προσκυνήσουν, δίδοντας καί τήν ὑπόσχεση ὅτι θά τοὺς συγχωρέσει καί θά τοὺς ἐπιτρέψει νά μείνουν, μέ λίγους ἄνδρες, σ' ὅποια ἐπαρχία θέλουν.

Ἡ ἀπάντηση τῶν καπεταναίων ἦταν ἀρνητική. Ἐκνευρισμένος ὁ Μουσταφάμπεης ἐκινήθη κατά τῶν ὀπλαρχηγῶν Τζόγκα καί Ράγκου πού βρισκόντουσαν στούς Πενταγιούς. Ἦταν 30 Ἰουνίου 1826, ὅταν ἄρχισε ἡ μάχη, ἡ ὁποία κράτησε 3 ὥρες καί οἱ Τοῦρκοι καταδιωκόμενοι ἔφτασαν τελικά κάτω στό ποτάμι τοῦ Μόρνου. Ὅμως ἐδῶ τούς περίμενε ὁ Σκαλτσοδῆμος, τούς ἐπετέθηκε καί τούς διέλυσε. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν 49 νεκρούς καί 8 αἰχμαλώτους. Πάρα πολλά τά λάφυρα καί τά πολεμοφόδια κι ἀκόμα 16 ἄλογα, πέρασαν στά χέρια τοῦ Καπετάνιου Δήμου Σκαλτσᾶ.

Αὐτή ἦταν καί ἡ τελευταία μάχη πού ἔδωσε ὁ Δ. Σκαλτσᾶς γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς ἀγαπημένης του Πατρίδας.

Στίς 12 Ἰουλίου 1826 ἡ Κυβέρνησις πληροφοροῦσε καί τόν Δ. Σκαλτσᾶ ὅτι ὁ Καραϊσκάκης ἔγινε Ἀρχιστράτηγος καί τόν παρεκίνει νά συνεργαστεῖ μαζί του.

Ὁ Δῆμος Σκαλτσᾶς, γέρος πιά, βρέθηκε σέ πολύ δύσκολη θέση. Οὔτε νά προσκυνήσει μπορούσε, οὔτε καί νά κρατηθεῖ πλέον ἄλλο στήν ἀγαπημένη του Δωρίδα καί ἔτσι ἀναγκάστηκε νά περάσει στόν Μωρηᾶ καί νά καταφύγει πάνω στά Καλάβρυτα ἢ τήν Κερπινή μέ τούς Ἀξιωματικούς τους καί ὄσους μπορούσαν. Αὐτή τήν τακτική ἀκολούθησαν καί ἄλλοι καπετανεῖοι. Γιά τήν ἐνέργειά τους αὐτή ἀπό ἄλλους ἐπαινέθηκαν γιατί δέν προσκύνησαν καί ἀπ' ἄλλους κατηγορήθηκαν γιατί ἐγκατέλειψαν τόν ἀγῶνα στόν τόπο τους.

Ὁ Σκαλτσοδῆμος εἶχε μελετήσει πολύ καλά τούς παράγοντες καί πολύ σωστά εἶχε πράξει. Δέν πρόλαβε ὅμως νά ἐτοιμάσει τήν ἐπιστροφή του, ὅταν οἱ συνθήκες τό ἐπέτρεψαν, γιά τήν ἀναζωπύρωση τοῦ ἀγῶνα στήν Δωρίδα, γιατί ὁ θάνατος τόν βρῆκε στίς ἀρχές τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1826.

Ὅπως φαίνεται ἀπ' ὅσα μέχρι τώρα γράψαμε, ὁ Καπετάν Δῆμος Σκαλτσᾶς οὐδέποτε συνεργάστηκε μέ Τοῦρκους, τούς ὁποίους μισοῦσε ὡς τυράννους καί γι' αὐτό ρίχτηκε στόν ἀγῶνα μεταξύ τῶν πρώτων καί χωρίς κανένα ἐνδοιασμό. Ἀγνοήθηκε ὅμως, ὅπως ὅλοι ἄλλωστε οἱ Ρουμελιῶτες, γιατί πέθανε, ὅπως καί ὁ Καλύβας, πού θά μπορούσε νά διασώσει τήν ὑστεροφημία του πρὶν προλάβει νά δεῖ τήν ἀγαπημένη του πατρίδα ἐλευθέρη.

Τό πορτραῖτο του μᾶς τό δίνει, πολύ ἀδρά ὁ Ἰ. Φιλήμων στό «ΔΟΚΙΜΙΟΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ»:

«Ὁ ὀπλαρχηγός τῆς Δωρίδος ἦν ὁ Δῆμος Σκαλτσᾶς ἐκ τῆς Ἀρτο-

τίνης καί πρωτοπαλλήκαρον ὧν ἄλλοτε τῶν Κοντογιανναίων. Ἀνήρ σύνουσι καί βαρὺς ἀλλὰ δυσειδέστατος τήν ὄψιν, ὡς τερατώδη φέρον φυσιογνωμίαν προσώπου διά τό ὅλως ἀγριωπόν καί παράδοξον τῶν χαρακτήρων αὐτῆς, δυσπολιτευτότερος δέ τοῦ Πανουργιά, ἀλλά ἐφάμιλλος τοῖς πατριωτικοῖς αἰσθήμασι, μεγαλυτέραν ἢ ἐκείνος ἀπέλαυε φήμην ἐπί γενναιότητι καί ἐπιρροήν ἐξαιρετικὴν ἐξήσκει».

Ὁ Σκαλτσᾶς ἦταν καί καλὸς Χριστιανός. Σύνθημά του στίς μάχες ἦταν: «Ὁ Σταυρός Νικᾶ». Τό ἴδιο πρόφερε καί ὅταν ἀντίκρουσε τόν Χάρο.

Στήν Γενική Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος, τήν 22 Σεπτεμβρίου 1826, δημοσιεύθηκε μία νεκρολογία πού ἀφοροῦσε τή ζωή, τή δράση καί τόν χαρακτήρα τοῦ Δ. Σκαλτσᾶ. Ἡ νεκρολογία ἔχει ὅπως παρακάτω:

«Περὶ τὰς ἀρχάς τοῦ παρόντος μηνός μετέβη εἰς τήν ἄλλην ζωὴν καί ὁ Στρατηγός κ. Δῆμος Σκαλτσᾶς.

Ὁ γενναῖος οὗτος πολεμικός καί ἀγαθὸς πολίτης, γέννημα τῆς ἐπαρχίας Λιδωρικίου, ἐφύλαξεν εἰς τό διάστημα τῆς ζωῆς του μῖσος ἄσπονδον κατὰ τῶν τυράννων τῆς Ἑλλάδος. Τρομερὸς πάντοτε εἰς τοὺς ἐχθρούς, ὅσοι τόν ἐγνώριζον, δέν ἔλαβεν οὐδέ μικράν ἀντίστασιν εἰς τό νά ὑποτάξῃ τοὺς εἰς τὰς ἐπαρχίας Λιδωρικίου καί Μαλανδρινίου κατοικοῦντας καί παροικοῦντας Τούρκους εἰς τήν πρώτην ἀρχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐξετάνθη εὐθύς μέ μεγάλην ὁρμὴν καί ἔφθασεν ἕως τὰ τεῖχη τῆς Ναυπάκτου.

Εἰς τήν αὐτὴν ἐποχὴν, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων Σαλώνων - Μαυρολιθαρίου ἐπολιορκοῦντο ἀπὸ τόν Δελλά Φέζον μέ χίλιους διακοσίους ἐχθρούς, ὤρμησεν μέ ἐξῆντα μόνον στρατιῶτας, κατεδίωξεν τοὺς ἐχθρούς καί ἔλαβεν εὐκαιρίαν νά σωθῶσιν οἱ κάτοικοι ὑπὲρ τὰς χιλίας ψυχάς. Ἐπολέμησεν γενναίως μέ τόν Ἰ. Γκούραν καί Χρήστον Κοσμά Σουλιώτην εἰς τόν Ἀετόν, θέσιν ὀχυράν πλησίον τῆς Ὑπάτης, πρωτευούσης τῆς Νεοπάτρας.

Ἐγένετο συμμέτοχος τῆς δόξης τῆς λαμπρᾶς νίκης τῶν Βασιλικῶν, ἀποστείλας 300 ἐκλεκτοὺς Στρατιῶτας.

Συνηγωνίσθη ἀόκνως εἰς τὰς κατὰ καιροὺς γενομένας ἐφόδους ἐναντίον τῆς ὡς ἄνω εἰρημένης Ὑπάτης, ἡ ὁποία διά τήν ὀχυρότητα της καί τήν μετὰ τοῦ Ζητουνίου γειτνίασιν ἔμενεν μέχρι τοῦδε ἀναλλοίωτος. Συνηγωνίσθη ἐπίσης εἰς τήν λαμπράν νίκην τῆς Ἀμπλιανῆς καί ἐξεστράτευσεν πολλάκις εἰς τὰ μέρη τῆς Δυτικῆς

Ἑλλάδος πρὸς βοήθειαν τῶν ἐκεῖσε καταπολεμουμένων συναδέλφων καὶ ἐσχάτως ἀπέστειλεν εἰς Μεσολόγγιον τὸν γενναῖον ἀνεψιὸν τοῦ Καλύβαν, ἐνῶ αὐτὸς παρέμεινε εἰς τὸ ἐντὸς Μεσολογγίου στρατόπεδον. Ἐν συντόμῳ ἄξιός ἀρχηγὸς τῶν ἀνδρείων κατοίκων τοῦ Λιδωρικίου, δὲν ἐφάνη ποτέ ἀμελής ἢ ἀργοκίνητος, ὡσάκις αἱ περιστάσεις τοῦ πολέμου ἀπαιτοῦσαν συνδρομὴν καὶ ταχεῖαν βοήθειαν. Καὶ ἐσχάτως μὴ θελήσας νὰ δείξῃ οὔτε φαινόμενα σημεῖα ὑποταγῆς εἰς τοὺς ἐχθρούς, καὶ νὰ ἀμαυρώσῃ διὰ τούτου τὰ ἐλεύθερα φρονήματά του, μετέβη εἰς Πελοπόννησον, ὅπου ἐνησχολεῖτο εἰς τὸ νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ στρατευμάτων εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἀποδιώξῃ τοὺς κατὰ τὰς διαφόρους ἐπαρχίας διεσπαρμένους Τούρκους. Ἀπόδειξις ἀναντίρρητος τῶν καθαρῶν περὶ πατρίδος καὶ ἐλευθέρων φρονημάτων του εἶναι ὅτι καὶ εἰς τὴν ἐσχάτην ἀγωνίαν τοῦ θανάτου παραφρονῶν δὲν ἔλεγεν ἄλλο εἰ μὴ “Μακράν ἀπό τοὺς Τούρκους. Ὁ σταυρὸς θά νικήσῃ”».

Σημείωση:

1. Ἡ ἀρπαγὴ γυναικῶν ἀπὸ τοὺς Κλέφτες ἀναφέρεται συνήθως στὰ τραγούδια τὰ δημοτικὰ καὶ ἀποδίδεται σέ διάφορους Κλέφτες. Γνωστότερο ὅμως ἀπ' ὅλα εἶναι αὐτὸ πού ἀναφέρεται στὸν ἡρώα μας Σκαλτσοδῆμο καὶ εἶναι τὸ παρακάτω:

«Στὴ ρίζα, σ' ἕναν πλάτανο, κάθεται ὁ Σκαλτσοδῆμος
 μέ τὴν Κρουστάλλω στό πλευρό, μέ τὴν Μπαμπαλοπούλα.
 Ὁ Γούλας ἀπ' τὴ μιά μεριά κι ὁ Δήμος ἀπ' τὴν ἄλλη
 κι ὁ Διάκος ὁ σταυραδελφός στά μάτια τὴν κοιτάζει.
 «Τί μέ τηρᾶς, σταυραδελφέ, τί μέ τηρᾶς, μπρέ Διάκο;
 Πιάσε καὶ φτειάσε μιά γραφή, στείλ' τὴν στὸν Ἀναγνώστη
 φωτιά νὰ κάψῃ τ' ἄσπρα του καὶ φλόγα τὰ φλουριά του,
 πού γώ κοιμοῦμαι μοναχὴ στά κέφτικα λημέρια,
 μέ τό σπαθὶ προσκέφαλο καὶ τό τουφέκι στρῶμα».

Ἐνα δεύτερο δημοτικὸ, μᾶς λέει:

Ἐμένα τό 'χει ἡ τύχη μου, τό 'χει τό ριζικό μου
 νὰ γένω στρῶμα τοῦ Σκαλτσᾶ, προσκέφαλο τοῦ Διάκου.
 Στὴ ρίζα ἀπὸ 'ναν ἔλατο κάθεται ὁ Σκαλτσοδῆμος,
 μέ τὴ Ρηνούλα στό πλευρό, μέ τὴ Μπαμπαλοπούλα,
 – «Κέρνα μας, Ρήνη μ', κέρνα μας, κέρνα μας ὡς νὰ φέξῃ,
 ὡς πού νὰ σκάσῃ ὁ αὐγερινός, νὰ πάῃ ἡ πούλια γιόμα,

ὡς πού νά ῥθει κι ἀφέντης μας, τή ξαγορά νά φέρει.

Κέρνα τό Γούλα μιά φορά, τό Σκαλτσοδήμο πέντε,
τό Διάκο τόν περήφημο μὴν τόν κερνάς καμίνια!»

Κι ὁ Διάκος περνοδιάβαινε, τόν ταμπουρά βαρῶντα,
στά μάτια τήνε τήραγε, στά μάτια τήν τηράει.

– «Τί μέ τηρᾶς, σταυραδελφέ, τί μέ τηρᾶς, βρέ Διάκο;

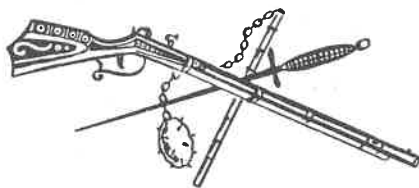
Πάρε τό καλαμάρι σου, τό φλουροκαπνισμένο,
πάρε καί κάνε μιά γραφή κ' ἓνα καημένο γράμμα
καί στείλ' το στόν πατέρα μου, τό γέρο Ἀναγνώστη».

– «Φωτιά νά κάψη τ' ἄσπρα του κ' ἡ λαύρα τά φλουριά του,
κι ἐγώ κοιμᾶμαι στά βουνά, στούς πάγους καί στά χιόνια
καί τ' ἀσημένια χαίμαλιά τά ἔχω προσκεφαλάδες».

Ἄπ' τὰ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ (Συλλογή), τόμ. Α' τῆς
Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν - ΑΘΗΝΑ 1962. (Δημοσιεύματα τοῦ Λαογραφικοῦ
Ἀρχείου, Ἀριθμ. 7).

ΠΗΓΕΣ

1. ΤΡΙΚΟΥΠΗ ΣΠ., Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως. Α' 213 - Β' 2 - Γ' 141, 142, 359.
2. ΚΑΣΟΜΟΥΛΗ ΝΙΚ., Ἐνθυμήματα Στρατιωτικά: Α' 14, 371, 387. Β' 294, 333, 371. Γ' 61.
3. ΛΙΔΩΡΙΚΗ Α., Ἀπομνημονεύματα.
4. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ Ι., Περὶ τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως.
5. ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ Ι., Ἀπομνημονεύματα.
6. ΦΩΤΙΑΔΗ Δ., Ἡ ἐπανάστασις τοῦ '21. Β' 42.
7. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ Γ.Κ. Δῆμος Σκαλτσᾶς, 1903.
8. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ Δ.: Ὁ Ἄ. Σαφάκας καί τό Ἀρχεῖον του.
9. ΚΑΛΟΝΑΡΟΥ Π.: Ἰ.Μ. Βαρνακόβης.
10. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ Π.: Λεξικό τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως. Δ' 249.
11. ΝΕΑ ΠΑΓΚ. ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ: Τ 26, Σελ. 283.
12. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΥΚΛ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ: Τ 22, Σελ. 520.
13. ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ: Ἑλληνικά Δημοτικά Τραγούδια, Τόμος Α', Ἀθῆναι 1962.

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΑΠΟ ΑΙΩΝΩΝ ΕΙΝΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ἐθελόδουλοι, ἀνάξιοι ἢ ἔνοχοι ἐσχάτης Προδοσίας;

Τοῦ Δημητρίου Καμπούρη, Ἐκπαιδευτικοῦ

Μετά τόν θάνατον τοῦ Τίτο, τήν διάλυσιν τῆς Γιουγκοσλαβίας καί τήν ἀνακήρυξιν ὡς ἀνεξαρτήτου Κράτους τοῦ μορφώματος τῶν Σκοπίων, σύμπασα ἡ Πολιτική ἡγεσία τῆς Πατρίδος μας, θά ἔδει νά εὐρίσκεται συνεχῶς εἰς ἐπιφυλακὴν καί ἠϋξημένην ἐτοιμότητα μέ προπεταμένα, κατ' ἀρχήν τά διπλωματικά ξίφη, διά τήν ἀντιμετώπισιν τῆς θρασύτητος τῶν προκλήσεων τῶν Σκοπιανῶν. Νά παρακολουθοῦνται στενῶς ὅλοι οἱ ἐκφάνσεις, ἐκδηλώσεις, διακηρύξεις τοῦ ψευδοκράτους τῶν Σκοπίων. Νά καταγγέλλωνται εἰς τά διεθνή κέντρα ἐξουσίας αἱ Ἱστορικά ἀνακρίβειαι καί παραποιήσεις τῆς Ἱστορίας ὑπό τῶν ἡγητόρων τοῦ Σκοπιανοῦ κράτους. Νά ὑπενθυμίζεται εἰς τήν Διεθνή κοινότητα ὅτι ἡ Μακεδονία ὑπῆρξε κατὰ τήν ἀρχαιότητα τό λίκνον Πανελληνίου Κράτους, καθ' ὅτι κατὰ τόν Ἡρόδοτον οἱ Μακεδόνες ἦταν ὁ πυρῆν πρωταρχικός τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ὁμοῦ μέ τοὺς Ἀθηναίους, Σπαρτιάτας, Πλαταιεῖς καί λοιπούς ἀνά τήν ἐπικράτειαν Ἑλλήνας.

Νά τονίζεται ἰδιαιτέρως καί νά διακηρῦσσεται ἡ κατηγορηματική ρῆσις τοῦ μεγαλύτερου Γεωγράφου τῆς ἀρχαιότητος Στράβωνος «Ἔστι μὲν οὖν Ἑλλάς καί ἡ Μακεδονία». Νά γνωστοποιῆται διεθνῶς ἡ ἀποψις τοῦ ἀποβιώσαντος Ἀγγλοῦ Ἱστορικοῦ διεθνoῦς κύρους, καθηγητοῦ Ἀρχαιολογίας εἰς τό Πανεπιστήμιον τοῦ Καίμπριτζ, «ὅτι τυχόν ἀναγνώρισις τῆς δημοκρατίας τῶν Σκοπίων ὑπό τήν ἐπωνυμία “Μακεδονία” θά ἀπετέλει ἐπιβράβευσιν προσπαθείας παραποιήσεως καί βιασμοῦ τῆς Ἱστορικῆς ἀληθείας...».

Ἄντι ὅλων τούτων ἡ ὑπεύθυνος Πολιτική ἡγεσία τῆς χώρας, ἐν ἔτει 1995 ὑποκύψασα ἐθελοδούλως εἰς σκότια κέντρα ἐξουσίας ἢ λόγῳ ἀναξιοῦτος, κατεδέχθη νά διαπραγματευθῆ μέ τὸν βιαστάς τῆς Ἱστορίας Σκοπιανούς, τήν λεγομένην ἐνδιάμεσον συμφωνίαν, ἣτις, κατὰ τοὺς ἐμπνευστάς καί θιασώτας τῆς, ἔλυσε πολλά προ-

βλήματα, ἐκ τῶν πραγμάτων οὐδέν... Τοῦναντίον ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τούτους νά κινηθοῦν δραστηρίως καί νά ἀναγνωρισθοῦν ἀπό 70 καί πλέον χώρας ὡς «Μακεδονία», ἐνῶ οἱ Ἕλληνες Πολιτικοί εἶχον νήδυμον ὕπνον... Ἀφυπνίσθησαν αἰφνιδίως ὅταν, αἱ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις διαβιοῦσαι Η.Π.Α. προσέβησαν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Σκοπιανοῦ ψευδοκράτους...

Οὕτω ἀπό προμηθεῖς οἱ Ἕλληνες Πολιτικοί ἐγένοντο ἐπιμηθεῖς... Ἐν τῷ μεταξύ ἡ θρασύτης τῶν ἀνεκδιηγῆτων Σκοπιανῶν ἐδήλωσε προσφάτως εἰς τὰ τηλεοπτικά μέσα ὅτι οἱ Μακεδόνες δέν εἶναι Ἕλληνες καί ὅτι ἡ πατρίς των ἔχει σύνορα τὴν Λάρισαν...

Οὐδεὶς ἐν Ἑλλάδι ἀντέδρασεν. Τί συμβαίνει λοιπόν; Εἶναι ἀνάξιοι οἱ Ἕλληνες Πολιτικοί, ἐθελόδουλοι, ἐντολοδόχοι τῆς νέας τάξεως πραγμάτων ἢ ἔνοχοι ἐσχάτης προδοσίας; Πᾶς σκεπτόμενος καί σώφρων Ἕλληνας, ἄς ἐξάγῃ τὰ συμπεράσματά του... Ἡ Ἑλληνική Πολιτική Ἐξουσία καλεῖται πλέον ἀπό τὴν πλειοψηφίαν τῶν Ἑλληνοψύχων νά ἀναλάβῃ τὰς Ἱστορικές εὐθύναις της... Νά ἀναθεωρήσῃ τὴν στάσιν ἐπὶ τοῦ Σκοπιανοῦ, νά συμπεριλάβῃ εἰς τὴν διδακτέαν ὕλην τῶν βιβλίων τῆς Ἱστορίας, τὴν ὁποῖαν διδάσκονται τὰ Ἑλληνόπουλα, ἀλλὰ καί εἰς τὴν Γεωγραφίαν, ὅτι τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος εἶναι, πρὸς Βορρᾶν, μέ τὴν Σερβία... Ὅπερ εἶναι ὀρθόν καί δίκαιον ἱστορικῶς... Νά προβῇ εἰς πάσης φύσεως διαμαρτυρίας, παραστάσεις πρὸς διεθνεῖς ὀργανισμούς κ.λπ. κέντρα ἐξουσίας... Νά ἀπειλήσῃ καί διακοπὴν διπλωματικῶν σχέσεων, ἂν χρειασθῇ... Νά περιορίσῃ πολὺ τοὺς ζηλωτάς τοῦ Κέρδους Ἕλληνας ἐπενδυτάς εἰς τὰ Σκόπια, ὑπενθυμίζων εἰς τούτους ὅτι ἔχουν χρέος νά προτάσσουν τὸ Ἐθνικόν συμφέρον τοῦ Οἰκονομικοῦ ὀφέλους...

Ἄς μὴ διαφεύγῃ τῆς προσοχῆς ὄλων ὅτι καί ὁ Φίλιππος ἀλλὰ καί ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, τοῦ ὁποίου ἡ αἴγλη καί φήμη ἐσχάτως βαναύσως προσβάλλεται ἀπὸ τὰ ὑποπτα Κέντρα Ἀνθελληνικοῦ μένους, ἐθεώρουν ἑαυτοὺς Ἕλληνας...

Θά τολμήσουν οἱ ἀρμόδιοι; Ὀφόμεθα...

ΤΟ ΚΟΥΤΣΟ

Τοῦ Σ. Ντόμαλη

Ἡ εὐτυχία μέ κοιτοῦσε μέ τά γαλανά της μάτια. – Πατέρα, μοῦ εἶπε, σ' ἀγαπῶ.

– Παιδί μου, εὐτυχία, πάψε νά μέ λές πατέρα, σ' ἔχω υἱοθετημένη, κι ἂν εἶμαι ὁ πατριός σου δέν ἔπαψα νά σ' ἀγαπῶ, οὔτε θά πάψω. Ἄσε με στήν ψευδαίσθηση πώς εἶσαι δική μου... ὅταν μέ φωνάζεις πατέρα, ἡ ἀλήθεια ἔρχεται καί μοῦ ψιθυρίζει στ' αὐτί: Δέν εἶναι δική σου. Νά μέ φωνάζεις μέ τό μικρό μου ὄνομα, νομίζω ὅτι εἶναι πιό σωστό καί γιά σένα καί γιά μένα καί γιά τήν ἀλήθεια.

Ἡ εὐτυχία ἄρχισε νά κλαίει καί τά δάκρυά της ἦταν διαμάντια. Ἡ εὐτυχία ἄρχισε νά κλαίει μέ λυγμούς καί οἱ λυγμοί της ἔδεναν κόμπο χρυσές ἀλυσίδες.

– Θέλω νά σ' ἔχω πατέρα, μοῦπε. Δέν ἀντέχω ἀμφισβήτηση καμία, δέν εἶναι δυνατόν νάχω πατέρα κανέναν ἄλλον. Ἐσύ δέ μοῦπες χίλιες φορές πώς μοιάζω σάν ποιημά σου, σάν ἐπίγραμμα, σάν τέλειο θεατρικό, πού τελειώνει χαρούμενα; Πῶς εἶναι δυνατόν νά μοιάζω μέ ὅλα τά ἔργα σου κι ἐγώ ἔργο σου νά μὴν εἶμαι;

– Μά, εὐτυχία, ἀπολογήθηκα, ἀφοῦ θέλεις νά σοῦ πῶ ξεκάθαρα τήν προέλευσή σου, θά σοῦ τήν πῶ... ἡ εὐτυχία δέν εἶναι ἔργο ἀνθρώπινο, ἔτσι γεννιέται στόν ἀέρα, χωρίς νᾶναι πουλί, γιατί τά πουλιά φκιάνουν αὐγά μέσα στή φωλιά τους, χωρίς νᾶναι ἔντομο, γιατί τά ἔντομα φυλακίζουν τά αὐγά τους στούς τοίχους, στά χώματα καί σέ κάποιο χρόνο, δέν ξέρω πόσο, βγαίνουν ἀποκτώντας φτερά. Ἐσύ γεννιέσαι σέ μιά στιγμή, λές καί σέ γεννάει ὁ ἴδιος ὁ χρόνος καί ζεῖς μίαν αἰωνιότητα.

Ἡ εὐτυχία ἀπόρησε: – Μιά αἰωνιότητα; φέλλισε. Μά ἐγώ νιώθω σά νά χάνομαι ἀπό στιγμή σέ στιγμή!

– Δέν χάνεται ποτέ ἡ εὐτυχία, εἶπα, γιατί εἶναι ἓνα φαινόμενο πού δημιουργεῖται χωρίς αἰτία καί δέν ἔχει κανέναν σκοπό, κι ἓνα τέτοιο φαινόμενο παντοτινά θά ὑπάρχει.

Ἡ εὐτυχία ἄρχισε πάλι νά κλαίει καί τά διαμάντια πέφταν στά χώματα. Ἡ εὐτυχία ἄρχισε νά κλαίει μέ λυγμούς, καί ἀλυσίδες χρυ-

σές κομπόδενε μπροστά στά μάτια μου, μά ἐγώ πάντα ὀρθολογιστής τήν ἀποπῆρα:

– Οἱ εὐτυχίες δέν ὑποφέρουν, τῆς εἶπα, οἱ εὐτυχίες δέν κλαῖν', καί ἐσύ ειδικά δέν θέλω νᾶσαι ἀνόητη ὅπως κάθε εὐτυχία. Τώρα εἶσαι δική μου, ψυχοκόρη μου, κι ἐγώ δέν ἀνέχομαι κοντά μου κα-
νέναν κουτσό.

– Μά, εἶπε ἡ εὐτυχία, πῶς νά ὑπάρχω γιά νά ὑπάρχω; Δέν εἶναι ὀξύμωρο, ἐνῶ θᾶμαι ἔξυπνη, νά ὑπάρχω ἀπλῶς;

– Εὐτυχία μου, τῆς εἶπα, αὐτή εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἔξυπνάδα, μά χρειάζεται συνειδητοποίηση. Τά πάντα εἶναι ἔτσι, γιατί ἐσύ νᾶσαι ἀλλιῶς;

– Τά πάντα; σκέφτηκε ἡ εὐτυχία μου, καί κοίταξε ὡς πέρα στόν ὀρίζοντα, ἄν καί ὁ ὀρίζοντας ἦταν περιορισμένος, καί κοίταξε ψηλά στόν οὐρανό, φυσικά, φυσικά ὥσπου ἔφτανε τό βλέμμα της. Τα πάντα;

– Τά πάντα, μικρή μου, καί ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ... Τά πάντα, μικρή μου, καί 'γώ καί 'σύ... πάψε νά δένεις κόμπους ἀλυσίδες χρυσές, νά δακρῦζεις διαμάντια. Ἔτσι ὅπως πᾶς θά μέ κάνεις πλούσιο καί ὡς μέ κάνεις πλούσιο θά μοῦ δημιουργηθεῖ ἡ ἐντύπωση πῶς ὁ κόσμος εἶναι φτωχός καί θά σέ χάσω, εὐτυχία μου, θά σέ χάσω.

Ἡ εὐτυχία ἔγινε σοβαρή ξαφνικά, κι ἐκεῖ στό πεζοδρόμιο, ἔφκιασε μερικά τετράγωνα μέ μιά κιμωλία σάν νά ἐπιτελοῦσε ἔργο θαυμαστό, κι ἄρχισε νά παίζει τό κουτσό, σά μεγάλη.

Ο ΓΕΡΟΝΤΟΒΡΑΧΟΣ

Τοῦ Δημητρίου Σανιδᾶ

«Γέρος εἶσαι, δέ 'φελᾶς,
μόνο τό φωμί χαλᾶς»
Λαϊκή παροιμία

Ἡ Κολοβάτα βρίσκεται στά δυτικά τοῦ Παρνασσοῦ καί ἡ διοικητική της περιφέρεια κατέχει ἕνα μεγάλο μέρος ἀπό τήν καρδιά τοῦ Παρνασσοῦ. Ξεκινάει ἀπό τό Κολοβατιανό πηγάδι, τό δρυμό, σύνορο μέ τούς Δελφούς καί τελειώνει κοντά στόν αὐχένα πού ἐνώνει τόν Παρνασσό μέ τή Γκιώνα, δηλαδή στήν Ἄμπλιανη. Συνορεύει μέ τήν Ἀγόριανη - τή Λιλαία - τή Μαργιολάτα - τή Βάργιαννη καί τήν Τοπόλια. Ἔχει ἔκταση 45 χλμ. στρέμματα. Ἔχει λοιπόν θέση ὑπαρξῆς μέσα στό χῶρο τοῦ Παρνασσοῦ, κοντά στοὺς Δελφούς, στό Κορύκειο Ἄντρο, μέ ψηλότερη κορυφή τό Γερολέκα (1.717 μ.). Ἐπίσης, μιά ἄλλη μεγάλη κορυφή, τό Βαρούδι, πού ἡ ἀνατολική πλευρά της ἀνήκει στήν Ἀγόριανη. Πίσω ἀκριβῶς ἀπό τό Γερολέκα πρὸς τήν ἀνατολή ὑπάρχει ὁ Γεροντόβραχος μέ τόν περίφημο 9κομπο τσαί του. Ἐκεῖ εἶναι τά τρία σύνορα Κολοβάτας - Βάργιαννης καί Μαργιολάτας.

Ὁ Γεροντόβραχος αὐτός δέν ἔχει βέβαια τή μεγαλοπρέπεια, τήν ἱστορία, τήν περηφάνεια τοῦ Μεγάλου Γεροντόβραχου τοῦ Παρνασσοῦ (ὑψ. 2.435 μ.), ἀλλά καί αὐτός χρωστáει τ' ὄνομά του στό γεγονός ὅτι οἱ πρόγονοί μας τόν χρησιμοποίησαν κάποτε ὡς «Καιάδα».

Ἐπίσης ὁ Γεροντόβραχος τοῦ Παρνασσοῦ καί αὐτός δέν πῆρε τίποτα ἀπό τή δόξα, τήν ἱστορία καί τή φήμη τῆς Λιάκουρας (ὑψ. 2.457 μ.), γιατί στό ἄκουσμά του γεμίζει τίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων ἀπό φρίκη καί δέος, ὅταν ἀκοῦνε ὅτι ἀπό τήν κορυφή του γκρέμιζαν τά ἀνήμπορα γεροντάκια, ἐπειδὴ ἦσαν ἀνίκανα νά βγάλουν τό φωμί τους ἢ ν' ἀκολουθήσουν τά μεγάλα ταξίδια τῶν διαρκῶν μετακινήσεων τῶν κοπαδιῶν. Ἴσως καί ἄλλες αἰτίες, ἄγνωστες σέ μᾶς. Ὑποπτευόμαστε ἢ εἰκάζομε πολλές.

Ὅταν ἕνας γέροντας εἶναι ὑπέργηρος, κατοστάρης, κατόχρονος, ἔχει ἢ βλέπει φαντασιώσεις (γάτες, ποντίκια νά κυκλοφοροῦνε

γύρω του) ἢ νά μὴν ἔχει ἐπικοινωνία μέ τό περιβάλλον, νά ἴναι ἄχρηστη ἢ ζωή του παραπέρα. Ἡ ἀκόμη νά ἴναι ἀδύνατη ἢ μετακίνησή του μαζί σου (νά μὴ στεριώνει τό κορμί του σέ σαμάρι μουλαριοῦ). Λογική, αἴσθησι τοῦ χώρου, ἀκοή, φῶς ὀφθαλμῶν μηδέν, τί θά τόν ἔκαναν;

Μέ σημερινές συνθῆκες ὁ Γεροντόβραχος σκληρός, ἀπάνθρωπος, ἀδιανόητος. Τί ὅμως; Μήπως ἦταν ἡ μόνη λύση;

Ἀλλά καί πάλι λές: Μά εἶναι δυνατόν τό γεννήτορά σου νά τόν ὀδηγεῖς στόν... Καιάδα; Αὐτόν πού σέ γέννησε, σέ μεγάλωσε, ὅταν ἐσύ ὁ ἴδιος ἦσουν ἀνίκανος νά ἐπιζήσεις, νά φροντίσεις τόν ἑαυτό σου, αὐτόν πού σέ ὀδήγησε στή ζωή, σέ συμβούλεψε, σοῦ πρόσφερε τροφή, στέγη, περίθαλψη, ἐσύ νά τόν ὀδηγεῖς στό... βράχο!!!

Δικαιολογία ἢ ἀνάγκη καμιά; Ἐγκλημα; Ἀγνωμοσύνη; Ἀπονία! Θά τά νοιώσεις αὐτά περισσότερο, ἄν, λέω, ὁ πατέρας σου δέν σκοτωνόταν ἀπό τό βράχο καί κείτοντα ἡμιθανής στό βάραθρο καί τά κοράκια τοῦ ἔβγαζαν ζωντανό τά μάτια του, τά ὄρνια ἄρχιζαν νά τοῦ σχίζουν τίς σάρκες, τά τσακάλια, οἱ ἀετοί τοῦ ἔρωγαν τά σωθικά του!!! Πῶ, πῶ, Θεέ μου! Ἀπελθέτω τό ποτήριο τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ, θά ἄλεγε.

Ὁ Γεροντόβραχος τοῦ Παρνασσοῦ καί τῆς Οἴτης εἶναι βράχοι γεμάτοι ἱστορίες - θρύλους - πόνο καί φρίκη.

Γούπαντα στό κάτω μέρος, στίς μασχάλες τῶν βράχων γεμάτα στοιχειά, φόβους καί οὐρλιαχτά ἀπό ἀνθρώπινο πόνο. Τόποι τῶν στοιχειῶν. Τόποι σκιαγεμένοι. Βροντηγεμένοι. Σέ πιάνει δέος ὅταν ἀπό τή ρίζα τοῦ βράχου κοιτάξεις τήν ψηλή κορφή του. Οἱ σκέψεις τρέχουν στό μακρὺ παρελθόν καί αἰσθάνεσαι πραγματικό φόβο ἴσως καί ντροπή.

Γεροντάκια πού ζοῦσαν μέσα στή φτώχεια, τήν ἀνέχεια, τήν γκρίνια, τᾶκουγα πού ἔλεγαν στά παιδιά τους: - Ρέ, τί μέ φυλάτε; δέν πᾶτε νά μέ πετάξετε κάτω ἀπό τόν γεροντόβραχο νά ξενοιάσω καί ν' ἀπαλλάξω καί σᾶς; Ἀφοῦ βλέπετε ζῶ καί δέν φελάω.

Τό παμπάλαιο ἔθιμο νά γκρεμίζουν τά ἀνήμπορα γεροντάκια ἀπό τοὺς γεροντόβραχους δέν ὀνομάστηκε ἔτσι τυχαία. Στήν Κολοβάτα ἔχουμε τό Γερολέκα (1.717 μ.), ἐκεῖ λένε ὅτι ὁ Γερο-Λέκας ἔβροσκε τά πρόβατά του στήν Ἀργοστήλια καί στή Λίμνη καί ἔδωσε τέλος στή ζωή του, ὅταν ἀνήμπορος πιά κατάλαβε ὅτι τόν ἐτοίμαζαν νά τόν πετάξουν ἀπό τό Γεροντόβραχο, ἐπειδὴ δέν μπορούσε ν' ἀκολουθήσει τό μακρὸ μεταναστατευτικό ταξίδι τοῦ Χειμῶνα.

Σκληρό καί ἀπάνθρωπο ἔθιμο. Σκληρή καί ἀπάνθρωπη ἀπόφαση.

Ἄν σκεφθεῖ κανεῖς ὅμως ὅτι οἱ συχνές μετακινήσεις ἦσαν δύσκολες καί τὰ γεροντάκια ἔμπαιναν ἐμπόδιο μεγάλο στίς οἰκογένειες μέ παιδιά πού ἦσαν ὑποχρεωμένες νά κουβαλοῦν ὅλα τὰ ἀπαραίτητα κτηνοτροφικά μέσα καί ἐργαλεῖα μέ βροχές καί χιόνια, μέ ἀστραπές, βροντές καί καταιγίδες.

Πόσες μανάδες ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, ἀλλά καί πρὶν γιά νά γλυτώσουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους - Ἰταλοὺς - Γερμανοὺς - Ἀντάρτες καί Στρατιῶτες, δέν παράταγαν τὰ παιδιά τους πού ἔκλαιγαν ἀπὸ τὴν πείνα καί τὴ δίψα καί ἔφευγαν νά γλιτώσουν. Πόσοι πάλι τὰ δύσκολα χρόνια τῆς Κατοχῆς δέν ἐγκατέλειψαν τὰ ἀνήμεπορα γονικά τους μπροστά στὸν κίνδυνο καί τρέχανε νά βάλουν τὸ κεφάλι τους στὴ σιγουριά.

Πόσα παραδείγματα δέν ἔχουμε ἀπὸ τοὺς πολέμους. Ἐχθροί, βλέπεις, καί τοῦτοι «Ὁ Σῶσον Ἐαυτὸν Σωθήτω».

Ψάχνοντας παλιές ἐφημερίδες, ἀνακάλυψα στὸ τελευταῖο φύλλο (Μαρτίου τοῦ 1882) τοῦ «Αἰῶνος», τῆς γνωστῆς ἐφημερίδας τοῦ Φιλήμονα, τὴν παρακάτω εἴδηση:

«Στὴν Κηφισιά ζοῦσε μετὰ τὸ θάνατο τοῦ συζύγου της ἡ Βασιλικὴ Τζαβέλλα, χήρα τοῦ γνωστοῦ ἥρωα τῆς Κλείσοβας Κίτσου Τζαβέλλα, πού πέθανε στίς 23 Μαρτίου τὸ 1882 σέ ἓνα μικρὸ ιδιόκτητο σπιτάκι».

Ἡ Βασιλικὴ, ὅπως γράφει ἡ ἐφημερίδα, εἶναι ἀπὸ τίς λίγες ἡρωίδες πού κατῶρθωσαν νά σωθοῦν κατὰ τὴν ἀθάνατη ἔξοδο τοῦ Μεσολογγίου, ἀπ' ὅπου βγῆκε μαζί μέ τὸν Τζαβέλλα φορτωμένη μέ τ' ἄρματα της, ἔγκυος καί κρατῶντας στὸν ὦμο της τὸν πρωτότοκο γιὸ της Δημήτρη, νήπιο δέκα ὀχτῶ μηνῶν, τὸν ὁποῖον ΤΕΛΙΚΑ ἀναγκάστηκε νά ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΕΙ στά χέρια τοῦ ἐχθροῦ γιά νά σωθεῖ.

Βλέπουμε ἐδῶ μάνα νά ἐγκαταλείπει τὸ παιδί της, τὸ σπλάχνο της, μπροστά στὸν κίνδυνο, καί τώρα συζητᾶμε γιά ἀνήμεπορα γεροντάκια πού εἶχαν φάει τὸ ψωμί τους;

Ρίξ' τον κάτω ἀπὸ τὸ Γεροντόβραχο νά ξενοιάσει, νά γλιτώσει ἀπ' τὰ βάσανα καί τίς ταλαιπωρίες, ἔτσι κι ἀλλιῶς καταδικασμένος εἶναι, ἄχρηστος εἶναι, θά πεθάνει στὸ δρόμο.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι δέν τοὺς πέταγαν ἀπὸ τὸ Γεροντόβραχο, τοὺς παράταγαν στὸ χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ, τοὺς ἔδιναν νερό καί ψωμάκι ὀλίγων ἡμερῶν καί μέ σπαραγμὸ ψυχῆς ἔφευγαν, τοὺς ἐγκατέλειπαν. Μέσα στὴν πείνα τους, στὴ δίψα τους καί τὴν παραζάλη

τους τὰ γεροντάκια ἔδιναν μόνα τους τέλος στή μαρτυρική ζωή τους. Ἔτσι τουλάχιστον λένε.

Ἐνα γέρο κάποτε, λέει ἢ παράδοση, τόν κουβάλησαν καβάλα στό Γεροντόβραχο μέ μιά βελέντζα. Ὁ γέρος, ὅταν τόν ἄφησαν, εἶπε στό μεγάλο γιό του:

– Ἐσύ, ρέ Τρανέ, πάρε πίσω τή βελέντζα. Θά σοῦ χρειαστεῖ σέ λίγα χρόνια. Ἐγώ, οὐρέ, σᾶς μεγάλωσα σπυρί - σπυρί, σάν τό σπουργίτι σᾶς τάιζα. Κοντά σας στίς χαρές καί στίς λύπες σας. Ἀντάμα σκίζαμε τὰ βουνά μέ κρύα καί μέ λαῦρες καί τώρα μοῦ δηλητηριάζετε τήν ψυχή μου. Τώρα, οὐρέ, μέ ἀναγκάζετε νά σᾶς βαρυκομήσω, νά σᾶς καταραστῶ. Σάν τὰ διαβατάρικα πουλιά νά γυρίζετε καί νά μήν ἔχετε στασιό οὔτε μόνιμο κατ' κιό. Τί μέ φέρατε, οὐρέ, ἐδῶ καί μέ παρατήσατε; Δῶστε μου μιά σπρωξιά νά μέ καταπιεῖ ὁ Βράχος! Ἐνας γονιός, οὐρέ, 10 παιδιὰ τὰ μεγαλών'! 10 παιδιὰ, ἕναν γονιό δέν μποροῦν νά τόν φροντίσουν; Πού ἔπρεπε, καβάλα, οὐρέ, νά μέ σεργιανᾶτε! Ὅχι μέ φέρατε ἐδῶ πάνω ν' ἀφήσω τήν ψυχή μου! Τραβᾶτε με, οὐρέ, στόν τόπο μου, πού εἶναι θαμμένο ἕνα μεγάλο κομμάτι τῆς καρδιάς μου καί σκοτῶστε με!

Μιά πίκρα φώλιασε στήν ψυχή του καί δυό δάκρυα σφηνώθηκαν στίς κόγχες τῶν ματιῶν του, τήν ὥρα τοῦ χωρισμοῦ.

Ὅλα γύρω του δημιουργοῦν ἕνα τρελό ἀνακάτωμα ἀπό οὐρλιαχτά λύκων καί τσακαλιῶν.

Τά νεκροπούλια πέταγαν δαιμονισμένα πάνω ἀπό τό κεφάλι του καί κρᾶζανε.

Ὁ ἀέρας καλπάζει καί ἀλαργινές φωνές ἀπό λάμιες ἀκούγονται ἀπό τόν πάτο τοῦ Βράχου.

Ὁ μεγάλωσμος Βασιλιάς τῶν πουλιῶν, ἄπλωσε μεγαλόπρεπα τίς φτεροῦγες του πάνω ἀπό τό Βράχο καί σκοτείνιασε ἡ Ράχη.

Ὁ ἴσκιος του περπάτησε στίς ρεματιές καί στίς πλαγιές καί ἔκανε τ' ἀγριοπούλια νά σκιαχτοῦνε καί νά κρυφτοῦν στίς φωλιές τους. Ἐνοιωθε ὁ γέροντας τή φρίκη νά καλπάζει μέσα του. Βαριά, μολυβιά σύννεφα πού δράμαγαν στόν Οὐρανό, παρασύροντας καί τὰ μικρά πού ἀνέμελα ἔπαιζαν κυνηγητό μέ τίς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, τοῦ πλάκωσαν τήν καρδιά. Χορό στήνουν μπροστά του οἱ Νεραΐδες. Ἀνασηκώνεται, ὀρθώνει τό κορμί του, σηκώνει ψηλά τὰ χέρια του, κάνει μιά γυροβολιά ἀπό τόν ἑαυτό του, λέει τό τραγούδι «Τάχα δέν ἤμουν νιός κι ἐγώ, δέν ἤμουν παλληκάρι, τάχα δέν ἐπερπάτησα τή νύχτα μέ φεγγάρι» καί τόν καταπίνει τό... σκοτάδι. Μιά κατακύλα ἀκούστηκε, ἕνα - δυό γκάπ καί γκούπ καί... τέλος!

Τά νυχτοπούλια σκιάχτηκαν καί τά τσακάλια οὐρλιάζουν. Μετά ἀπό λίγο ἀπλώθηκε πέρα στό βουνό, ἡ σιωπηλή καί νεκρική μεγαλοσύνη τοῦ βράχου. Ὅλα τά σκέπασε ἡ σιωπή τῆς νύχτας!

Ὁ Παρνασσός, γεμάτος ἀπό μύθους καί θρύλους, ἀνακατωμένα ὄλα μέ νεράιδες καί δράκους, μέ κλειψιές καί καπεταναίους, μέ ἡρωϊκές πράξεις, μέ προδοσίες καί φόνους, καταγράφει ἕνα ἀκόμα θῦμα ἀπονιάς.

Γιά τόν μεγαλοπρεπῆ Γεροντόβραχο τοῦ Παρνασσοῦ (ὑψ. 2.435 μ.) ἔχουν σταθεῖ μπροστά του μέ δέος Λαογράφοι, Λογοτέχνες καί Ἱστορικοί. Τόν φωτογράφισαν καί ἔγραψαν: Ὁ Ν. Πολίτης «Ἀπό τίς δυό κορφές τῆς Λιάκουρας, τῆ χαμηλότερη τῆ λέν' Γεροντόβραχο, γιατί ἀπ' αὐτή τόν παλιό καιρό ἐγκρέμιζαν τούς γέρους πού δέν ἔχρηζαν καί δέν μπορούσαν νά βγάλουν τό ψωμί τους».

Ὁ Τάκης Λάμπας, πού ἔφυγε ἀπό τῆ ζωὴ πρόσφατα, ὁ λάτρης τοῦ Παρνασσοῦ ἀπό τῆ Λειβαδιά, γράφει στό βιβλίο του «Στά ψηλάματα τοῦ Παρνασσοῦ»: «Διασελώντας μπροστά ὀρθώνεται ἀγέρωχος ὁ Γεροντόβραχος. Ἡ δεύτερη κορυφή τοῦ Παρνασσοῦ. Δέν χορταίνω νά τόν καμαρώνω! Ἄν κ' εἶναι ὀλότελα τό ἀντίθετο ἀπ' τῆ Λιάκουρα. Ἀπό μακριά ἡ Λιάκουρα δέν δείχνει παρά σάν μιὰ Ραχούλα μέ τό συμμετρικό τῆς Πυραμίδας σχῆμα. Ἐνῶ ὁ Γεροντόβραχος! Ὄνομα καί πρᾶμα! Ἐνας τεράστιος Βράχος πού ξεπετιέται ἄξαφνα ἀπ' τά γύρω κορφοβούνια καί σέρνεται πάνω ἀπό 1.500 μ. μᾶκρος - Νά τόν ἀγναντέψεις ἀπ' τό βορρᾶ σοῦ κόβεται τό αἷμα σου. Σάν νά τόν ξάκρισε ἀπ' τήν κορυφή ὡς τῆ ρίζα, σ' ὄλο τό μᾶκρος, τό πιό κοφτερό λεπίδι - Πάνω ἀπό χίλια πεντακόσια μέτρα ψήλωμα θά ἔχει αὐτός ὁ γκρεμός... Κι ἂν βρεθεῖς στή ρίζα του, στοῦ Ἀρβανίτη τῆ στρούγκα, πιάνεται ὁ λαιμός σου νά θαυμάζεις τό ψήλωμα καί τήν ἀγριάδα του».

Συνήθεια λοιπόν καί αὐτή τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων νά χρησιμοποιοῦν τήν κορυφή τῶν Γεροντόβραχων γιά «Καιάδα» ἀπ' ὅπου γκρέμιζαν τούς ἀνήμπορους γέρους, «τούς ἐσχατόγερους» ἢ σκατόγερους, ὅπως λέμε σήμερα.

- Τί λές, ρέ σκατόγερε; (ἀπό τό ἐσχατόγερος). Γκρέμιζαν τούς γέροντες πού ἦσαν ἀνίκανοι νά περπατήσουν, ἀνίκανοι νά βγάλουν τό ψωμί πού ἔτρωγαν, ἀνίκανοι ν' ἀκολουθήσουν τό μεγάλο ὁδοιπορικό τῶν κοπαδιῶν - Γέρος, βέβαια, σημαίνει καί σεβάσμιο πρόσωπο.

- Νά ρωτήσουμε τά γερόντια νά μᾶς ποῦν τῆ γνώμη τους. Ἐέρουν πλειότερα ἀπό μᾶς, ἔχουν δεῖ τόν ἥλιο νερίτερα - Πόσα τρα-

γούδια δέν μιλάνε γιά τόν Γερο-Παρνασσό, γιά τόν Γερο-Τσέλιγκα - Πόσοι Ζωγράφοι καί πόσοι Ποιητές δέν τραγούδησαν τήν ὀμορφιά του καί τήν ἱστορία του.

Ὁ γέρος ἔχει τήν πείρα, ἔχουν δεῖ πολλά τά μάτια του, ἔχει περάσει βία πολλά. Γι' αὐτό μᾶς ἄφησε ὁ Σαίξπηρ τό ρητό του «Νέος στά πόδια καί γέρος στήν κρίση». Ἐπίσης ἡ παροιμία μας «τοῦ γέρου τήν πορδή νά μὴν ἀκοῦς, μόνο τήν συμβουλή του ν' ἀφουγγράζεσαι».

Ὁ νέος ἔχει τή δύναμη, τά νειάτα καί εἶναι ἀφύς, δέν κάνει οἰκονομία στίς δυνάμεις του. Ἐνῶ ὁ γέρος εἶναι πρᾶος καί ὑπομονετικός, ξέρει νά ἐξηγάει τά μυστήρια τῆς φύσης. Ξέρει πότε θά βρέξει καί πότε θά χιονίσει. Ξέρει νά μελετάει τ' ἄστρα καί τούς κύκλους τοῦ φεγγαριοῦ. Ξέρει νά διαλέγει τούς καιρούς καί κάνει τά σχέδια γιά τά μεγάλα μεταναστατευτικά ταξίδια. Αὐτός γνωρίζει τά βότανα, πού ἀπλόχερα δίνει τό βουνό τοῦ Ἀπόλλωνα, γιά νά γιαιτρέψει τίς πληγές καί νά ἀπαλύνει τούς πόνους τῶν ἀνθρώπων καί τῶν ζώων. Αὐτός ξέρει ποῦ θά βρεῖ τροφή καί νερό γιά τά ζωντανά του. Αὐτός γνωρίζει τούς μύθους, τούς θρύλους καί τήν ἱστορία τῶν βουνῶν καί τούς διηγεῖται στά ἐγγόνια του. Ἔτσι σώθηκε ἡ ἱστορία μας, ἡ παράδοση.

Ἀργότερα, οἱ Δημογέροντες διοικοῦσαν τά χωριά. Ἰπῆρχε τό Γεροντικό, ἄλλως ἐπιτροπικό ἢ ἀρχονταρίκι, ἦταν μιά αἵθουσα μέσα στόν περίβολο τῆς ἐκκλησίας, ὅπου συνήρχοντο μετά τήν ἀπόλυση τῆς ἐκκλησίας καί ἀποφάσιζαν καί ὀρίζανε ὅλα τά ὄργανα τοῦ χωριοῦ, ὅπως Δραγάτες, Μαναρολόγους, βροκόλους, νεροκράτες. Αὐτοί κάνανε τούς κτημοτάδες σέ ἀγροζημιές.

Οἱ γέροντες διατάζανε τά παιδιά τους νά ἔχουν ὑπομονή καί νά ἀντιμετωπίζουν τούς πολέμους, τούς ἀπρόσμενους κινδύνους, τό θάνατο μέ λογική καί ψυχραιμία - γιατί «δέν ὑπάρχει ζωή χωρίς λύπες, στενοχώριες, φροντίδες, βάσανα καί ἀρρώστιες. Ἄπ' ὅλα αὐτά ὁ θάνατος, σάν γαιτρός, μᾶς ἀπαλλάσσει, μέ τόν αἰώνιο ὕπνο, μᾶς παραγγέλει ὁ τραγικός ποιητής μας Ευριπίδης καί ἐπίσης μᾶς λέει: «Οἱ ἀνθρωποὶ φοβοῦνται τό θάνατο, ὅπως τά παιδιά τό σκοτάδι καί ὅπως ὁ φόβος τῶν παιδιῶν γιά τό σκοτάδι μεγαλώνει, ἔτσι μεγαλώνει καί ὁ φόβος τοῦ θανάτου στούς ἀνθρώπους».

Ἡ λαϊκή μας μοῦσα μᾶς συμβουλεύει: «Τά γεράματα δέν ἀρχίζουν ἀπ' τ' ἄσπρισμα τῆς κεφαλῆς, ἀλλά ἀπ' τό μαύρισμα τῆς ψυχῆς».

Ὅλα τ' ἀπαίσια οὐσιαστικά χρησιμοποιήθηκαν γιά νά χαρακτηρίσουν τούς γέροντες: Γερο-Ξούρα, Γερο-Τσιφούτη, Γερο-Καρμίρη, Γερο-Ξεκούτη, Γερο-Λαδᾶ, Γερο-Κτάλα τῆς Λαχανοῦς, Γέρο-Πόρνε, Γερο-Μουρτάρη, Σκατόγερε, Γερο-Σαρδανάπαλε, Γέρο-Λάγνε, Γερο-Παραλημμένε, Γερο-Ραμολουμέντο, Πορνόγερε, Κωλόγερε.

– Ὁ Ὅμηρος ἀποκαλεῖ τό γῆρας λυγρόν (ὀλέθριον), στυγερόν (μισητόν), χαλεπόν (Βαρύ, δύσκολο).

– Ὁ Σοφοκλῆς γράφει «πάλιν γάρ αὖθις παῖς ὁ γηράσκων ἀνήρ» (δῖς παῖδες οἱ γέροντες). Τό ρητό αὐτό, ἡ Δημοτική μας μοῦσα, τῶκανε τραγουδί «Νά ἦσαν τά νειάτα δυό φορές, τα γερατειά καμιά».

– Ὁ Δημόκριτος μᾶς παραγγέλει: «Ἴσχύς καί εὐμορφία νεότητος ἀγαθά, γῆρατος δέ σωφροσύνη ἄνθος» (Ἡ δύναμη καί ἡ ὀμορφιά εἶναι τῆς νεότητος ἀγαθά, τοῦ γῆρατος δέ τό ἄνθος εἶναι ἡ σωφροσύνη).

– Ὁ Πλάτωνας στήν «Πολιτεία» του, περιλαμβάνει ὀλόκληρο διάλογο μεταξύ Σωκράτους καί Κεφάλου, σχετικά μέ τά γηρατειά.

Ἀναφέρεται ἡ ἀποψη κατά τήν ὁποία τό γῆρας αὐτό καθ' ἑαυτό δέν εἶναι κακό, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὅμως δέν τό ἀντιμετωπίζουν μέ τόν ἴδιο τρόπο. Εἶναι ζήτημα μορφώσεως, ἀνατροφῆς καί χαρακτῆρος. Ἄλλοι τό φέρουν βαρέως, διότι στεροῦνται τῶν νεανικῶν ἀπολαύσεων. Οἱ φρόνιμοι, ὅμως, τό θεωροῦν εὐτυχία, διότι ἀπαλλάσσονται τῶν νεανικῶν ἐπιθυμιῶν, οἱ ὁποῖες ἔμοιαζαν μέ σκληρούς ἀφέντες καί τυράννους.

Ὁ Κέφαλος ἀναφέρει τόν γέροντα τραγικό Σοφοκλῆ, ὁ ὁποῖος ὅταν ρωτήθηκε πῶς τά βολεύει μέ τās ἀφροδισιακάς ἡδονάς καί ἄν ἐξακολουθεῖ νά δύναται «γυναικί συγγίγνεσθαι», ἀπάντησε ὅτι μέ μεγάλη εὐχαρίστηση ἀπαλλάχτηκε (ἐπιτέλους) «τοῦ λυσιῶντος καί ἀγρίου τούτου δεσπότη».

Ὁ Πλάτωνας εἰς τόν «Τίμαιον» ἐπιχειρεῖ νά ἐξηγήσει τό φαινόμενο τοῦ γῆρατος καί τοῦ θανάτου ἀποφαινόμενος ὅτι ὁ φυσιολογικός θάνατος λόγω γῆρατος, εἶναι μάλιστα εὐχάριστον πρᾶγμα, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ βίαιος θάνατος (ἀπό ἀρρώστεια ἢ τραῦμα) εἶναι λυπηρός. Ὑπάρχει καί τό ἀπόφθεγμα: «Πᾶν γάρ τό παρά φύσιν ἀλγεινόν», δηλαδή ὅ,τι γίνεται παρά φύση εἶναι δυσάρεστο.

Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τήν «Ρητορικήν» γράφει περί τοῦ γῆρατος: «...Οἱ δέ γέροντες καί ὅσοι ἔχουν περάσει τήν ἀκμήν τῆς ἡλικίας, ἔχουν ἤδη ἀντίθετα κατά τό πλεῖστον πρός ἐκείνους (δηλ. τούς νέ-

ους)». Πράγματι, οἱ γέροντες, ἐπειδὴ ἔχουν ζήσει πολλά χρόνια καὶ πολλές φορές ἔχουν ἐξαπατηθεῖ στή ζωή τους, εἶναι δύσπιστοι, καχύποπτοι, φιλάργυροι καὶ δειλοί. Ζοῦν περισσότερο μέ τή μνήμη, παρά μέ τήν ἐλπίδα, διότι ἀπό τήν ζωή των ὀλίγη ὑπολείπεται ἀκόμη. Τοῦτο εἶναι ἡ αἰτία τῆς πολυλογίας. Εὐχαριστιοῦνται νά ἐνθουμοῦνται καὶ νά διηγοῦνται ὅσα συνέβησαν.

Τό γῆρας ἐτιμήθη ἰδιαιτέρως εἰς τήν ἀρχαίαν Σπάρτην. Ὁ Λυκοῦργος εἰσήγαγε τόν θεσμόν τῶν γερουσιαστῶν. Ὁ Ξενοφῶν ἐπαινεῖ τόν Λυκοῦργον ὡς νομοθέτην, διότι διά τόν θεσμόν τῶν γερουσιαστῶν ἐτίμησε τό γῆρας καὶ τήν ἀρετήν καὶ ἐπεδίωξε ἐμμέσως τήν ἀνύψωση τῆς ἠθικῆς στάθμης τῶν πολιτῶν, οἱ ὅποιοι θεωροῦσαν ὑψίστη τιμή καὶ βραβεῖο ἀρετῆς τήν ἐκλογή των, ὡς γερουσιαστῶν.

Οἱ Γερουσιαστές ἦσαν σῶμα πολιτικοῦ, ἐκτελεστικοῦ καὶ δικαστικοῦ τῶν τριάντα μελῶν, πού ἐκλέγοντο ἰσοβίως ὑπό τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Δήμου, «ἐκ τῶν ἀρίστων πολιτῶν» ἡλικίας ἄνω τῶν 60 ἐτῶν.

Εἰς τήν «Ἴσοβιότητα» ἀντετάχθη ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ ὁποῖος ἀμφισβήτησε ἄν εἶναι ὀρθόν νά παραμένουν στήν ἐξουσίαν καὶ ν' ἀποφασίζουν ἐπί μεγάλων πολιτικῶν ζητημάτων, ὡς ἀπόλυτοι κύριοι ἄνθρωποι ἐλθόντες εἰς βαθύ τοῦτον γῆρας «διά βίον κυρίως εἶναι κρίσεων μεγάλων ἀμφισβητήσιμον». «Ἔστι γάρ ὥσπερ καὶ σώματος καὶ διανοίας γῆρας» - διότι ὅπως ὑπάρχει σωματικό, ἔτσι ὑπάρχει καὶ πνευματικό γῆρας.

Ὅταν ρωτήσανε τόν Πλούταρχον, ποιό ἦταν τό περιεργότερο πράγμα πού εἶχε δεῖ στήν ζωήν του, ἀπάντησε: «Τύραννος γέρων».

Ὅταν γεράσεις νά μή κάνεις πράγματα ἀρμόζοντα εἰς τοὺς νέους, οὔτε νά ντροπιάσεις τ' ἄσπρα σου μαλλιά, μᾶς παραγγέλλουν οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας.

Τέλος καὶ ἡ λαϊκή μουσα δέν στάθηκε ἀδιάφορη μπροστά στά γηρατεία. Πότε εἰρωνεύεται καὶ πότε καυτηριάζει τά κατορθώματα τῶν γερόντων. Γιά ἀκοῦστε τό τί λέει:

- Ἡ γριά τό μεσοχείμωνο πεπόνι ἐπιθύμησε.
- Ὅταν γεράσει τό δεντρί, ξεράδια δέν τοῦ λείπουν.
- Ὁ γέρος κι ἄν στολίζεται, στόν ἀνήφορο γνωρίζεται.
- Γέρος γάτος, τρυφερά ποντίκια θέλει.
- Ὅσο κι ἄν φάει ὁ Γέροντας, δέν παίρνει ἄλλο μπόι.
- Πρέπει κανεῖς νά γεράσει, γιά νά δεῖ πόσο μικρή εἶναι ἡ ζωή.

– Τό γῆρας ἀκουμπᾶ σέ δυό μπαστούνια: Στή μνήμη καί τήν πεῖρα.

– Τοῦ γέρου σκούνταγμα, τοῦ χάρου μήνυμα.

– Ὁ γέρος ἢ ἀπό πέσιμο θά πάει ἢ ἀπό χ...

– Ὁ γέρος εἶναι ὅσο αἰσθάνεται καί ἡ γυναίκα ὅσο φαίνεται.

– Γεροντιοπιάσματα, παιδιά τῆς ὀρφάνιας.

– Ἄλι στό νιό τόν ἄϋπνο, τό γέρο τόν κοιμήση (ἐπικίνδυνος).

Ἦταν δυνατόν ἡ δημοτική μουῦσα νά μή σχολιάσει τά γεροντικά καμώματα;

Θᾶμα ποῦδα τό Σαββάτο,
σ' ἓναν πλάτανο ἀπό κάτω,
πού παντρεύανε ἓνα γέρο,
ἐκατό χρονῶν, τόν ξέρω,
καί τοῦ δίνανε γυναίκα
δεκαοχτώ χρονῶν κοπέλλα.
Πάει ὁ γέρος νά φιλήσει,
πᾶν' τά σάλια του σάν βρύση.
– Φεύγα, γέρο, ἀπό κοντά μου,
ἀναγούλιασε ἡ καρδιά μου.

Εἶν' τοῦ γέρου τά κανάκια,
σάν νερόβραστα σπανάκια,
εἶν' τοῦ γέρου τά παιχνίδια,
σάν νερόβραστα κρεμμύδια.

Ἐδῶ κάπου θά πρέπει νά σταματήσω. Ὑμνο στό Ἀπολλώνιο βουνό μας, τόν Παρνασσό, ἐπιχείρησα νά κάνω, ἀλλά κι ἓνα μνημόσυνο τῶν παππούδων μου καί τοῦ μακαρίτη Πατέρα μου. Πότε; Τώρα πού καί μένα ἡ ἐλπίδα μ' ἀποχαιρετάει κι ἡ μνήμη μου φουρνώνει! (ρητορική Ἀριστοτέλη).

Τώρα πού καί γώ σκιάζομαι τό θάνατο, μ' ἔχει πιάσει μιά πολυλογία. Καί τί στήν εὐχή ἔχω πάθει ὅλα ὅσα παλιά εἶδα καί ἀκουσα θυμᾶμαι; Ἄν μέ ρωτήσεις «τί ἔφαγες χθές τό βράδυ;», θά σοῦ ἀπαντήσω δέν θυμᾶμαι καί εἶναι ἀλήθεια.

Ὅσο κι ἄλλο νά στύψω τό ρημάδι μου, ὠφέλιμο τίποτε δέ θά βγάλω. Ἀπλᾶ θά ἀναμασῶ τά ἴδια καί τά ἴδια. Μακάρι ἓνας μαῦρος κόρακας, πού ζεῖ παραπάνω ἀπό μᾶς (150 - 170 χρόνια) νά

μοῦ διηγόταν ἱστορίες πονεμένων γερόντων ἐκείνου τοῦ καιροῦ. Θά σᾶς τίς μετέφερα αὐτούσιες. Ἀλλά μπορεῖς νά μάθεις τώρα στά γεράματά σου τήν κορακίστικη γλῶσσα;

Ἔτσι σήμανα συναγερομό καί μελέτησα, στοχάστηκα, φαντάστηκα, πόνεσα, ἔκλαψα πολύ, πολλά καράβια ἀγκυροβόλησαν στίς ὄχθες τῶν ματιῶν μου κι ἔφυγαν γιά τ' ἀπότομα βράχια τοῦ... Γεροντόβραχου!

Ἄν εἶναι πολλά, ὅσα ἔγραψα καί σᾶς κούρασα, συμπαθατε με. Ἄν εἶναι λίγα, αὔριο σ'χωρᾶτε με. Βρίσκομαι καί ἔγω στή δύση τῆς ζωῆς. Ἀρκετά ἔσκαψα τό χρόνο. Τώρα μοῦ ἀπομένει ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος καί τοῦ μόχθου μου ἡ ἀπολαβή.

Κάπου, ἀπό μιά πλαγιά τοῦ Γεροντόβραχου,
τοῦ Γερολέκα, Ἄνοιξη τοῦ 2004
Μῆτσος Ἄπ. Σανιδᾶς

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΝΑΪΔΡΙΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Κούκουρα, 18-8-2004

Ἀγαπητές

«ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ»

Πολλοί ἐρευνητές τῆς Ἱστορίας τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς «Παναγίας Βαρνάκοβας» Δωρίδας, γιά πολλά χρόνια ἐρευνοῦσαν, νά ἐντοπίσουν Ἐκκλησάκι - Μετόχι τοῦ Μοναστηριοῦ, στό ὄνομα τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, πού ἀναφερόταν σέ Βυζαντινά χρυσόβουλα, χωρίς νά τό καταφέρουν.

Πρόσφατα αὐτό ἔγινε δυνατό, χάρις στό ρέκτη Ἐκπαιδευτικό κ. Τάσο Μ. Φιλιππόπουλο, πού μᾶς ἔστειλε τό συνημμένο δημοσίευσμά του, μέ τήν ἄδεια περισσότερης δημοσίευσης. Γιά νά μή χαλάσουμε τά κείμενα, καλό θάταν νά δημοσιεύσετε τίς ἐνδιαφέρουσες Ἱστορικο- Λαογραφικές πληροφορίες, ὅπως εἶναι, ὅταν αὐτό θάναι μπορετό.

Μέ τιμῆ

Γιάνης Ἡλιόπουλος

Ἀναγνωρίστηκε ἡ σημασία του

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΝΑΪΔΡΙΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Ἐνδιαφέρον καί γιά τόν Ἁϊ-Βασίλη

Τοῦ κ. ΤΑΣΟΥ Μ. ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΥΛΟΥ

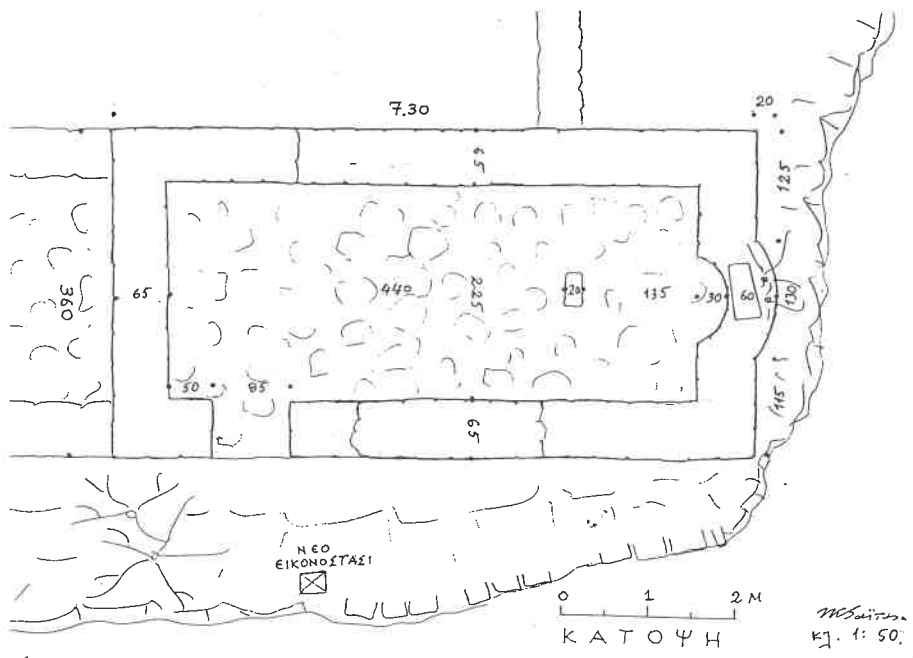
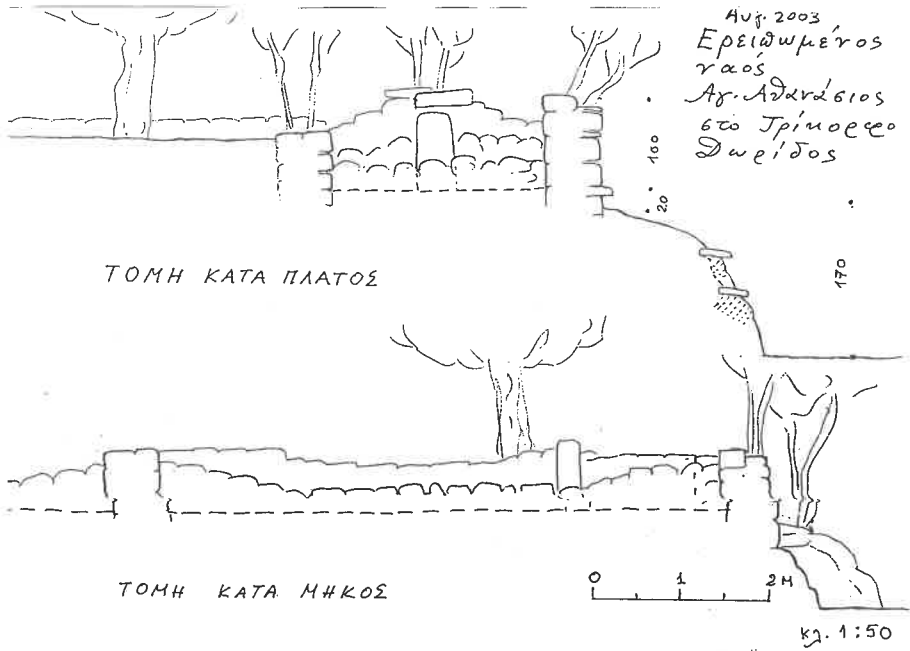
Ἐπίτιμου Σχολικοῦ Συμβούλου

Ἄμεση καί θετική ὑπῆρξε ἡ ἀνταπόκριση τῶν ἀρμοδίων παραγόντων στίς εισηγήσεις καί παραστάσεις μας γιά τήν ἀνάδειξη καί προστασία τῶν ἐρειπίων τοῦ Βυζαντινοῦ ναΐσκου τοῦ ἁγίου Ἀθα-

νασίου τῆς περιοχῆς μας. Ἡ προϊσταμένη τῆς πρώτης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (ἔδρα Ἀθήνα) κ. Καραθανάση, ἡ ὁποία συνοδευομένη ἀπό ἀρμόδιο μηχανικό, ἐπισκέφθηκε μετὰ ἀπό συνεννόησή μας τὴν περιοχή, δικαίωσε τίς ἐκτιμήσεις μας περὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ, καθὼς καὶ τοῦ περιβάλλοντος χώρου των. Μάλιστα, συγκινήθηκε ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ τάφων καὶ διάσπαρτων ὀστῶν καὶ ἀποφάσισε νὰ ἐντάξει σέ «καλὴ σειρὰ» τοῦ βεβαρυμένου προγράμματός της τίς ἐνέργειές της πού πρέπει ν' ἀκολουθήσουν. Τό ἐνδιαφέρον της, ἐπίσης, καὶ τὴν ἀμέριστη συμπαράστασή τους σέ κάθε σχετικὴ ἐνέργεια γιὰ προστασία τοῦ μνημείων ἐκδήλωσαν προφορικὰ, τόσο ὁ μητροπολίτης μας κ. Ἀθηναγόρας, ὅσο καὶ ἡ ἡγουμένη τῆς μονῆς Βαρνάκοβας, μετόχι τῆς ὁποίας ἦσαν ὁ ναὸς καὶ ἡ περιοχή του. Φαίνεται ὅτι ὁ «κρυμμένος θησαυρός» τοῦ χωριοῦ μας καὶ τοῦ δήμου μας ἔρχεται στὴν ἐπιφάνεια μέ τὴ φώτιση καὶ τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ὁ ὁποῖος δὲν ἤθελε νὰ μένει στὴν ἀφάνεια ὅ,τι μέ κόπο εἶχαν δημιουργήσει οἱ εὐλαβεῖς πιστοὶ του γιὰ νὰ τὸν τιμοῦν.

Ἡ ἀρχὴ γιὰ τὴν ἀνάσχυση ἀπὸ τὴ λησμονιά τοῦ ἱστορικοῦ ναῖσκου ἔγινε τό ἀπόγευμα τῆς 21ης Μαΐου 2003, ὅταν μέ τὴ σύζυγό μου Ἀδαμαντία καὶ τίς ὑποδείξεις τοῦ καλοκάγαθου Γιώργου Μπομποτᾶ ἀποκαλύψαμε μικρὸ μέρος τοῦ σωζόμενου τοίχου μέσα ἀπὸ τὰ πουρνάρια πού τὸν κατέπνιγαν. Στίς 19 Αὐγούστου, μέ τὴν ὀλοπρόθυμη συμμετοχὴ τοῦ ζεύγους τῶν συγχωριανῶν μας ἀρχιτεκτόνων Γιάννη καὶ Κορνηλίας Σαῖτα μετὰ τῶν τέκνων τους, καθὼς καὶ τοῦ ζεύγους Παναγιώτη καὶ Σοφίας Χαλατσόπουλου, ἀποκαλύψαμε μετὰ ἀπὸ κοπιώδη ἀποθάμνωση τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ, σέ βαθμὸ πού νὰ ἐπιτρέπονται οἱ μετρήσεις καὶ ὁ σχεδιασμός τῆς κάτοψής του. Τὴ μεθεπομένη, μέ τὴ βοήθεια τοῦ Γιώργου Μπομποτᾶ, ὀλοκληρώθηκε ἡ ἀποθάμνωση καὶ ἀποκαλύφθηκαν τὰ στοιχεῖα τοῦ ναῖσκου καὶ τοῦ νότιου χώρου του πού χρησίμευε καὶ ὡς κοιμητήριον.

Ἐξετάζοντας τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ, διαπιστώνουμε ὅτι οἱ ἐξωτερικὲς διαστάσεις του εἶναι 8 x 3,60 μ. μέ πρόναο 2 x 2 μ. περὶπου καὶ μέ διαγραφόμενη τὴν κόγχη καὶ τό τέμπλο τοῦ ἁγίου βήματος. Τό μέγιστο ὕψος τοῦ σωζόμενου ἀνατολικά καὶ νότια τοίχου εἶναι 1 μέτρο καὶ ἔχει πλάτος 0,65 μ. Εἶναι κτισμένος μέ ἀσβεστοκονίαμα καὶ ἡμικατεργασμένους λίθους τῆς περιοχῆς καὶ πέτρα ἀπ' αὐτῆ, μετὰξὺ τῶν ὁποίων παρεμβάλλονται ἀκανόνιστα ἀνισομεγέθεις πλίνθοι. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς κατεργασμένους λίθους τῶν

ἀκμῶν χρησιμοποιήθηκαν ἀπό τούς κατοίκους γιά τήν κατασκευή βαθμίδων (δεμάτων) τῶν κτημάτων τους. Κατά μήκος τῆς ΝΑ ἐξωτερικῆς πλευρᾶς διακρίνονται πλακοσκέπαστοι τάφοι, γεγονός πού ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ναός ἀποτελοῦσε τό καθολικό μικρῆς μονῆς, οἱ καλόγεροι τοῦ ὁποίου διέμεναν σέ παρακείμενα κελ(λ)ιά καί μετά τήν κοίμησή τους θάβονταν ἐκεῖ. Μάλιστα, κατά τήν ἐκσκαφή τοῦ χώρου γιά τή διάνοιξη ἀγροτικοῦ δρόμου, ἤλθαν στήν ἐπιφάνεια ἀνθρώπινα ὀστᾶ, ὀρατά καί σήμερα, χωρίς ὅμως νά γνωρίζουμε ἂν βρέθηκαν ἄλλα σχετικά μέ τήν ταφή ἀντικείμενα ἢ ἂν θά βρεθοῦν μετά ἀπό σχετική ἀνασκαφή.

Βόρεια καί δυτικά τοῦ ναΐσκου εἶναι ἐμφανεῖς οἱ θέσεις δευτερευόντων κτισμάτων, γεγονός πού ἐνισχύει τήν ἄποψή μας ὅτι οἱ ἐγκαταβιοῦντες στό μετόχι καλόγεροι, θά ἦταν ἀρκετοί, ὥστε νά καλλιεργοῦν καί τά κτήματα στίς «λογγιές» καί στήν κοιλάδα τῆς Μαντήλως. Μιά συστηματική ἀνασκαφή ἴσως ἀποκαλύψει κι ἄλλα στοιχεῖα τοῦ ναΐδριου, τό ὁποῖο χρονολογεῖται ἀπό τήν ἐποχή τῆς ἀκμῆς τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν (12ος αἰ.). Ὅσο γιά τούς ὑπάρχοντες τάφους, δέν χρειάζεται ἀνασκαφή γιά τήν ἀποκάλυψή τους. «Φρόντισαν», ὅπως εἶπαμε, οἱ ἰδιοκτῆτες τῶν ὁμορων κτημάτων νά τούς ἀνασκάψουν χωρίς τόν παραμικρό σεβασμό τῶν ἱερότητά τοῦ χώρου καί συνέχισαν χωρίς δισταγμό κι ὅταν ἀκόμη τό μηχανήμα ἀνέσυρε καί διεσκόρπισε τά ὀστᾶ τῶν κοιμηθέντων πρῖν ἀπό αἰῶνες μοναχῶν. Θά θελήσουν, ἄραγε, νά ἐξιλεωθοῦν γιά τό ἀτόπημά τους, γιά τό ὁποῖο δέν μποροῦν νά ἐπικαλεστοῦν τό ἐλαφρυντικό τῆς ἄγνοιας ὑπαρξῆς τοῦ μνημείου, καί νά ἀποκατασταθοῦν ὡς χριστιανοί ἔναντι τῆς ἐκκλησίας;

Μετά τήν ἐπίσκεψή της στόν ἅγιο Ἀθανάσιο, ἡ προϊσταμένη τῆς Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων ἀποδέχτηκε πρόταση τοῦ ἀγαπητοῦ μας Σπύρου Κακογιάννη, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀναλάβει πρόθυμα νά εἶναι ὅλη τήν ἡμέρα συνοδός της, καί ἐπισκέφτηκε τό χωριό μας καί τήν τοποθεσία Ἁϊ-Βασίλης, στό χώρο τῆς δεξαμενῆς. Ἀπό μιᾶ σύντομη ἐξέταση τοῦ χώρου, διαπίστωσε ἀπό τό πλῆθος κεραμικῶν ὀστράκων, θραυσμάτων πιθαριῶν κι ἄλλων στοιχείων, ὅτι κι ἐκεῖνος ὁ ναός ἀνάγεται στήν ὕστεροβυζαντινή περίοδο καί ὅτι μπορεῖ ν' ἀποτελέσει ἀντικείμενο ξεχωριστῆς ἔρευνας.

Πάτρα 28-3-04

ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΨΥΧΗΣ ΑΝΑ ΤΟΥΣ ΑΙΩΝΕΣ

Τοῦ κ. ΔΗΜ. Κ. ΚΟΥΤΣΟΥΛΕΛΟΥ
Ἐπίτιμου Ἐπόπτη Δημοτικῆς Ἐκπ/σεως

«— Εἶμ' ἐγώ ἡ ἀκατάλυτη
ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων,
στήν Ἐφτάλοφῃ ἔφερα
τό σπαθί τῶν Ἑλλήνων.

Δέ χάνομαι στά Τάρταρα,
μονάχα ξαποσταίνω,
στή ζωὴ ξαναφαίνομαι
καί λαούς ἀνασταίνω».
(Κ. ΠΑΛΛΑΜΑΣ)

Πηγὴ τῶν αἰωνίων ἰδανικῶν τῆς Φυλῆς μας, αὐθόρμητη καί δι-
αυγῆς, εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ Ἔθνους. Εἶναι ἡ ἱερὴ φλόγα, πού φωτίζει
τὴν πορεία του, στή διαδρομὴ τῶν αἰώνων καί τῶν χιλιετιῶν, καί
λαμπρύνει τὴν ὑπαρξή του, μέσα στὸν ἱστορικό χῶρο. Πνευματικό
εἶναι τό φῶς, μέ τό ὁποῖο καταυγάζει καί πνευματικὴ ἡ συνεχῆς
ἀνανέωσή της στό βωμό τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας. Ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ
ὑπῆρξε ὁ πρωτεργάτης γιὰ τὴν ὑπόσταση τοῦ Ἔθνους. Σ' αὐτὴ
πρέπει νά τονιστοῦν ὕμνοι καί δοξαστικά. Τό μεγαλεῖο της, μέ τὰ
πάλλευκα πανιά της στά καταγάλανα νερά τῆς Πατρίδας μας καί
στό λαμπερό φῶς τοῦ καντηλιοῦ στοὺς ἱερούς χώρους τῆς θυσίας
τῶν μαρτύρων καί τῶν ἡρώων μας, ἐπιβάλλεται νά ἐξαρθεῖ κι
εὐγνώμονη ἡ μνήμη ν' ἀνατρέξει στά μονοπάτια τῶν ἀγώνων καί
τῶν ἡρωϊσμῶν.

* * *

Κάθε ἑλληνικὴ ψυχὴ ἐνώνει τό σκίρτημα καί τὴ φωνὴ της στό
ρωμαλέο τραγούδι τῆς Πατρίδας. Τρεῖς χιλιάδες χρόνια τώρα, ἡ
αἰώνια Ἑλλάδα πορεύεται μέ τό κεφάλι ψηλά τὴν ὁδὸ τῆς ἀθανα-

σίας, μέσα στό χῶρο τῆς Ἱστορίας. Στά πανάχρονα χρώματά της, ἡ ἐλευθερία βαδίζει ἀδελφωμένη μέ τή θυσία. Κάθε' τόπος ἔχει νά μᾶς ἱστορήσει ἕνα τρόπαιο θριάμβου κι ἕνα κεφάλαιο ἀνθρωπιᾶς.

Ἕνας ἀδιάκοπος ἱστορικός βίος, ὁ πιό συγκροτημένος καί σταθερός, πού ἔχει νά παρουσιάσει ὁ πλανήτης μας, εἶχε, κυρίως, ἀνάγκη ἀπό ἀνθρώπους, ἀποφασισμένους, κάθε στιγμή, νά καταξιῶνουν τήν παρουσία τους, μέ τό τίμημα τῆς θυσίας, προσφορά τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς. Ὁ πολεμιστής στό πεδίο τῆς τιμῆς καί ὁ δημιουργός στό πεδίο τοῦ πολιτισμοῦ ἔπρεπε νά συντροφέψουν, ἀκοίμητοι κι ἐναγῶνιοι φύλακες, τόν Ἑλληνισμό ἀπ' τό λυκαυγές τοῦ κόσμου καί νά τόν παραδώσουν, ὅπως πάντα, ἔφηβο στά χρόνια μας.

«Θέλει ἀρετήν καί τόλμην ἢ ἐλευθερίαν», τονίζει ὁ μεγάλοπνευστος ποιητής μας Ἀνδρέας Κάλβος. Γιατί, χωρίς ἀρετή καί τόλμη, χωρίς φρόνημα καί ψυχή, χωρίς πίστη καί παλληκαριά, εἶναι ἀδύνατη ἡ ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ὑπέρτατη αὐτή ἀρετή, ὁ ἀσίγαστος καί αἰώνιος πόθος γιά τήν ἐλευθερία, ἡ ὄρθια ἐλληνική ψυχή, καταξιώνει τούς Ἕλληνας ὡς Ἕθνος καί εἶναι ὁ μοναδικός συντελεστής τῆς ἐθνικῆς Ἱστορίας μας, ἀπ' τίς ἀρχές της μέχρι σήμερα. Οἱ πολεμικοί ἀγῶνες τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων ἔχουν τοῦτο τό χαρακτηριστικό: δέν τούς ἀμαυρώνει οὔτε ἴχνος κατακτητικοῦ πολέμου. Εἶναι ὅλοι ἀγῶνες «ὑπέρ βωμῶν καί ἐστιῶν», ἀγῶνες καί θριάμβοι τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς. Στήν ἔννοια, στή σύλληψη, στήν πορεία καί στίς συνέπειές τους ὑπῆρξαν οἱ ἐκπληκτικές καθολικές ἐξορμήσεις ἑνός ὁλοκλήρου ἱστορικοῦ κόσμου, πού ἐδημιούργησε τό πνευματικό φῶς τῆς ἀνθρωπότητας καί, αὐτόφωτες καί πρωτοπόρες, ἔγιναν τό ὑψηλό κέντρο τῆς ἱστορικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρωπίνου Γένους. Εἶναι πηγές γάργαρες καί πλούσιες. Ἐκφράζουν πάντα τή βαρυσήμαντη παρουσία τοῦ πνεύματος τῆς καθολικῆς ἐλευθερίας, ἀνήκουν στά αἰώνια ἱστορικά γεγονότα, πού ποτέ δέν ἀλλοιώνονται, δέν μεταβάλλονται, δέν παραχαράσσονται καί δέν παρερμηνεύονται, καί τροφοδοτοῦν μ' ἀγνό αἶμα τήν καρδιά ὁλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητας. Εἶναι οἱ κολυμβήθρες τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς. Στ' ἅγια χρώματά μας συνεχίζονται οἱ ἱεροί ἀγῶνες τοῦ Ἑλληνισμοῦ γιά τήν περιφρούρηση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό κάθε βαρβαρότητα. Στήν Τροία καί στίς Θερμοπύλες, στήν Ἰσό καί στό Σπερχειό, στήν Ἀλαμάννα καί στό Μεσολόγγι, στό Ἀρκάδι καί στήν Κρέσνα, στό Ἀργυρόκαστρο καί στή Χειμάρρα, ἀνωριζόμαστε τόν ἴδιο πανάρχαιο ἀγῶνα. Ἡ ἐλληνική ψυχή ἐνίκησε τά φουσατά βαρβάρων λαῶν. Τό χρέος

τῆς καρδιάς τόν τερατώδη ἀριθμό. Ἡ πίστη τά μηχανοκίνητα. Τό πνεῦμα τήν ὕλη. Ὁ πολιτισμός τή βαρβαρότητα. Τό φῶς τό σκοτάδι. Ὁ Δαυΐδ τό Γολιάθ. Μακάριοι οἱ λαοί, πού, γυρνώντας πίσω, στή διαδρομή τοῦ χρόνου, μποροῦν νά ἐμπνέονται καί νά φρονηματίζονται ἀπ' τή μεγαλειώδη ἱστορία τοῦ θριάμβου τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς καί τῶν ἀπροσμέτρητων θαυμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τῆς ὑπέροχης νίκης τῆς καρδιάς καί τῆς πίστεως, τῆς δικαιοσύνης καί τοῦ πολιτισμοῦ.

* * *

Ἡ ἑλληνική ψυχὴ ἐνώνεται μέ τήν αἰώνια Ἰδέα τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδας, πού διαποτίζει ὁλόκληρη τή ζωὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Παίρνει νόημα ἰδιαίτερου μεγαλείου, συνδέεται μέ τόν πολύτιμο προγονικό θησαυρό, πού ἔχει κληροδοτηθεῖ στή σύγχρονη ἑλληνική γενιά καί προστάζει νά συνεχισθεῖ ἡ ἑλληνική δημιουργία. Τά Ὀμηρικά ἔπη ἀποτελοῦν θεῖο ὕμνο τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς. Ὁ Αἰσχύλος, κατά τήν ἐποχὴ τῶν θριάμβων ἐναντίον τῶν Περσῶν, καθόρισε τό νικηφόρο ἀγῶνα κατά τῶν βαρβάρων ὡς πατριωτικό ἰδανικό ὁλόκληρης τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς κι ἐκάλεσε τήν ἑλληνική ψυχὴ νά ἐγερθεῖ, ψάλλοντας:

*«ὦ παῖδες Ἑλλήνων, ἴτε
ἐλευθεροῦτε Πατρίδα, ἐλευθεροῦτε δέ
παῖδας, γυναῖκας, θεῶν τε πατρῶων ἔδη,
θήκας τε προγόνων· νῦν ὑπέρ πάντων ὁ ἀγῶν».*

Κατά τήν ἐποχὴ τοῦ χρυσοῦ αἰῶνα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, μέ τήν ὁποία συμπίπτει ἡ μεγάλη ἀκτινοβολία τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ὁ Περικλῆς τραγούδησε τήν ἀνύψωση τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς γιά τήν ἐνδοξή πόλη του ὡς κοιτίδα ὅλων τῶν Ἑλλήνων καί σύμβολο ὅλης τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος. Ἀπ' τό στόμα τοῦ μεγάλου φιλοσόφου τῆς ἀνθρωπότητος Σωκράτη διατυπώθηκε ἡ περιφημῆ διακήρυξη, πού ἀποτελεῖ τό εὐαγγέλιο τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς καί τῆς πατριωτικῆς ιδέας γιά ὅλο τόν πολιτισμένο κόσμο, γνωστή σ' ὅλους μας ἀπμ τά μαθητικά θρανία:

«Μητρός τε καί Πατρός καί τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερον ἔστιν ἢ Πατρίς καί σεμνότερον καί ἀγιώτερον καί ἐν μείζονι μοῖρα καί παρά θεοῖς καί ἀνθρώποις, τοῖς νοῦν ἔχουσιν».

Κατά τὰ μακρὰ καὶ πικρὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, ὅλοι οἱ λαϊκοὶ θρύλοι, ὅλα τὰ λαϊκὰ τραγούδια καὶ ὅλες οἱ ἐθνικὲς παραδόσεις ἐκφράζουν τὴν ἀνάταση τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἑθνους. Ὁ σκλάβος Ἕλληνας ζεῖ, ἀναπνέει, κινεῖται καὶ δρᾷ μὲ ἀδούλωτη καὶ ἀδιάφορη στὰ μαρτύρια καὶ στὸ θάνατο, μὲ πάναγνη καὶ ὀλοφώτεινη τὴν ψυχὴ του, προσηλωμένος στὰ ἰδανικά τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Πατρίδας, ὅπως τὰ ἐρρίζωσε μέσα του ἡ μακρόχρονη ἔνδοξη ἱστορία του. Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ Εἰκοσιένα, μὲ τὰ κηρύγματα καὶ τὰ μεγαλουργήματά της, εἶναι ἡ ζωντανότερη ἔκφραση τοῦ μεγαλείου τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς. Ὁ «Ἕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» καὶ οἱ «Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι» τοῦ ὑψιπετέστερου φάλτη τῆς νεότερης Ἑλλάδας Διον. Σολωμοῦ εἶναι ἀπ' τὰ ἀριστουργηματικότερα δημιουργήματα τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος. Μὲ δύο στίχους, καθόρισε τὸ ἐθνικὸ χρέος μας:

«Κλείσε μέσα στὴν ψυχὴ σου τὴν Ἑλλάδα καὶ θά νοιώσεις κάθε εἶδος μεγαλείου».

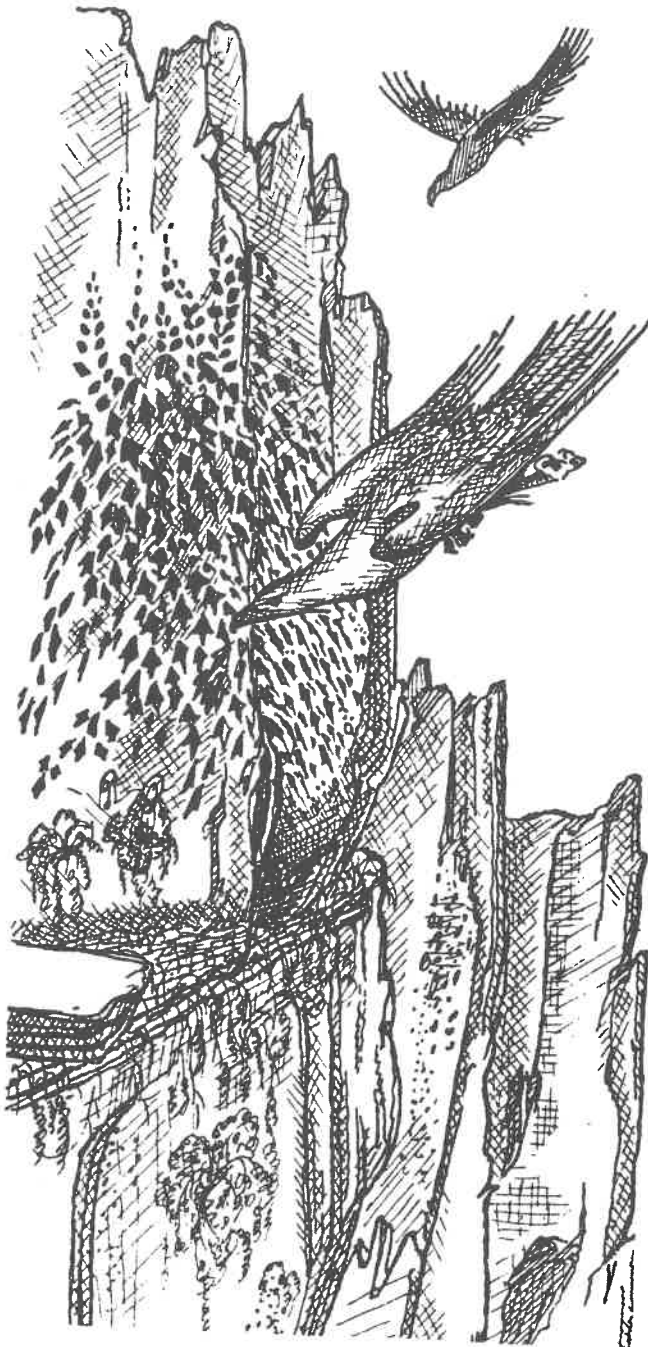
Ἀλλὰ καὶ ὕστερ' ἀπ' τὴν ἀνάκτηση τῆς ἐλευθερίας του, ὁ Ἕλληνικὸς Λαὸς προχώρησε πρὸς τὰ μεγάλα ἱστορικὰ πεπρωμένα του, μὲ ὄρθια πάντα τὴν ψυχὴ του, μεγαλοπρεπῆ καὶ ἀκατάβλητη, διαφυλάσσοντας τίμιον τὸν Ἄνθρωπο καὶ ἄμωμη τὴν Ἐλευθερία. Ὁ ἱερός Μακεδονικὸς Ἀγώνας (1904 - 1908), οἱ λαμπροὶ ἀπελευθερωτικοὶ πόλεμοι 1912 - 1913, ἡ μεγάλη Ἐποποιΐα τοῦ 1940, μὲ τίς ὑπέροχες νίκες καὶ τὰ ἀθάνατα τρόπαια, καὶ ὅλοι οἱ τίμιοι ἀγῶνες γιὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἀπολύτρωση τῶν ὑπόδουλων ἀδελφῶν μας τῆς Κύπρου καὶ τῆς Βορείου Ἠπείρου δείχνουν τὸ μεγαλεῖο τῆς μεταρσιωμένης ἐλληνικῆς ψυχῆς καὶ τὴν προσήλωσή της στὰ ἰδανικά τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Πατρίδας

* * *

Χαρμόσυνη μνήμη καὶ ἀπέραντος αἴνος ταιριάζουν στὴν ἀθάνατη ἐλληνικὴ ψυχὴ. Τὴ μνήμη ἀνακαλοῦμε καὶ τὸν αἴνο μας ἀναπέμπουμε. Λαχταροῦμε νὰ δοξολογήσουμε τὴν ψυχὴ τοῦ Γένους μας, τὴν ἱερὴ αὐτὴ κιβωτὸ τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν του, πού κανένας κατακλυσμός δὲν μπορεῖ ποτέ νὰ κατανικήσει. Εἶναι ὁ βωμὸς τοῦ Θεοῦ, ἐπάνω στὸν ὁποῖο προσφέρει ὁ ἄνθρωπος, μὲ βαθύτατη εὐλάβεια, τὴν ἀπέραντη εὐγνωμοσύνη του. Ἡ ἐλληνικὴ ψυχὴ διέτρεξε, στὴ διαδρομὴ τῆς Ἱστορίας, τὰ πελάγη καὶ τοὺς ὠκεανούς, τίς ἐρήμους καὶ τὰ σκοτάδια, γιὰ νὰ ἐμφανίσει τὴ δύναμη τῆς ζωῆς.

πού περικλείει ὁ νόμος τῆς ἀγάπης. Μ' αὐτή τὴν κιβωτό στὴν ἀγκά-
λη εἶναι προορισμένο νὰ περνᾷ ὁ Λαός μας, ἀπείραχτος ἀπ' τὴν
ἀπειλή τῶν κινδύνων, τὴ φθορά τοῦ χρόνου καὶ τὴν ἀνεμοζάλη τῶν
καιρῶν. Ἡ κρισιμότητα τῶν καιρῶν μας ἐπιβάλλει σ' ὅλους πανε-
θνικό συναγερμό, ἐθνικὴ κάθαρση καὶ πνευματικὴ ἀνύψωση, ἀνα-
ζητώντας τὴ σωτηρία μας σέ μιὰ βαθύτερη αὐτογνωσία κι ἐπανα-
λαμβάνοντας τοὺς στίχους τοῦ ποιητῆ μας :

*«ὦ τίμια φυλαχτά, στολίδια ἀταίριαστα,
ὦ διαβατάρικα, ἀπὸ σᾶς πλάθεται αἰώνια
κόσμος ἀπὸ παλιὰ κοσμοσυντρίμματα,
ἢ νέα τρανὴ Πατρίδα, ἢ παναρμόνια».*

Αἰτοὶ πού ἀναχαιτίζουν μέ ἐφορμήσεις τόν ἐχθρό, πού ἀπειλεῖ τή φωλιά τους.

Η ΑΪΤΟΦΩΛΙΑ *

Τοῦ Γιάννη Ἀ. Σαντάρμη

Νεογνό αἰτοῦ, πού μόλις βγῆκε ἀπ' τό αὐγό.

(Ἀληθινό γεγονός, ἔκφραση τῆς παιδικῆς ζωῆς τοῦ συγγραφέα).

Λιώνουν μέ τό Μαγιάπριλο στίς κορυφές τά χιόνια
καί τά ραϊδιὰ κι οἱ κρέμασες κυλᾶνε τά νερά τους,
φωλιάζουν τ' ἄγρια τά πουλιὰ στά φουντουμένα κλώνια
καί κλώθουν τά παιδιά τους.

Κατάψηλα στά κράκουρα, στοῦ βράχου τά στεφάνια,
δυό αἰτοὶ κουρνιάζουν, σέ σχισμές καί μέσα σέ χαρπάλες
καί κάτω χάβος κρέμεται κι ἀπότομα ζαστάνια,
θανάτου λές ἀγκάλες.

Ὁ Τομαράς ὁ τσέλιγκας, μιά μέρα, διαλαλάει.
– Ὅποιος σκοτώσει τούς αἰτούς κι ὅποιος τ' αὐγά τους πάρει,
τρανό θά ἔχει ξαντίμεμα, γιατί μοῦ ἔχουνε φάει
τά ζά μου στό στρουγκάρι.

Κι ὁ Δημητρός ὁ Βαβατός, βλάχος κι αὐτός, γροικιέται.
– Σ' αὐτόν, ὅπου τ' ἄρπαχτικά πουλιὰ θέ νά βαρέσει,
δική του ἀπό τή στάνη μου πρατίνα μιά λογιέται
ἢ κριάρι, ἅμα τ' ἄρέσει.

* Ἀπ' τὴν ἀνέκδοτη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Γιάννη Ἀ. Σαντάρμη: «Πουλιὰ κι Ἄγριμια».

Τά στίχοι εἶναι τοῦ ἀείμνηστου Δαδιώτη Δημήτρη Α. Τσιτσιπῆ, ἐπιφανοῦς βουκολικοῦ ποιητῆ, δασκάλου τοῦ Γιάννη Ἀ. Σαντάρμη στὴν παραδοσιακὴ ποίηση.

Ὅλοι ἀκοῦνε τό λάλημα, μαθαίνουν τό χαμπέρι,
 πού διαλαλιέται ἀπ' τούς βοσκούς μέσ στό Δαδί τούς πρώτους,
 μά ὁ Στάμος τ' ἀκουσμα ἀστοχᾶ, οὔτε ὁ Πετρή τó ξερεί,
 Δαδιόπουλα τά δυό τους.

Πᾶν τά παιδάκια στό σχολειό κι ἐτοῦτα κουβεντιάζουν
 κι εἶναι κρυφή ἢ κουβέντα τους κι ἀνάκουστη ἢ λαλιά τους.
 – Στάμο, στόν Κάκαβο δυό αἰτοῖ ψηλάθε λημεριάζουν,
 θά πᾶμε γιά τ' αὐγά τους!

Θέλω νά πιάσω αἰτίσια αὐγά, θέλω νά τά μαλάξω,
 νά ἰδῶ πώς εἶναι τάχατε. Νά ἴναι μικρά ἢ μεγάλα;
 – Να ἔξερές πώς τά λαχταρῶ κι ἐγώ νά τά θαμάξω,
 νά τά χαρῶ μιά στάλα.

Τά δυό μικρά Δαδιόπουλα, παλικαρόπουλα ἴδια,
 κᾶν ἔντεκα, κᾶν δώδεκα, κᾶν δεκατρία θέ νά ἴναι,
 δέν ἔχουν νοῦ στά γράμματα καί νοῦ στά πινακίδια,
 μά γιά φωλιές τραβᾶνε.

Μεγάλος πού ἴναι ὁ γκρεμός, μέγας πού ἴναι ὁ χάβος,
 τρανή ἢ πεθύμια τοῦ Πετρή κι ὁ πόθος τοῦ Σταμάτη.
 – Στάμο, στό βράχο τοῦ γκρεμοῦ, ἐκεῖ ἴναι ὁ αἰτίσιος κάβος,
 φωλιά μ' αὐγά γιομάτη.

– Κεῖ πού ἴναι ὁ πράσινος κισσός καί στόν κισσό ἀπό κάτω
 μιά τρύπα φαίνεται βαθιά καί πρὸς τά κάτω ἀσπρίζει;
 – Στ' ἀνοιγμα ἐκεῖ, πού κουτσιλιές ἀπ' ὄξω εἶναι γιομάτο,
 τ' αἰτίσιο μετερίζι.

– Καλύτερα ν' ἀνέβουμε, Πετρή, κάτω ἀπ' τόν πάτο.
 – Ὅμως σέ σκιάζουν τοῦ γκρεμοῦ νά κατεβείς τά χεῖλια,
 κάθισε ἐσύ κι ἄν τούς αἰτούς τούς δεῖς νά ὀρμήσουν κάτω,
 μή σέ βαρέσει δειλία.

Καί μή λακήσεις! Τί κι ἐσέ θά φάνε τ' αἰτοπούλια,
 μόν' πέτα φουντωτά κλαριά πρὸς τόν γκρεμό πλημμύρα,
 ἐδῶ στάσου στοῦ Κάκαβου καί βίγλιζε τήν κούλια
 κι ἀγνάντευε ἓνα γύρα.

Λεῖπει ὁ ἕνας ὁ αἰτός, πρῶι βγῆκε παγάνα,
 κουδούνια αὐτιάστηκε ἀπό ζά, κοπάδια εἶδε μεγάλα,
 τ' αὐγά της μόλις ἄφησε κι ἡ αἰτίνα ἡ πουλομάννα,
 νά ξεδραγκώσει στάλα.

Εἵκοσι ὀργιές τό στήθωμα τ' ἀγριόβραχου ὡς τὴν κούρνια
 κι ἄλλες σαράντα ἀπ' τῆ φωλιά ὡς τοῦ γκρεμοῦ τὸν πάτο,
 δέν ἔχει θάμνα ἐδῶ ὁ γκρεμός, δέν ἔχει κοντοπούρνια,
 μά ξέζαρκος πάει κάτω.

Εἶναι τά βράχια μυτερά, πελέκια τ' ἀκρολίθια
 κι εἶναι ὁ Πετρής βεργόλιγνος, σάν φίδι ξεγλυστράει,
 πατάει στά μηλοδάχτυλα, σέρνεται μέ τά στήθια,
 γκρίθι τό γκρίθι πάει.

Ξάφνου, δυό ἴσκιοι φοβεροί ἰσκιώνουν τὴν γκρεμίλα.
 – Πετρή, φυλάξου, πλάκωσαν κι εἶναι οἱ αἰτοὶ ἀπό πάνω.
 – Μὴ φοβηθεῖς καί ρίξε τους, γιὰ νά προγκήσουν, ξύλα
 καί στὸν κισσό ἐγὼ φτάνω!

Κι ὅσο νά σώσει στή φωλιά καί στῆς σπηλιάς τό στόμα,
 ἀγεροπέφτουνε οἱ αἰτοὶ καί μακροβούτι κάνουν
 καί μέ τό γυριστό ραμφί καί μέ τά νύχια ἀκόμα
 τό νιό ἀπ' τά ροῦχα πιάνουν.

Χουγιάζει αὐτός καί σκέφτεται μὴν' στὸν γκρεμό γλυστήσει
 καί τό χρυσόνειρο χαθεῖ μέ τῆ ζωὴ του ἀντάμα,
 τό ἔθρεψε ἐτοῦτο τ' ὄνειρο στὴν παιδικὴ του ζήση
 καί πρόσμενε τό θᾶμα.

Ἵσια ξανά ρίχνονται οἱ αἰτοὶ στίς ἄπατες τίς σάρες,
 χιμᾶν νά σχίσουν τὸν Πετρή, νά κάνουν τὸν κομμάτια,
 μά ὁ Στάμος ἀποδιώχνει τους, χλωρές πετώντας κλάρες,
 φουρκάλες ἀπὸ ἐλάτια.

Μές στὴν αὐγὴ μακριὰ ἀντηχᾶν λαλήματα φλογέρας,
 κᾶνα κουδούνι ἀκούγεται καί κᾶνα ἀρνὶ βελάζει.
 – Δέσε λιθάρια στά κλαριά, γιατί τά παίρνει ὁ ἀγέρας,
 τά σπρώχνει τό μπουγάτσι.

Μεσκλᾶ αὐτός ροῦχο καί πολύ χωρίζει φυλλουρίδι,
 ἀντάμα μ' ἓνα μόχαλο καί μιά φούντα προσδένει,
 ἴσια κάτου κάθε κλαρί τραβάει μέ τό βαρίδι,
 σάν κάπα φορτωμένη.

Λίγο ἀλαργεύουν τά πουλιά καί γλήγορα γυρίζουν,
 φτερουγοκουβαριάζονται, σάν πέτρες πέφτουν πάλι,
 σουρίζουν οἱ φτεροῦγες τους, καθώς τά οὐράνια σχίζουν,
 κραξιά σκώνουν μεγάλη.

Ἄναταράζονται οἱ ἐρημιές καί τοῦ γκρεμοῦ τά χάη
 ἀπ' τῶν αἰτῶν τό ρέκασμα κι ἀπ' τήν τραχιά λαλία τους,
 πότε ὁ ἓνας σηκώνεται καί πότε ὁ ἄλλος ὀρμάει,
 νά σώσουν πᾶν τ' αὐγά τους.

Μέ τά πουλιά παλεύει ὁ νιός ἀπ' τό πρωί ὡς τό γιόμα
 κι ἀπό τά οὐρανεβάσματα κι ἀπ' τά πολλά γιουρούσια
 ἀπόστασαν καί στῆς φωλιάς δέν πᾶνε αὐτά τό στόμα,
 τά διῶξαν τά κλουμούσια.

Νά τη, ἡ ζαρίστρα τῶν πουλιῶν καί ἡ φωλιά τους, νά τη,
 ὦ τί φωλιά περίτρανη, μιά στιβανιά ἀπό ξύλα,
 στρωμένη ἀπό ξερόφτερες, λιανότσακνα γιομάτη
 κι ἀρνόμαλλα καί φύλλα.

Τέσσερα αὐγά ἔναι μέσα της, τρανήτερα ἀπ' τῆς χήνας
 καί γύρα - γύρα ἀπ' τή φωλιά καί γύρα ἀπ' τά κλωνάρια
 ἐδῶ κεφάλι εἶναι ἀπ' ἀρνί, παῖδια ἐκεῖ πρατίνας
 κι ἄλλοῦ λαγοῦ ποδάρια.

Ἄπλώνει πρός τ' αὐγά ὁ Πετρής, τά πιάνει καί τά κρούει,
 μέ μιά λαχτᾶρα περισσή στόν κόρφο του τά χώνει,
 αἰτοῦ τώρα φτερούγισμα καί σκοῦσμα δέν ἀκούει
 καί βγαίνει καί σκαλώνει.

Στίς ράχες τῆς Ἀρνόβρουσης, στά νέφια τῆς Βαρσάμωσ
 τά θεοπούλια χάθηκαν μέ λύπηση μεγάλη
 κι εἶναι στή χούφτα τοῦ Πετρή τ' αὐγά, καθώς ἡ ἄμμος
 σέ γούρνα στ' ἀκρογιάλι.

Τά βλέπουν οἱ Δαδιώτισσες, τά βλέπουν οἱ Δαδιῶτες,
τά βλέπουν κι οἱ τσοπάνηδες καί κάθε μίνια βλάχα.

– Χηναύγα εἶναι αὐτά, παιδιά, δίκροκα αὐγά ἀπό κότες
ἢ λελεκίσια τάχα;

– Αἰτίσια, θειά! Πού τά 'πιασα στοῦ Τομαρά τό βράχο.

– Δέν ἔχεις τέτοια ματαῖδεϊ;

– Καλά ὁ Στάμος σοῦ κρένει.

– Τέτοια περίτρανα αὐγά ἢ δόλια πού νά λάχω
καί πού νά ἰδῶ ἢ καημένη.

– Μάλαξε ἐκεῖνο γιά νά ἰδεῖς, γιά κροῦσε κάνε ἐτοῦτο.

– Αὐτό, γιόκα μου, κλοπακᾶ, θέ νά 'χει μέσα αἰτούδι!

– Γιά νά τό ἰδῶ, τσοπάνισσα, κι ἐμένα δῶσέ μου το,
μικρό τῆς λέει βλαχούδι.

Πάει τό χαμπέρι στό Δαδί, στρούγκα τῆ στρούγκα σέρνει
κι εἶναι στά δυό Δαδιόπουλα μεγάλος ὁ ρεγάλος,
δερμάτι στέλνει ἕνας τυρί, ποκάρια κάποιος φέρνει,
μυτζηθροκέφαλα ἄλλος.

Πᾶνε στά σπίτια τῶν παιδιῶν κι αὐτά τά συχαρίκια
κι ὁ Τομαράς κι ὁ Βαβατός, ἀπ' τά μαντριά τους πέρα,
μιά γίδα ὁ ἕνας κουβαλᾶ μαζί μέ τά κατσίκια,
γχεσέμι ὁ ἄλλος γιά πλέρα.

– Νά ζᾶτε, ὦρέ καλόπαιδα κι ἄξια μου παλικάρια,

ἢ πράξη σας ἀτίμητη κι ἡ ἀξιάδα σας μεγάλη,

σήμερα πήρατε τ' αὐγά, ταχιά καί τ' ἀσπροπάρια

καί τοὺς αἰτούς τῆν ἄλλη.

– Χρόνια θά κάνει τώρα αἰτός στήν κούρμπα νά φωλιάσει,

θέ νά ἡσυχάσουν τά μαντριά, γι' αὐτό, ὦρέ παλικάρια,

νά σᾶς θυμᾶται ἢ βλαχουριά, τῆν ὄψη σας θά φκιάσει

στολίδι στ' ἀγκλιτσάρια!

Γλωσσάρι

- ἀγκλιτσάρι**, τό = ἡ κεφαλή τῆς γκλίτσας πού κρατάει τό χέρι, μονοκόμματη ἢ πρόσθετη, σχηματισμένη σέ διάφορες μορφές καί διακοσμημένη μέ σκαλίσματα ἢ κεντίδια.
- Ἄρνόβρουση**, ἡ = κορυφή τοῦ Παρνασσοῦ.
- ἀξιάδα**, ἡ = ἀξιοσύνη, ἰκανότητα, δύναμη.
- ἀσπροπάρι**, τό = μεγαλόσωμο ὄρνιο, γυμνόλαιμο, ἔχει ἓνα πουπουλένιο ἄσπρο περιδέριον στή βάση τοῦ λαιμοῦ, μαῦρα εἶναι τά πηδαλιούχα ἐρετικά φτερά του, τό φτέρωμα τοῦ κορμιοῦ του λευκό, τό ἄνοιγμα δέ τῶν φτερῶν του ξεπερνᾷ τά 2 μέτρα, χηνόμορφος.
- αὐτιάζομαι** = ἀκούω μέ προσοχή στήνοντας αὐτί.
- Βαβατός Δημήτριος** = τσοπάνης μέ δικό του κοπάδι ἀπ' τήν Ἀμφίκλεια Παρνασσοῦ, εἶχε τέσσερα παιδιά.
- Βαρσάμω** = ὄρεινός βοσκότοπος τοῦ Παρνασσοῦ, πού ὀνομάσθηκε ἔτσι ἀπό ἓνα κορίτσι τοῦ Κ. Κούσουλα, μέ τό ὄνομα Βαρσάμω, πού πῆγε νά μαζέψει ἐκεῖ ἀγριοσέλινα καί γλυστρώντας ἔπεσε καί σκοτώθηκε.
- βιγλίζω** = παρατηρῶ ἀπό τό παρατηρητήριο ἓναν μεγάλο κύκλο ξηρᾶς ἢ θάλασσας, ἐπισκοπῶ, φρουρῶ.
- γιόμα**, τό = μεσημεριανό φαγητό, μεσημέρι.
- γκεσέμι**, τό = κριάρι ἢ τό τραγί πού ὀδηγεῖ τό κοπάδι, σουρτής, σουρτάρι.
- γκρίθι**, τό = μυτερή, λεπτή συνήθως, προεξοχή σέ ἐπιφάνεια.
- γροικῶ** = καταλαβαίνω, νιώθω, ἀκούω.
- Δαδί**, τό = ἡ Ἀμφίκλεια.
- ζαρίστρα**, ἡ = ἀκρινό ἀποφυλλωμένο κλαδί, ἀσβεστωμένο ἀπό τίς κουτσουλιές, ὅπου ἐνεδρεύουν γιά ἔντομα ὀρισμένα εἶδη πουλιῶν, τινέκι.
- ζαστάνι**, τό = τόπος ἀνάμεσα σέ βράχους χωρίς διέξοδο, σωκήπα, ζιονάγκα, ζάστανος, βραχοζουνάρι.
- θαμάζω** = αἰσθάνομαι θαυμασμό, θαυμάζω.
- Κάκαβος**, ὁ = ὄρεινός βοσκότοπος καί κορυφή τοῦ Παρνασσοῦ.
- κλοπακῶ** = κουνῶ ὑγρό σέ κλεισμένο δοχεῖο τό ὅποιο παράγει ἦχο: κλούπ, κλούπ.
- κλουμούσι**, τό = κλαδί παραφυάδας, κωλοφούσι, παραβλάσταρο.
- κοντοπούρني**, τό = κοντό πουρνάρι.
- κούλια**, ἡ = φυλάκιο σέ μορφή μικροῦ πύργου, σκοπιά, ὄχυρό, προμαχώνας.
- κούρμπα**, ἡ = ἐδαφική ἔξαρση, ὕψωμα, ἐξόγκωμα.
- κουτσίλια**, ἡ = περίττωμα πουλιοῦ, κουτσουλιά.
- κράκουρο**, τό = ἀπότομος πετρότοπος βουνοῦ.
- κρέμαση**, ἡ = τό ψηλό μέρος πού πέφτει τό νερό, καταρράκτης.

κρούω = ἀγγίζω, ἀκουμπῶ, πιάνω.

λακῶ = φεύγω τρέχοντας σέ ἀνοικτό ἴσιο μέρος, τό βάζω στά πόδια.

λαχαίνω = συναντῶ κάποιον κατά τύχη, μοῦ συμβαίνει κάτι κατά σύμπτωση.

λελεκίσιο, τό = πελαργίσιο.

λιανότσικνο, τό = μικρό καί λεπτό ξυλαράκι.

μαλάζω = κάνω κάτι μαλακό πλάθοντάς το μέ τά χέρια, ἀγγίζω, πιάνω.

μεσκῶ = σχίζω, διαμελίζω, κομματιάζω, κουρελιάζω.

μίνια, ἡ = μία.

μόχαλο, τό = πέτρα πού χωράει στήν παλάμη, βήσσαλο, δρόγκαλο, χαλάβρα, πίτσος.

μπουγάζι, τό = ρεῦμα ἀγέρα ἀπό στενό πέρασμα, στενός δρόμος.

ξαντίμεμα, τό = ἀνταμοιβή, ἀνταπόδοση.

ξεδραγκώνω = ξεμουδιάζω.

ξέζαρκος, ὁ = γυμνός, ξεμπλέτσωτος.

ὄργιά, ἡ = μέτρο μήκους ἴσο μέ τό ἀνοιγμα τῶν χεριῶν στά πλάγια, πού ἀντιστοιχεῖ σέ 2 μέτρα.

παγάνα, ἡ = ὁμαδικό κυνήγι ἀπό πολλά σημεῖα μαζί.

πινακίδι, τό = μαθητική πλάκα, μαύρου χρώματος, πού χρησιμοποιόταν ἀπό τόν ἀρχάριο μαθητή γιά τήν ἐκμάθηση γραφῆς, στήν ὁποία ἔγραφε μέ εἰδικό κοντύλι ἢ κιμωλία, πλάκα, ἀβάκιο.

πλέρα, ἡ = πληρωμή γιά προσφορά ὑπηρεσίας, ἀμοιβή.

ποκάρι, τό = τό σύνολο τοῦ μαλλιῦ, πού μοιάζει σάν ρολό, ἀπ' τό κούρεμα τοῦ προβάτου.

πρατίνα, ἡ = προβατίνα.

προγκῶ = ἀποδιώχνω μέ φωνές καί θόρυβο ζῶα, ξαφνιάζω κάποιον, ἐκδιώκω, ἀπομακρύνω.

ραΐδιό, τό = ἀπότομος βράχος, γκρεμός, χάβος.

ρεγάλος, ὁ = φιλοδώρημα, δῶρο.

ρέκασμα, τό = πολύ δυνατή καί διαπεραστική φωνή, πού προέρχεται ἀπό σωματικό ἢ ψυχικό πόνο, σκούξιμο, κράξιμο.

σάρα, ἡ = κατωφερικός τόπος πού τροφοδοτεῖται μέ πέτρες κάθε μεγέθους ἀπό τήν ἀποσάθρωση τῶν ὑπερκείμενων βράχων.

σκαλώνω = ἀνεβαίνω, σκαρφαλώνω.

σουρίζω = σφυρίζω.

στεφάνι (βράχου), τό = ἀπότομος προτεταμένος βράχος σέ πλαγιά ἢ κορυφή βουνοῦ.

στιβανιά, ἡ = σωρός ἀπό ὁμοειδῆ ἢ ἀνομοιοειδῆ πράγματα, τοποθετημένα τό ἓνα ἐπάνω στό ἄλλο, μέ ἢ χωρίς εὐταξία, στίβα, ντούνα.

συχारीκια, τά = εὐχάριστη εἶδηση, ἀμοιβή πού δίνεται γιά τήν καλή εἶδηση.

σώνω = τελειώνω, ἐξαντῶ, φθάνω.

ταχιά, ἐπίρο. = τήν ἐπόμενη μέρα πολύ πρωί, αὔριο.

τί, σύνδ. = γιατί.

Τομαράς = τσέλιγκας ἀπ' τήν Ἀμφίκλεια Παρνασσοῦ.

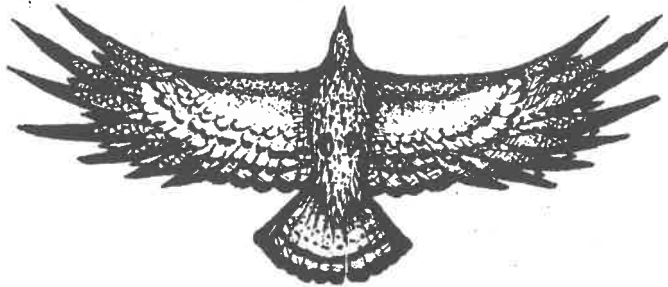
φουρκάλα, ἦ = ξύλο μέ δύο σκέλη, φουρκάδα, φούρκα, διχάλα.

φυλλουρίδι, τό = λωρίδα πανιοῦ.

χάβος, ὁ = γκρεμός.

χαρπάλα, ἦ = ρωγμή σέ βράχο ἢ στή γῆ, σχισμάδα, ἄνοιγμα.

χουγιάζω = φωνάζω δυνατά ἀπό μακριά.

Σταυραϊτός

ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ

Τοῦ Γεωργίου Ν. Κουτσοκλένη

ΤΟ ΠΑΓΩΝΙ

Μεγάλη εἶναι ἡ ἱστορία πού μᾶς λέει, τό πῶς ὁ Δίας εἶδε, ἐρωτεύτηκε καί τελικά πήρε τήν Ἴω, τή θυγατέρα τοῦ βασιληᾶ Ἴναχου καί τῆς πανέμορφης νεράιδας Μελίας. Τήν Ἴω, τήν ξεχωριστή γιά τήν ὁμορφιά της, τήν ἐξυπνάδα της, τήν σοβαρότητά της καί τή σοφία της.

Τό ἄγρυπνο ὅμως βλέμμα τῆς Ἥρας δέν ἀστειεύεται. Μαθαίνει τό γεγονός τῆς ἀπιστίας τοῦ ἀνδρα της καί ἀποφασίζει νά κάνει τῆς ζωῆ τῆς μικρῆς βασιλοπούλας ἀνυπόφορη. Ἀνησυχεῖ ὁ Δίας, ξέροντας τήν ὀργή τῆς ἀγαπημένης του γυναίκας καί ἀποφασίζει νά μεταμορφώσει τήν Ἴω σέ μιά μικρή ἄσπρη ἀγελαδίτσα καί τήν ἄφησε νά βόσκει τρυφερό χορτάρι ἐκεῖ στόν πλούσιο κάμπο τοῦ Ἄργους.

Ἡ πονηρή ὅμως Ἥρα, κατάλαβε τό πονηρό τέχνασμα τοῦ ἀνδρα της καί κάνοντας δῆθεν περίπατο στόν κάμπο ἐφθασε στήν Ἴω - ἀγελαδίτσα καί ἄρχισε τάχα νά θαυμάζει τήν ὁμορφιά της. Καί σέ κάποια στιγμή ζητᾶ ἀπ' τόν ἀνδρα της νά τῆς τήν χαρίσει.

Μπρός βαθύ καί πίσω ρέμα. Τί νά κάνει ὁ δόλιος; Καί εἶναι ὅτι δέν ἔχει ἀντίρρηση νά πάρει ἡ Ἥρα τήν «ἀγελαδίτσα» καί ἄς ἦταν σίγουρος γιά τά πολλά βάσανα πού περίμεναν τήν ἐντελῶς ἀθῶα ἀγάπη του.

Τώρα ἀρχίζει ἡ φροντίδα τῆς Ἥρας γιά τό πῶς θά κρατήσῃ, σίγουρα, ὅσο πιό μακριά μπορεῖ ἀπ' τόν Δία τήν Ἴω - ἀγελαδίτσα. Γι' αὐτό φωνάζει τόν Ἄργο, τόν γιό τοῦ Ἀγήνορα, ἕνα τέρας πού εἶχε μάτια σ' ὄλο του τό κορμί καί τόν διατάζει νά φυλάει μέρα - νύχτα τήν ἀγελαδίτσα της. Τότε, ἀφοῦ ἦταν σίγουρη ὅτι ἡ σκλάβα της φυλασσόταν πολύ καλά, γιατί ἤξερε ὅτι κοιμοῦνται τά μισά μάτια τοῦ Ἄργους, τ' ἄλλα μισά βλέπουν καί παρακολουθοῦν τήν καχημένη Ἴω, ἀνέβηκε στόν Ὀλυμπο ἤσυχῃ.

Τό τέρας Ἄργος σκληρό, ἄπονο, φοβερό, γιά νά εἶναι σίγουρο ἔδεσε τήν ἀγελαδίτσα, κάτω ἀπό μιά ἐλιά, μ' ἕνα κοντό σχοινί, δί-

νοντάς της λίγο χορτάρι καί λίγο νερό. Τό βασανιστήριο τῆς ἀγελαδίτσας δέν ἦταν μικρό. Τό εἶδε ὁ ὑπεύθυνος Δίας καί κατ' ἄλλους ξεγελᾶ τόν Ἄργο, τόν ἀπομακρύνει λίγο, ὁπότε τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία καί ἔλυσε τήν Ἰώ καί κατ' ἄλλους ἔστειλε τόν πολύ ἱκανό Ἑρμῆ νά τήν ἀπελευθερώσει. Ὅποιος ὅμως κι ἄν ἦταν ὁ τρόπος, ἡ Ἰώ ἀπελευθερώθηκε.

Σάν ξύπνησε ἡ Ἥρα καί κοίταξε κάτω νά δεῖ τί γίνεται καί ὅταν εἶδε τόν Ἄργο ἀναίσθητο καί τήν Ἰώ λυμένη, ἐξοργίστηκε τόσο καί φθάνοντας, μέ τό φτερωτό ἄρμα της, κάτω στόν Ἀργήτικο κάμπο, βρῆκε τό τέρας καί χωρίς νά περιμένει καμία ἐξήγηση, τοῦ δίνει δυνατό κτύπημα στό κεφάλι μέ τήν βεντάλια της καί ἀμέσως τόν ἔκανε παγῶνι.

Ἀπό δῶ καί πέρα τό παγῶνι, ἔχοντας τήν οὐρά του σάν βεντάλια, ἔγινε ὁ ἀκόλουθός της.

Καί τά τόσα μάτια πού εἶχε τό κορμί του τί ἔγιναν; Ἀπλᾶ τά ἔκανε στολίδια τῆς οὐρᾶς - βεντάλιας τοῦ πουλιοῦ.

Νά, λοιπόν, πῶς μεταμορφώθηκε τό παγῶνι.

Ο ΑΕΤΟΣ

Πῶς ἦταν δυνατόν ὁ ἀετός, ὁ περήφανος, ὁ λεβέντης, κατά τά δημοτικά τραγούδια, αὐτός πού κάθεται στά γόνατα τοῦ πατέρα των θεῶν Δία καί εἶναι ἔτοιμος νά πετάξει γιά ὅπουδήποτε καί νά μεταβιβάσει στούς θνητούς τίς θελήσεις τοῦ θεοῦ, κι αὐτός πού ἀπήγαγε τόν Γανυμήδη. Ναί! Αὐτός πού εἶναι ὁ βασιλιάς τοῦ φτερωτοῦ κόσμου, γιατί εἶναι τό σύμβολο τῆς δύναμης, τοῦ μεγαλείου, τῆς μεγαλοπρέπειας, μέ τήν ὀξύτατη ὄραση καί τή δεινή του πτητική ἱκανότητα. Τό σύμβολο τῆς ἄλλοτε κραταιᾶς βυζαντινῆς αυτοκρατορίας καί τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, πῶς ἦταν δυνατόν, λέω, νά ξεφύγει ἀπ' τό στόχαστρο τοῦ λαοῦ μας, καί νά πῶς τό φαντάστηκε:

Τσοπανόπουλο ἦταν ὁ Ἄετός καί προβατάκια φύλαγε.

Ἐκεῖνα ὅμως τ' ἀρνάκια, πάντα χαρούμενα καί παιχνιδιάρικα, παίδευαν πολύ τό τσοπανόπουλο, ἔτσι ἀπείθαρχα πού ἦταν.

Μαύρισε τό μάτι του ἀπ' αὐτή τήν ταλαιπωρία καί παρακάλεσε τό Θεό νά τόν κάνει Ἄετό, γιά νά πετάξει ψηλά, νά γίνεи ἐλεύθερος, ἀνεξάρτητος καί νά γλυτώσει ἀπ' τό μαρτύριο νά προσπαθεῖ

νά τιθασσεύσει τ' ἄρνια, ὅσο ἀγαθὰ κι ἄν εἶναι αὐτά.

Ὁ Θεός ἄκουσε τὴν παράκληση τοῦ τσοπανόπουλου καὶ τὸ ἔκανε πουλί, τὸν Ἄετό. Αὐτός ἀπὸ τότε πετάει πάνω στὶς κορυφές, ἀλλὰ δὲν ξεχνᾷ τίς στάνες καὶ μόλις ξεκόβει κάποιον ἄρνι ἀπ' τὴ στάνη του, χυμᾷ, τ' ἄρπάζει καὶ βγάζει τὸ ἄχτι του, τρώγοντας πρῶτα τὴν καρδιά του καὶ κατόπιν τὸ ὑπόλοιπο, μιά καὶ τὴ δική του τὴν εἶχαν σκάσει πρῶτα.

Βέβαια, ἄν δὲν βρεῖ μικρὸ ἄρνάκι, ἀναζητᾷ μεγαλύτερο κι ἀκόμα μεγαλύτερο, γιατί πρέπει νὰ φάει, ἀφοῦ εἶναι ἀχόρταγος, κατὰ τὸν Στέφανο Γρανίτσα.

Γουπαετός

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

α'. Τίτλος Βιβλίου: «ΖΩΡΙΑΝΟΣ ΔΩΡΙΔΟΣ»,
Αθήνα 2004, σελ. 400
υπό ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Β. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ,
Ταξιάρχου Αστυνομίας έ.ά.

Τό έλληνικό χωριό, βασικός κορμός τοῦ Ἑθνόους καί μήτρα τῶν ταλάντων τῆς Φυλῆς μας, εἶναι τόπος ἱερός, πού δίνει πάντοτε νόημα καί ἀξία στήν ἀνθρώπινη ζωή. Σ' αὐτό ἀναζητοῦμε καί βρίσκουμε τίς ἐστίες τῆς γνησιότητος, σ' αὐτό ὁ λόγος καί ἡ πράξη ἔχουν καταγωγή καί σοφία καί τό παρελθόν ζεῖ ὀργανικά ὡς παροῦσα δύναμη. Ἡ ἐθνική μας ζωὴ θεμελιώνεται ἐπάνω στόν ἀγροτικό μας πολιτισμό, πού πρέπει νά δημιουργεῖται ὑγιῆς καί ἀνώτερος.

Αὐτό τό χωριό - καί, ἰδιαίτερα τό Δωρικό χωριό - ἀποκαλύπτει, ἐρευνᾷ καί ὑμνεῖ ὁ μεθοδικός συγγραφέας, μέ τό παραπάνω βιβλίο του - ἀντίδωρο τιμῆς καί εὐγνωμοσύνης στούς προγόνους του -, πλημμυρισμένος ἀπό ἀπέραντη ἀγάπη στήν ἀκριβή γενέτειρά του καί πλημμυρισμένος ἀπ' τόν πόθο τῆς ἀνοδικῆς πορείας τοῦ εὐγενικοῦ λαοῦ μας.

Γραμμένο μέ παλμό καί δύναμη, μέ κομψή ἔκφραση καί μεστό στοχασμό, μέ τόν πλοῦτο τῆς καρδιάς του καί τοῦ νοῦ του τήν ἀστραφτερή κόψη, μέ πυκνότητα σκέψεων καί ἀπόλυτη πληρότητα, καρπός πηγαίου ἐνθουσιασμοῦ καί ἔγκυρου μόχθου, ὑψηλῆς αὐτογνωσίας καί εὐθύνης, πηγάζει μέσα ἀπό ἕναν πόνο καί δυναμώνει μιά θέληση. Συγκεντρώνει ὅλα τά γνωρίσματα καί τά χαρίσματα ἀξιοζήλευτης ἐρευνητικῆς ὑπομονῆς, ἀξιέπαινης εὐσυνειδησίας καί ἱκανῆς πρωτοτυπίας, κρατεῖ μιά διαύγεια καί μιά λάμψη καί ἀποστάζει πνευματικό ἄρωμα. Πολύτιμα εἶναι τά συγκεντρωμένα μέ θερμή στοργή, ἱστορικά, γεωγραφικά, κοινωνικά, λαογραφικά καί πολιτιστικά στοιχεῖα, ἀποστάγματα ἀριότητος, ἀρετῆς καί ἀλήθειας, μιά ἀξιόλογη προσφορά στή Ρουμελιώτικη Ἱστορία καί στή Λαογραφία.

Ὁ Ἀθανάσιος Καρκαβίτσας, ὑπεύθυνος καί δημιουργικός, ἀγωνιῶν καί ἄγρυπνος, τίμιος ἀγωνιστής τῆς ζωῆς στήν πρώτη γραμμή, γνήσιος στοχαστής καί ἰδανικός Ρουμελιώτης, ζεῖ πάντοτε τόν ἰδανικό κόσμο τοῦ ἡρωϊκοῦ ἥθους, τῆς ἀρετῆς καί τῆς ὁμορφιάς καί ἐμπνέει σέ γόνιμες ἀνατάσεις. Σέ καιρούς πενιχρότητας ἀληθινῶν ἀνθρώπων καί κιβδηλίας χαρακτήρων ὁ ἀκάματος συγγραφέας ὑψώνει, μέ ψυχική ρωμαλεότητα, ἑλληνική ὀρθοφροσύνη καί ἀκατάβλητη μαχητικότητα, τά φτερά τῆς ψυχῆς του καί ὁραματίζεται ἕνα καλύτερο μέλλον.

Εἰλικρινῆς καί πηγαῖος ὁ λόγος του, βγαίνει μέσ' ἀπ' τήν καρδιά του, τονίζοντας στόν ἐπίλογό του:

«Εἶναι γεγονός, ὅτι ἀπό τήν πρόοδο ἐπωφελοῦνται ὅλοι. Οἱ πρωτεργάτες, ὅμως, οἱ ἀγωνιστές καί ἰδεολόγοι, αὐτοί, πού, μέ μόχθο καί προσωπικές θυσίες, κρατοῦν «ἀναμμένα τά προζύμια», εἶναι λίγοι καί, δυστυχῶς, ὅταν τά φῶτα χαμηλώνουν, μένουν στή σκιά καί ἡ δημόσια ἀναγνώριση παραλείπεται ἢ θεωρεῖται περιττή. Εἶναι κι' αὐτό δείγμα τῶν πατρογονικῶν μας ἐλαττωμάτων καί, γι' αὐτό, προσπάθησα, μέ τήν παροῦσα ἔκδοση, νά κάνω τήν ἐπιβαλλόμενη ὑπέρβαση καί νά φωτίσω τά πρόσωπα ὄλων τῶν Ζωριανιτῶν, πού, μέ τό ἔργο καί τήν προσφορά τους, συνέλαβαν στήν πρόοδο τοῦ χωριοῦ μας...

Ἡ ἀνάγκη τῆς αὐτογνωσίας γιά τή γενέθλια γῆ μας, ἡ συντήρηση, ἡ διάσωση, ἡ ἀξιοποίηση, ἡ βελτίωση καί ἡ προβολή τοῦ πατρογονικοῦ μας ἔργου, ἀλλά καί ἡ δημόσια ἀναγνώριση καί ἐπιβράβευση τῶν πρωτεργατῶν, ὑπῆρξαν οἱ δυνάμεις ἐκεῖνες πού μέ ὤθησαν στή συγγραφή αὐτοῦ τοῦ πονήματος καί στόν καλοπροαίρετο ἀναγνώστη ἐμπιστεύομαι τήν ἐπιεική κριτική του».

* * *

Τραγική εἶναι σήμερα ἡ μοίρα τῶν ὀρεινῶν χωριῶν τῆς Πατρίδας μας. Χάθηκε ὁ ἀγνός καί ζωντανός, πλούσιος καί αἰωνόβιος λαϊκός πολιτισμός. Ἐσωτερικός πλοῦτος καί πνευματική πηγὴ τοῦ Ἔθνους, μέ δυσάρεστες γιά τό μέλλον ἐπιπτώσεις. Τῆ θέση του πῆρε ὁ τεχνολογικός πολιτισμός, μέ τίς πολλές ἰδιομορφίες του, πού ἔχει διαφθείρει τίς ἐστίες τῆς γνησιότητας. «Ὅλα βυθίστηκαν στό θρύλο τοῦ παρελθόντος. Παντοῦ πλανιέται ἡ εἰκόνα τῆς φθορᾶς. Οἱ ἐλάχιστοι κάτοικοι εἶναι οἱ τελευταῖοι μάρτυρες μιᾶς ζωντανῆς παρουσίας τῶν περασμένων καί οἱ πιστοὶ θεματοφύλακες τῆς μνήμης προσώπων καί γεγονότων.

Ἡ ἀγρύπνια εἶναι βασικό στοιχεῖο τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς. Ἡ Πατριδα μας ὑπῆρξε πάντοτε Γένος. Ὡς Γένος, ἐμεγαλουργῆσε σ' ὀλόκληρο τόν κόσμο καί ὡς ἱστορική προσωπικότητα πορεύεται στούς αἰῶνες. Ἔχει σημάνει ἡ ἐπιστροφή στήν ἔξω καί πέρα ἀπ' τήν Πρωτεύουσα Ἑλλάδα. Ἀπ' ἐκεῖ, θά προέλθουν οἱ πρωτοπόροι καί οἱ νικητές τῆς ζωῆς, πού θά μετριάσουν τήν ὕλη καί θά ἐμπνεύσουν τήν πανάγια παρουσία τοῦ πνεύματος.

Ὁφείλουμε ὅλοι μας νά συνειδητοποιήσουμε τή μοίρα μας καί νά βροῦμε τόν ἑαυτό μας. Νά γίνουμε γνήσιοι καί δημιουργικοί, γενναῖοι καί ἰδανικοί. Ν' ἀποφασίσουμε νά σταθοῦμε ὄρθιοι, φυλάγοντας Θερμοπύλες.

Ἐκφράζοντας τά ἐγκάρδια συγχαρητήριά μου στό στοχαστικό συγγραφέα καί ἀνήσυχο Ρουμελιώτη, εὐχομαι ὀλόψυχα νά ἔχει πάντοτε ἀκατάβλητη δύναμη, γιά νά συνεχίζει τόν καλλίκαρπο ἀγῶνα του, πού δίνει τήν πολυτιμότερη δόνηση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καί τήν ὀξύτερη ἐνατένιση τοῦ μέλλοντος.

ΔΗΜ. Κ. ΚΟΥΤΣΟΥΓΕΛΟΣ

*Ἐπίτιμος Ἐπόπτης Δημοτικῆς Ἐκπ/σης
Ἀθήνα, Φεβρουάριος 2005*

β'. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ ΗΛ., Ὁ Ζωριάνος Δωριδος

Κύριον
Ἀθανάσιον Καρχαβίτσα
Πρόεδρον Συλλόγου Ζωριανιτῶν
Σωκράτους 79-81
104 32 ΑΘΗΝΑ

Πάτρα, 10 Ἰανουαρίου 2005

Ἀξιότιμε κ. Πρόεδρε,

Ἀποτελεῖ μεγάλη τιμή γιά μένα ἡ εὐγενική προσφορά τῆς «Βίβλου» τοῦ Ζωριάνου. Δέν εἶναι ὑπερβολικός ὁ χαρακτηρισμός μου, ὡς Βίβλου, γιὰτί πραγματικά δέν πρόκειται γιά ἕνα συνηθισμένο πόνημα, ἀλλά γιά ζηλευτή, πρωτοποριακή ἔκδοση, πού δυσκολεύομαι νά ἐπισημάνω τίς τόσες ἀρετές της ἀπό τόν κίνδυνο νά «λερώσω» ἀπό κάποια ἄτσαλη κρίση, ἕνα πνευματικό «Παρθενῶνα»

τοῦ προνομιακοῦ Ζωριάνου.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ Ζωριάνος στάθηκε τυχερός, γιατί κουβαλάει ζωντανή μιά ἱστορία ὀκτακοσίων ἐτῶν, τὴν ὁποία τὰ ἐκλεκτά τέκνα του, ὅπως ἐσεῖς καὶ οἱ ἐκλεκτοὶ συνεργάτες σας, ὄχι μόνο διασώσατε, ἀλλὰ τὴν ποτίζετε «μέ τὸ ἀθάνατο πνευματικό νερό» καὶ μέ σεβασμὸ ἐπάξια τὴ συνεχίζετε.

Τὸ πόνημά σας, ἀποτέλεσμα μακρόχρονου μόχθου, διακρίνεται ἀπὸ μιά σπάνια μεθοδικότητα, μέ ἄριστη δομὴ, ταξινόμηση καὶ ἐπιμέλεια ζηλευτὴ σέ κάθε του λεπτομέρεια. Τὸ ἀρχεακὸ ὕλικό, πού μέ τόσο μεράκι ἀνασύρθηκε ἀπὸ τὴ χόβολη τῆς λήθης καὶ συνοδευόμενο ἀπὸ «Θουκυδίδεια» σχόλια καὶ κρίσεις συνθέτει ἕναν ἐξαιρετο καμβά τῆς διαδορμῆς τοῦ ἱστορικοῦ Ζωριάνου.

Ἡ ἐκτύπωση εἶναι ἐφάμιλλος τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς ἰδιαίτερης ἀξίας τοῦ βιβλίου.

Ἐπίσης, θεωρῶ σκόπιμο νά ἐπισημάνω ὅτι τὸ ὕφος, ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ ὄλη ἐμφάνιση τῆς ἔκδοσης, ἀπαυγάζουν καὶ ἀποτελοῦν προέκταση τῆς προσωπικότητας τοῦ πονητῆ - συγγραφέα, τοῦ ἀξιου Προέδρου τοῦ Συλλόγου Ζωριανιτῶν «ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ» Ἀθανασίου Β. Καρκαβίτσα, σφραγίδα τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ὑπευθυνότητα, τὸ πνεῦμα συνεργασίας, ἡ ἀέναη προσφορά στὴν γενέτειρά του καὶ στό κοινωνικό σύνολο.

Σ' αὐτὴ τὴν πνευματικὴ «Κιβωτό», ὁ τυχερός ἀναγνώστης εὐκόλα διακρίνει, μέσα ἀπὸ τίς σελίδες της, τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα πού δικαιολογοῦν τοὺς ἐπίζηλους τίτλους «Δασκαλοχώρι», «Παπαδοχώρι», «Ἐφετεῖο», πού δικαιολογημένα καὶ κατὰ καιροὺς κέρδισε τὸ χωριό σας, ὁ Βυζαντινὸς Ζωριάνος Δωρίδος.

Ἡ ἀνάδειξη τόσων διανοούμενων καὶ γενικότερα προσωπικότητων σ' ὄλο τὸ φάσμα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἐπιβεβαιώνεται κατὰ πανηγυρικό τρόπο ἀπὸ τέτοια ἔργα πού οὐσιαστικά περῶνε στὴν «ἀθανασία».

Τὰ Μητρῶα κατοίκων τοῦ Ζωριάνου ἀπὸ τὸ 1832 καὶ ἐντεῦθεν, οἱ διατελέσαντες Πρόεδροι καὶ τὸ ἔργο τους, ἡ διαχρονικὴ αὐτοδιοικητικὴ πορεία τοῦ χωριοῦ σας, οἱ διάκονοι τῆς τέχνης καὶ τοῦ πνεύματος, οἱ πεσόντες ὑπὲρ πατρίδος, οἱ λαογραφικές, ἱστορικές καὶ ἰδιαίτερα οἱ αὐτοδιοικητικὲς πληροφορίες τοῦ χωριοῦ σας, τῆς Φωκίδος καὶ τῆς χώρας γενικότερα, σπάνια συναντῶνται συγκεντρωμένες καὶ εὐμέθοδα ταξινομημένες σέ ἀνάλογα ἔργα καὶ δαμάζονται μέσα σ' ἕναν τόμο.

Φαίνεται ὅτι ἡ πνευματική φλόγα καί ἡ ἡγετική φυσιογνωμία τοῦ πρωτομάστορα τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου (13ος - 14ος αἰ. μ.Χ.) Μιχαήλ Ζωριάνου (στό ὄνομα τοῦ ὁποίου ὀφείλεται καί ἡ ὀνομασία τοῦ χωριοῦ σας) καί τῶν ἀδελφῶν Ἀνδριτσόπουλου (Κοσμᾶ τοῦ ἀγιοτάτου καί Γεωργίου τοῦ πρεσβευτοῦ) μεταλαμπαδεύεται ἐδῶ καί 800 χρόνια, ὑπό γονιδιακή μορφή, ἀέναο στους ἀπανταχοῦ Ζωριανίτες. Ἔτσι ἐξηγεῖται κι αὐτή ἡ ζηλευτή συσπείρωση, ἡ κατανόηση καί ἡ συνεχῆ κοινωνικοπολιτιστική καί πνευματική προσφορά τοῦ Συλλόγου σας, πού τόσο ἐπάξια ἐπί σειρά ἐτῶν ἡγεῖσθε, ἀγαπητέ Πρόεδρε καί συγγραφέα.

Τέτοια ἔργα ἀξίζουν νά τύχουν εὐρύτερου ἐνδιαφέροντος καί μεγαλύτερης ἐμβέλειας. Οἱ Δημοτικοί ἄρχοντες, παραδειγματιζόμενοι ἀπό τό ἔργο σας, κρίνεται σκόπιμο καί ἐπωφελές νά δημιουργήσουν μιά βάση πληροφοριῶν μέ τέτοιο πρωτογενές αὐθεντικό ὕλικό τῆς περιοχῆς τους, ὥστε ὁ κάθε ἐρευνητής, ἱστορικός καί συγγραφέας νά ἔχει πρόσβαση σέ ἀξιόπιστες πηγές, ἀλλ' ἀκόμη καί πρὸς χρήση αὐτῶν τῶν ιδίων.

Δεχθεῖτε, κ. Πρόεδρε καί συγγραφέα, τὰ θερμά μου συγχαρητήρια καί τίς ὀλόθερμες εὐχαριστίες μου καί στό πρόσωπό σας εὐχαριστῶ καί τήν κόρη σας Ζωή, ἐξαιρετη ἐπιστήμονα - ἰατρό, πού μοῦ ἐνεχείρισε τό βιβλίο, ἀλλά καί ὅλα τὰ μέλη τοῦ Δ.Σ. τοῦ Συλλόγου σας γιά τήν ιδιαίτερη τιμή πού μοῦ κάνατε νά «μεταλάβω» ἀπό τό πνευματικό «νέκταρ» τοῦ ὁμορφου Ζωριάνου.

Μετά τιμῆς

Ἡλίας Στ. Δημητρόπουλος
Σμήναρχος ἐ.ἀ.

Ἡ σύνδεση τῶν Ζωριανιτῶν Δωρίδος μέ τό Μοναστήρι τῆς Παναγίας Βαρνάκοβας

Ἰπό Ἀθανασίου Β. Καρκαβίτσα
Ταξίαρχου ΕΛ.ΑΣ. ἐ.ἀ.

Στό ὑπ' ἀριθμ. 111 τεῦχος (Ἰούλιος - Σεπτέμβριος 2004) τοῦ ἔγκριτου περιοδικοῦ σας «Σελίδες ἀπ' τῆ Φωκίδα», τῆς Ἑταιρείας Φωκικῶν Μελετῶν καί στίς σελίδες 47/5179 - 58/5190, δημοσιεύεται ἐρευνητική ἐργασία τοῦ ἀξιου καί δραστήριου Ζωριανίτη ἐρευνητοῦ καί λαογράφου κ. Γιάννου Ζωριάνου μέ θέμα: «Ζωριανίτικα Ἱστορήματα βγαλμένα ἀπ' τά ἔγγραφα τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παναγίας Βαρνάκοβας Δωρίδας».

Συμπληρωματικά καί ἐνισχυτικά στήν ἀνωτέρω ἐρευνητική ἐργασία θέλω νά προσθέσω τρία ἀκόμη σημαντικά ἔγγραφα στοιχεῖα: Τά δύο πρῶτα ἀφοροῦν ἱστορικά ἔγγραφα, τά ὅποια, δυστυχῶς, δέν ὑπάρχουν σήμερα στό ἀρχεῖο τοῦ Μοναστηριοῦ καί τά ὅποια, πρῖν ἀπό χρόνια, ὁ Δωριέας λαογράφος, ἀείμνηστος Δημήτριος Λουκόπουλος, εἶχε ἀναγνώσει καί δημοσιεύσει στό βιβλίο του «Γεωργικά τῆς Ρούμελης» - σελίδες 438 καί 439.

Ἀπό τό περιεχόμενο τῶν ἐγγράφων αὐτῶν, πού παρατίθενται κατωτέρω, πέρα ἀπό τῆ λαογραφική ἀξία πού ἔχουν, διαφαίνονται οἱ μεταξύ τῶν Ζωριανιτῶν καί τοῦ Μοναστηριοῦ ἀκατάλυτες διαχρονικές σχέσεις, καθῶς καί ἡ διατήρηση τῶν γενεαλογικῶν ὀνομάτων (Σταθοπουλαῖοι - Ζωγραφαῖοι - Ἀγγελαῖοι - Ἀγγελοπουλαῖοι κ.λπ.) καί τῶν τοπωνυμῶν (Λάκκα Παπαδιᾶς = Παπαδόλακκα) ἀφ' ἑνός καί ἀφ' ἑτέρου ὁ τρόπος προσαπόκτησης ὑπό τοῦ Μοναστηριοῦ τοῦ ἀγροκτήματος τῆς περιοχῆς Ἱτιᾶς Ζωριάνου, τό ὅποιο τελικά μέ τίς ἀπαλλοτριώσεις τῶν ἐτῶν 1923 - 1936 περιῆλθε καί πάλι στούς Ζωριανίτες καί Κουπακιῶτες.

Στό πρῶτο ἔγγραφο, πού εἶναι δημοσιευμένο στή σελίδα 438 τοῦ ἀνωτέρω βιβλίου τοῦ Δ. Λουκόπουλου, ἀναφέρονται κατά λέξη τά ἐξῆς:

1761. Ἰουνίου 3.

«Τὴν σήμερον φανερώνομε καὶ ὁμολογοῦμε ἐμεῖς τὰ Σταθό-
πουλα, τὰ δύο ἀδελφία, ὁ Σταμάτης καὶ ὁ Παναγιώτης πὺς ἐπωλή-
σαμε τὸ μεριδικό τ' ἀμπέλι τοῦ ἀδελφοῦ μας τοῦ Γεώργη στὸν
Πυργουλάχη· Τὸ πωλήσαμε στὸ μοναστήρι στὴ Βαρνάκοβὰ τῶν κα-
λογέρων διὰ γρόσια εἴκοσι (20). Καὶ ἔτσι ἐδώσαμε τὴν ὁμολογία
τῶν καλογέρων διὰ νὰ εἶναι οἱ καλόγεροι ἴδιοι νοικοκυραῖοι καὶ
ἐμεῖς νὰ εἴμαστε ξένοι καὶ ἀπόξενοι, καὶ ἔστω εἰς ἔ(ν)δειξιν».

Ζελένης μάρτυρας

Παρατηρήσεις Λουκόπουλου

(Στὸ μοναστήρι τῆς Βαρνάκοβας βρῆκα τὸ πρωτότυπο. Τὰ δύο
ἀδελφία, τὰ Σταθόπουλα, πωλοῦν ἓνα ἀμπέλι στοὺς καλογέρους.
Τὸ πῆραν ἀπὸ κληρονομιά τοῦ ἀδερφοῦ τους τοῦ Γεώργη, πού
ἦταν μεριδικό του· μὰ σάν πέθανε ἀνύπαντρος ἢ ἄκληρος, φαίνεται,
ἔπεσε στὰ χέρια τους κι ἔτσι τὸ πωλοῦν. Γίνονται καὶ τέτοια. Εἴμα-
στε νὰ ποῦμε τρία - τέσσερα ἀδέρφια. Κληρονομοῦμε ἓνα θεῖο μας
ἄκληρο, κι ἐξὸν ἀπ' τ' ἄλλα πέφτει στὰ χέρια μας καὶ κάποιον χω-
ράφι. Νὰ τὸ μεράσουμε! δέ θὰ πέση στὸν καθέναν ἀρκετὴ ἀναλο-
γία. Τὸ πωλοῦμε λοιπόν καὶ παίρνομε τὴν ἀναλογία μας σέ χρή-
ματα. Γινόταν δηλαδὴ (ἀπὸ) ἀνέκαθεν κεῖνο πού λέει ὁ ρωμαϊκὸς
νόμος: χτῆμα πού δέ μπορεῖ νὰ διανεμηθῆ, πουλιέται, κι οἱ δικαι-
οῦχοι παίρνουν τὴν ἀνάλογη μερίδα τους).

Στὸ δεῦτερο ἔγγραφο, πού εἶναι δημοσιευμένο στὴ σελίδα 439
τοῦ ἀνωτέρω βιβλίου τοῦ Δ. Λουκόπουλου, ἀναφέρονται κατὰ λέ-
ξη τὰ ἐξῆς:

1773. Μαΐου 10.

«Τὴν σήμερον φανερώνω καὶ ὁμολογῶ ἐγὼ ὁ Ἀγγελῆς, ἔστοντας
καὶ νὰ μοῦ χρειαστοῦν μερικά διὰ βασιλικά μου δοσίματα, ἐπῆγα
καὶ ἐπερικάλεσα τὸν Ζενέλη, σούμπαση, καὶ μέ ἐδάνεισε τὸν ἀριθ-
μὸν γρόσια 18, ἧτοι δεκαοχτώ καὶ τόδωσα τὸ χωράφι στὴν Παπα-
διά, στὴ Λάκκα, σύνορο μέ τὸ Λυκοχώρι.

Ἵσως καὶ δέν πάγω ἀτός μου, βάνω καὶ φίλη (ἐγγυητὴ) τὸ Δημή-
τρη τὸν Ἀποστολόπουλο καὶ τὸ Ζωγράφου Χοντρόπουλο νὰ δώκουν
ταπί 18 γρόσια καὶ ἔστω καὶ εἰς ἔνδειξιν τῶν μαρτύρων».

Μάρτυρας Σαλωνίτης Θανάσης

Μάρτυρας Λαζανᾶς.

Παρατηρήσεις Λουκόπουλου

(Ἡ παραπάνω ὁμολογία βρίσκεται στά χαρτιά τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Βαρνάκοβας στήν ἐπαρχία Λιδωρικιοῦ. Ἐδῶ δέν πρόκειται γιά καθαροπουλησιά, ὅπως παραπάνω. Τό δάνειο εἶναι «ἀπλοῦν», ὅπως λέμε σήμερα. Μά γι' ἀσφάλεια δίνει ὁ Ἄγγελῆς στό δανειστή Ζενέλη τό χωράφι στή θέση Παπαδιά, σύνορο μέ τό χωριό Λυκοχώρι.

Κεῖνο τό: «ἴσως καί δέν πάγω ἀτός μου, βάνω καί φίλη», ἐξηγα το: Τό πῶς ἐγώ ἀπ' αὐτή τή στιγμή πού πῆρα τά 18 γρόσια δέν θά ξαναπατήσω στό χωράφι αὐτό, βάζω ἐγγυητή τό...).

Τό τρίτο στοιχεῖο, πού πρέπει νά σημειώσω, ἀφορᾷ τήν πρόσφατη πολυτελῆ καί ἐμπεριστατωμένη ἔκδοση τοῦ Συλλόγου Ζωριανιτῶν «**ΖΩΡΙΑΝΟΣ ΔΩΡΙΑΔΟΣ**», Ἄθῆνα 2004», στίς σελίδες τῆς ὁποίας ἀναφέρονται πλεῖστες ὅσες ἐγγραφες εἰδήσεις, πού ἐπιβεβαιώνουν καί κατά πολύ πλουτίζουν τίς ἀρχαιότατες πνευματικές - θρησκευτικές σχέσεις καί δοσοληψίες (ἀγοραπωλησίες) τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Βαρνάκοβας καί τῶν Ζωριανιτῶν στήν εὐρύτερη περιοχή τῆς πρώην Ἐπισκοπῆς Λιδωρικίου.

Πληροφορίες γιά τήν ἔκδοση αὐτή καί γιά τίς σχέσεις τῶν Ζωριάνων μέ τό μοναστήρι τῆς Βαρνάκοβας καί εἰδικότερα τοῦ Μιχαήλ Ζωριάνου, πρωτομάστορα - Ἀκρίτα τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου καί οἰκιστοῦ τοῦ Δωρικοῦ χωριοῦ Ζωριάνος, ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ νά ζητήσῃ ἀπό τόν Σύλλογο Ζωριανιτῶν στά τηλέφωνα: 210 - 5225.337, 6972 814.927 καί FAX: 210 5221.785.

ΝΕΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1. Καί κατά τήν περίοδο πού μᾶς πέρασε ἀπ' τό προηγούμενο τεῦχος, ἡ Ἐταιρεία μας ἀνταποκρίθηκε σέ ὅλες τίς ἐκδηλώσεις πού ἔκαναν ἡ Νομαρχιακή καί Τοπική Αυτοδιοίκησης καί οἱ ἀδελφές πολιτιστικές ὀργανώσεις, ὅταν προσκλήθηκε, ὅπως:

α'. Στίς 20-3-2005, μέ τόν Δήμο Δελφῶν καί τίς ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΙΕΣ συνεόρτασε τήν ἐπέτειο κήρυξης τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, εἰς τό Μοναστήρι τοῦ Προφ. Ἡλία Παρανασίδος.

β'. Στίς 23-3-2005 ἡ Ἐταιρεία μας βρέθηκε στό ὕψωμα Προφ. Δανιήλ τῆς Δεσφίνας, γιά νά γιορτάσουν τήν ἀνάμνηση τοῦ γεγονότος τοῦ ἀνάμματος τῆς συνθηματικῆς φωτιᾶς (καβούλι), ἀπό τοῦς Ρουμελιῶτες πρὸς τοῦς Μωραῖτες ὅτι ξεκινοῦν τήν ἐπανάσταση τῆς λευτεριᾶς.

γ'. Στίς 25-3-2005 παρέστη στίς ἑορταστικές ἐκδηλώσεις πού ἔγιναν στήν Ἄμφισσα γιά τήν Ἐπέτειο τοῦ ξεσηκωμοῦ τοῦ 1821.

δ'. Στίς 9/10-4-2005 παρέστη στόν ἑορτασμό τῆς τοπικῆς Ἐπετείου τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Κάστρου τῶν Σαλώνων, τοῦ πρώτου ἀπελευθερωθέντος Κάστρου ἀπό τοῦς Ἑλληνας τήν 10ῃ Ἀπριλίου 1821.

ε'. Παρέστη στίς ἑορταστικές ἐκδηλώσεις πού ἔγιναν στίς 6, 7 καί 8 Μαΐου 2005 στήν ἱστορική Γραβιά (ἐπέτειος Χανίου).

2. Γιά ἐνίσχυση τῆς Ἐταιρείας μας μᾶς ἔστειλαν οἱ παρακάτω ἀναφερόμενοι τά ἀντίστοιχα ποσά, τοῦς ὁποίους καί ἀπ' ἐδῶ εὐχαριστοῦμε θερμά.

– Ἀσημακόπουλος Ἀσημ., Ζωγράφου	10 €
– Δελμούζου Μαρία, Κηφισιά	15 €
– Κουλαδοῦρος Νικόλ., Μαρούσι	10 €
– Ἀνώνυμος	25 €
– Καμπούρης Δημ., Ν. Φιλαδέλφεια	50 €
– Ἀνώνυμος	20 €
– Παπαθανασίου Κώστας, Ἄμφισσα	10 €
– Κουτσοκλένης Γεώργιος	10 €
εἰς μνήμην ἑξαδέλφης του Παρασκευῆς Γ. Ράμμου	50 €

Ἀπαγορεύεται ἡ μερική ἢ ὅλική ἀναπαραγωγή τῶν κειμένων, ἡ ἀναδημοσίευση, ἡ ἀποθήκευση σέ ὀποιοδήποτε σύστημα ἠλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοαντιγραφικό καί δέ μεταβιβάζεται σέ καμιά μορφή καί μέ κανένα τρόπο κείμενο, χωρίς προηγούμενη ἔγγραφη ἄδεια τοῦ συγγραφέα ἢ τοῦ περιοδικοῦ.

